

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI
EĞİTİM EKONOMİSİ VE PLANLAMASI PROGRAMI

ANKARA İLİ ÇANKAYA İLÇESİNDEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DERSHANELERİN İŞLEVLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet M. AKGÜNDÜZ

Ankara

Aralık, 2009

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI
EĞİTİM EKONOMİSİ VE PLANLAMASI PROGRAMI

ANKARA İLİ ÇANKAYA İLÇESİNDEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DERSHANELERİN İŞLEVLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet M. AKGÜNDÜZ

Danışman: Prof. Dr. Nejla KURUL

Ankara

Aralık, 2009

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne,

Bu alışma j¼rimiz tarafından Eğitim Y¼netimi ve Politikası Anabilim Dalında
Y¼KSEK LİSANS TEZİ ALIşMASI RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Kasım KARAK¼T¼K.....

¼ye (Danışman) : Prof. Dr. Nejla KURUL.....

¼ye: Yrd. Doç. Dr. Ayhan URAL

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen ¼đretim ¼yelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../ / 2009

Prof. Dr. Ayşe ÇAKIR İLHAN
Enstit¼ M¼d¼r¼

ÖNSÖZ

“Dershane” kavramı, okullarda bulunan “derslik, sınıf” anlamını yitireli çok oldu. Yıllardır dershane denildiğinde akla ilk gelen, “okul dışında, özel nitelikte ve para ile özel ders veren kurumlar”dır.

Kısaltılmış karşılıklarıyla ÖSS, SBS, YDS, KPSS, KPDS, ÜDS, DGS, TUS, AÖS, ALES, LGS ve YGS vb. gibi birçok adla, yediden yetmişe hepimizin gündemine, giderek sayıları ve ağırlıkları artarak, giren sınavların her biriyle ilgili özel ders veren dershaneler neredeyse ülkemizin temel eğitim kurumlarına dönüşmüş durumdadır. Öyle ki artık anne-babalar, öğrenciler ve hatta öğretmenler, dershaneye gidilmeden sınavda başarılı olmanın olanaksız olduğuna inanmaktadır. Fakat gözden kaçan çelişkili bir durum var: Sınav ve dershane sektörleri hızla gelişirken eğitim sistemi çöküyor. Eğitimin tüm aşamaları hızla özelleştirilip bir meta haline getirilirken eğitim hem bir “hak” olmaktan çıkıyor, hem de eğitim sistemi varlık nedenine ve misyonuna giderek daha çok yabancılaşmaktadır.

Dershanelerde verilen eğitimin niteliği, dershane öğretiminin Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) bağlı okullarda yapılan eğitimden temel farkları, dershane tercihlerini etkileyen dinamikler, öğrenci görüşlerine göre dershanelere yönelimin nedenleri ile eğitim eşitsizlikleri bağlamında dershanelerin rolüne ilişkin bir çalışma oldukça ufuk açıcı olacaktır.

Araştırmanın her sürecini titizlikle inceleyen, yardım ve katkılarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Nejla Kurul’a, katkı ve desteklerinden dolayı Prof. Dr. Kasım Karakütük’e, Prof. Dr. L. Işıl Ünal’a, Prof. Dr. Meral Uysal’a, Doç. Dr. H. Hüseyin Aksoy’a, Doç. Dr. Yasemin Kepenekçi’ye, Doç. Dr. Hasan Ünder’e, Yrd. Doç Dr. Seçkin Özsoy’a, Dr. Fevziye Sayılan’a, burada tek tek ifade etmenin zorluğu dolayısıyla Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi çalışanlarına, destekleriyle hep yanımda olan aileme, araştırma boyunca bana yardımcı olan Zafer Kiraz’a, Alaaddin Zirek’e, Fatma Türk’e, Rezan Başaran’a, Behiye Demirel’e, Zeynep Yakakayı’ya, Leyla Cengiz’e, Emine Aydın’a, Hande Açık’a, Aygülen Kayahan Karakul’a, Nacar Demir’e ve tüm dostlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet M. AKGÜNDÜZ

ÖZET

ANKARA İLİ ÇANKAYA İLÇESİNDEKİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DERSHANELERİN İŞLEVLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Akgündüz, Mehmet M.

Yüksek Lisans, Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nejla Kurul

Aralık 2009, XV +145 sayfa

Bu araştırmanın amacı, belli tarihsel ve toplumsal koşulların ürünü olan dersanelerin, öğrenci görüşlerine dayalı olarak eğitim eşitliği bağlamında bir değerlendirmesini yapmaktır.

Betimsel bir çalışma olan bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini, Ankara'nın Çankaya ilçesinde 2008 – 2009 öğretim yılında ortaöğretim okullarının 11. sınıfına devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı zaman sıkıntısı ve maddi güçlükler dikkate alınarak, öğrencilerden örneklem alma yoluna gidilmiştir. Buradan hareketle araştırmanın Çankaya ilçesinde bulunan 5 lisenin öğrencileri üzerinde yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Araştırmanın yürütüleceği 5 okuldan her bir okulu bir küme kabul ederek, ayrı ayrı örneklem alınmıştır. Bu çalışmada bir nicel araştırma tekniği olan anket tekniği uygulanmış ve 159'u kız, 121'i erkek olmak üzere toplam 280 öğrenciye uygulanan anketler değerlendirmeye alınmıştır. 42 sorudan oluşan anketler SPSS 16,0 programıyla çözümlenmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, okullar sınıfsal olarak ayrılmaktadır ve öğrenciler sınıfsal gerçekliklerine göre okullara gitmektedir. İyi gelir getiren ve sosyal statüsü yüksek meslekleri olan anne-babaların çocukları görece ayrıcalıklı kamu okullarında öğrenim görüyorken, düşük gelir getiren ve sosyal statüsü düşük meslekleri olan anne-babaların çocukları evlerine en yakın kamu okullarına devam etmektedir.

Öğrenci başarısı üzerinde öğrencinin derse duyduğu ilgi ya da okulun kaynakları, etkinlikleri ve ders içi öğretme yöntemleri değil ve fakat sosyoekonomik ve kültürel durum ve kendine güven belirleyici olmaktadır.

Görece ayrıcalıklı okullara devam eden ve daha yüksek gelire sahip ailelerin çocuklarının tamamı derslane öğretime başvurmuştur. Diğer taraftan yoksul ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda derslane gidenlerin oranı, diğer okullara göre oldukça düşük kalmaktadır. Parası olan aileler çocuklarını derslanelere göndererek ve özel derslerle takviye ederek merkezi sınavlara daha iyi hazırlanmaktadır. Sınav derslane ilişkisi seçkin eğitimi pekiştirici bir işlev görmektedir.

Ailelerin gelir düzeyleri yükseldikçe eğitim maliyetine katlanma oranı artmaktadır. Ekonomik geliri yüksek ailelerin çocuklarının gittiği okullarda derslane gitme süresi de yükselmektedir. Sosyal statüsü yüksek ve varlıklı ailelerin çocukları derslane daha istekli giderken, yoksul ailelerin çocukları ise okula daha istekli gitmektedir.

Öğrenciler derslane gitmeden üniversite sınavını kazanamayacaklarını ve okullarda verilen eğitimin üniversite sınavını kazandıracak yeterlikte olmadığını düşünmektedirler. Bunun yanı sıra, öğrencilere göre derslanede ezberci öğretim yapılmaktadır ve derslanedeki yüksek başarı ve rekabet baskısı öğrencileri oldukça rahatsız etmektedir.

Öğrencilere göre derslaneler paralı oldukları için eğitimdeki eşitsizliği artırmaktadır. Öğrenciler, derslanelerin sadece akademik başarısı iyi öğrencilere değil ve fakat akademik başarısı oldukça düşük öğrencilere bile üniversite kapılarını açabileceğine inanmaktadırlar.

ABSTRACT

EVALUATION OF THE FUNCTIONS OF THE PRIVATE TEACHING INSTITUTIONS ACCORDING TO THE OPINIONS OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN DISTRICT OF ÇANKAYA IN ANKARA

Akgündüz, Mehmet M.

Master, Department of Educational Management and Policies

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Nejla Kurul

December 2009, XV + 145 pages

The purpose of this paper is to evaluate the private teaching institutions which are product of certain historical and social conditions, within the context of educational equality based on the opinions of the students.

Screening model was employed in this descriptive study. Work group of this study consists of 11th grade high school students of the secondary education in Çankaya Town of Ankara Province during the academic year of 2008 - 2009. Since numbers of students are too much, we resorted to sampling from the students by taking into consideration of the lack of time and financial difficulties. Starting from here, we decided to conduct the study on the students of 5 high schools in Çankaya Town. By assuming each school as a separate cluster out of 5 schools, we sampled from each school separately. Surveying technique was employed in this study as a quantitative research technique, questionnaires administered to total 280 students of which 159 is girls and 121 is boys. Results of the questionnaires consisting of 42 questions, were analyzed by using SPSS 16.0 software package.

According to results obtained from this study, the schools are separated by social classes and students go to schools based on their social classes' realities. While children of those parents who have occupations with higher social status and good revenues, are being educated in distinguished public schools, children of those parents who have occupations with lower social status and lower pays, are going to the public schools which are closest to their homes.

Not interest the student has towards the classes nor resources and activities of the school neither in-class teaching methods, but socio-economic and cultural status and their self-respect are determinant in success of the students.

All of the children of the parents who have higher revenues and who children go to relatively distinguished schools go to private teaching institutions. On the other hand, in the schools which children of poor parents go to, rate of those students who go to private teaching institutions is quite lower than other schools. Those families with money send their children to private teaching institutions and reinforce them through private tuition thereby preparing their children for central examinations better. Examination - private teaching institution relation serves to reinforce elitist education.

Higher the revenues of the families, more to the extent they afford to bear the costs of education. In the schools which children of higher revenue families go, duration of going to private teaching institutions is longer. While children of wealthy and higher social status families go to private teaching institutions more willingly, children of poorer families do not go enthusiastically.

The students think that they will fail to win university exam and that the education provided in the schools are not sufficient in enabling them to win university exam. Besides, according to the students private teaching institutions employ memorizing education and high level of success and pressure of competition in the private teaching institutions make the students uncomfortable.

According to the students, since private teaching institutions are commercial, they increase inequality in the education. The students believe that the private teaching institutions shall open the doors of university not only to those students with high academic success but also to those with low academic success.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM	
1. GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	16
Önem.....	16
Sınırlılıklar.....	17
Tanımlar	17
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	19
Eğitim Hakkı.....	19
Türkiye’de Eğitim Hakkının Gelişimi.....	21
Türkiye’de Eğitim Hakkına Erişimi Engelleyen Etmenler.....	24
Anadilde Eğitim.....	24
Bütçeden Eğitime Ayrılan Pay.....	25
Okullaşma Oranları.....	29
Okul, Derslik ve Öğretmen Sayıları.....	30
Yarışmacı Eğitim.....	32
Seviye Belirleme Sınavı (SBS) ve Ortaöğretime Geçiş Sistemi (OGES)	35

Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi.....	38
Türkiye’de Dershanelerin Tarihsel Gelişimi.....	44
Dershanelerle İlgili Mevzuat.....	51
5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu.....	51
MEB Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği.....	53
Kalkınma Planlarında Dershaneler.....	54
İlgili Araştırmalar.....	58
3. YÖNTEM.....	63
Araştırmanın Modeli.....	63
Çalışma Grubu.....	63
Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi ve Uygulanması.....	66
Verilerin Analizi	67
4. BULGULAR ve YORUMLAR.....	69
Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	69
Öğrencilerin Cinsiyeti.....	69
Öğrencilerin Kardeş Sayısı.....	70
Öğrencilerin Mezun Olduğu İlköğretim Okulunun Yerleşim Yeri.....	71
Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	72
Öğrencilerin Oturduğu Eve Ailesinin Sahip Olma Durumu.....	72
Öğrencilerin Oturduğu Evin Özelliği.....	72
Öğrencilerin Bireysel Çalışma Odasına Sahip Olma Durumu.....	73
Öğrencilerin Okula Ulaşımı Sağlama Biçimi.....	74
Liselere Göre Öğrencilerin Okula Ulaşımı Sağlama Biçimleri.....	75
Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumu	76
Liselere Göre Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumu	77

Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumu.....	78
Liselere Göre Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumu	79
Öğrencilerin Annelerinin Meslekleri.....	80
Liselere Göre Öğrencilerin Annelerinin Meslekleri.....	81
Öğrencilerin Babalarının Meslekleri.....	82
Liselere Göre Öğrencilerin Babalarının Meslekleri.....	84
Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Geliri.....	84
Liselere Göre Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumu.....	85
Öğrencilerin Ailelerinin Sosyal Güvence Türü.....	86
Liselere Göre Öğrencilerin Ailelerinin Sosyal Güvence Durumu.....	87
Öğrencilerin Okul Başarılarına İlişkin Bulgular.....	88
Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumu.....	88
Liselere Göre Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumu.....	89
Öğrencilerin Lise Notlarına Göre Başarı Durumu.....	90
Liselere Göre Öğrencilerin Okuldaki Başarı Durumu.....	91
Öğrencilerin Dershaneye Gitme Durumu Ve Devam Edilen Dershanelerin Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	91
Öğrencilerin Daha Önce Dershaneye Gitme Durumu.....	91
Öğrencilerin Halen Bir Dershaneye Gitme Durumu.....	92
Liselere Göre Öğrencilerin Halen Bir Dershaneye Gidip Gitmeme Durumu.....	93
Öğrencilerin Para Ödeyerek Özel Ders Alma Durumu.....	94
Liselere Göre Öğrencilerin Özel Ders Alma Durumu.....	95
Öğrencilerin Dershaneye Gitme Süresi.....	95
Liselere Göre Öğrencilerin Dershaneye Gitme Sürelerinin Durumu.....	97
Öğrencilerin Gittikleri Dershanenin Bulunduğu Semt.....	97
Öğrencilerin Gittikleri Dershanenin Öğrenci Sayısı	98

Liselere Göre Öğrencilerin Halen Gittikleri Dershanelerin Toplam Öğrenci Sayılarının Durumu.....	99
Öğrencilerin Gittikleri Dershanedeki Sınıf Mevcudu.....	100
Öğrencilerin Dershaneleriyle Ortaöğretim Alanları İçin Yaptıkları Anlaşma.....	101
Öğrencilerin Dershaneye Ödedikleri Yıllık Ücret	101
Liselere Göre Öğrencilerin Dershaneye Ödedikleri Yıllık Ücret Durumu	102
ÖSS Başarıları Bakımından Dershaneler Arasında Büyük Fark Var Mıdır?..	103
ÖSS Başarıları Bakımından Dershaneler Arasındaki Farkın Nedenleri....	104
Öğrencilerin Dershane Öğretimine Yönelme Nedenlerine İlişkin Bulgular..	105
Öğrencilerin Daha Önce Dershaneye Gitme Nedenleri.....	105
Halen Dershaneye Giden Öğrencilerin Dershaneye Gitme Nedenleri.....	106
Dershane Öğretimi İle MEB'e Bağlı Okullarda Yapılan Öğretim Arasındaki Temel Farklara İlişkin Bulgular.....	107
Dershane Öğretimini Okuldan Ayıran Temel Özellikler.....	107
Dershanelerin Okuldan Farklı Olarak Sunduğu Olanaklar.....	108
Dershanelerin Olumsuz Özellikleri/Yönleri.....	109
Öğrencilerin Dershane ya da Okula İstekli Gitme Durumu.....	111
Liselere Göre Öğrencilerin Dershane Ya Da Okula Daha İstekli Gitme Durumu.....	112
Dershanelerin Eğitim Eşitliği Bağlamında Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular..	112
Dershanelerin Eğitimdeki Eşitsizlikleri Ortadan Kaldırması.....	113
Dershanelerin Eğitimdeki Eşitsizliklerin Giderilmesindeki Rolü.....	113
Dershanelerin Paralı Olmasının Eğitimdeki Eşitsizlikleri Artırmadaki Rolü	115
Dershaneciliğin Olmadığı Bir Sistemde Öğrencilerin Eğitimdeki Başarısı..	116
Dershanelerin Üniversiteye Girme Olasılığı Düşük Öğrencilere Katkısı..	117
Dershanelerin Üniversiteyi Kazanma Olasılığı Yüksek Öğrencilere Katkısı	118
Dershanelerin Son Yıllarda Çevre Semtlere Kadar Yayılması	118

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER.....	120
Sonuçlar.....	120
Öneriler.....	129
KAYNAKÇA.....	130
EKLER.....	137

ÇİZELGELER LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 1. Yıllara Göre Dershane, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (1982–2009).	9
Çizelge 2. MEB Bütçe Payı ve GSMH'ye Oranı (2002–2009).....	27
Çizelge 3. MEB Bütçesi ve Eğitim Yatırımına Ayrılan Pay (2002–2009).....	27
Çizelge 4. Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci Başına Yapılan Harcamalar (2008 Yılı Verileri).....	28
Çizelge 5. Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranları (1997–2009).....	29
Çizelge 6. 2009 Yılında Okul, Derslik, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları.....	30
Çizelge 7. İlköğretimde Yıllar İtibariyle Okul, Derslik ve Öğretmen Sayıları (2002–2009).....	31
Çizelge 8. Ortaöğretimde Okul, Derslik ve Öğretmen Sayıları (2002–2009).....	31
Çizelge 9. Yükseköğretimde Okul, Derslik ve Öğretmen Sayıları (2002–2008).	32
Çizelge 10. 2008 Yılı Seviye Belirleme Sınavı Sayısal Bilgileri.....	37
Çizelge 11. Ortaöğretim Kurumları Seçme Sınavı (OKS) Başvuru ve Yerleştirme Sayıları (2002–2008).....	37
Çizelge12. Yükseköğretim Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) Başvuru ve Yerleştirme sayıları (2004–2008).....	43
Çizelge 13. Farklı Ortaöğretim Kurumlarından Yükseköğretim Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) Başvuru Sayıları ve Lisans Düzeyinde Yerleştirme Oranları.....	44
Çizelge 14. Türkiye'de Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları (1924-1965).....	47
Çizelge 15. Okullara Göre Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları ve Oranları.....	65
Çizelge 16. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	70
Çizelge 17. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Liselere Göre Cinsiyet Dağılımı.....	70
Çizelge 18. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kardeş Sayısı.....	71
Çizelge19. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Mezun Oldukları İlköğretim Okulunun Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	71
Çizelge 20. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Oturduğu Eve Ailesinin Sahip Olup Olmamasına Göre Dağılımı.....	72

Çizelge 21. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Oturduğu Evin Özelliğine Göre Dağılımı.....	73
Çizelge 22. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bireysel Çalışma Odasına Sahip Olup Olmamalarına Göre Dağılımı.....	74
Çizelge 23. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okula Ulaşım Biçimleri.....	74
Çizelge24. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Liselere Göre Okula Ulaşım Biçimleri.....	75
Çizelge 25. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumu.....	76
Çizelge 26. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Düzeylerinin Liselere Göre Durumu.....	77
Çizelge 27. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumu.....	78
Çizelge 28. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Düzeylerinin Liselere Göre Durumu.....	79
Çizelge 29. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Annelerinin Mesleklere Göre Dağılımı.....	80
Çizelge 30. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Annelerinin Mesleklerinin Liselere Göre Dağılımı.....	81
Çizelge 31. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Babalarının Mesleklere Göre Dağılımı.....	83
Çizelge 32. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Babalarının Mesleklerinin Liselere Göre Dağılımı.....	83
Çizelge 33. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Toplam Gelirine Göre Dağılımı.....	85
Çizelge 34. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelirlerinin Liselere Göre Dağılımı.....	85
Çizelge 35. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Sosyal Güvence Türüne Göre Dağılımı.....	87
Çizelge 36. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyal Güvence Türlerinin Liselere Göre Dağılımı.....	87
Çizelge 37. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Yapıp Yapmadıklarına Göre Dağılımı.....	88
Çizelge 38. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumunun Liselere Göre Dağılımı.....	89
Çizelge 39. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Lise Notlarına Göre Başarı Durumları.....	90

Çizelge 40. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okuldaki Başarı Durumunun Liselere Göre Dağılımı.....	90
Çizelge 41. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Daha Önce Dershaneye Gidip Gitmeme Durumunun Liselere Göre Dağılımı.....	92
Çizelge 42. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Halen Bir Dershaneye Devam Edip Etmeme Durumuna Göre Dağılımı.....	92
Çizelge 43. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Halen Bir Dershaneye Devam Edip Etmeme Durumunun Liselere Göre Dağılımı.....	93
Çizelge 44. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Para Ödeyerek Özel Ders Alıp Almama Durumuna Göre Dağılımı.....	94
Çizelge 45. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Özel Ders Alma Durumunun Liselere Göre Dağılımı.....	95
Çizelge 46. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershaneye Gitme Süresinin Dağılımı.....	96
Çizelge 47. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershaneye Gitme Süresinin Liselere Göre Dağılımı.....	96
Çizelge 48. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Halen Gittikleri Dershanelerin Bulunduğu Semtlere Göre Dağılımı.....	97
Çizelge 49. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Halen Gittikleri Dershanelerin Toplam Öğrenci Sayılarına Göre Dağılımı.....	98
Çizelge 50. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Halen Gittikleri Dershanelerin Toplam Öğrenci Sayılarının Liselere Göre Dağılımı.....	99
Çizelge 51. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Gittiği Dershanelerin Sınıf Mevcudu Sayıları.....	100
Çizelge 52. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershaneleriyle Ortaöğretim Alanlarının Tüm Dersleri İçin Anlaşma Yapıp Yapmama Durumuna Göre Dağılımı.....	101
Çizelge 53. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershanelere Ödedikleri Yıllık Ücretlerin Miktarı.....	102
Çizelge 54. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershanelere Ödedikleri Yıllık Ücretlerin Miktarlarının Liselere Göre Dağılımı.....	102
Çizelge 55. ÖSS Başarıları Bakımından Dershaneler Arasında Büyük Farklılıkların Olup Olmamasına İlişkin Görüşler.....	103
Çizelge 56. ÖSS Başarıları Bakımından Dershaneler Arasındaki Farkın Nedenleri.....	104
Çizelge 57. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Daha Önce Dershaneye Gitme Nedenleri.....	105

Çizelge 58. Halen Dershaneye Giden Öğrencilerin Dershaneye Gitme Nedenleri.....	106
Çizelge 59. Dershane Öğretimini Okuldan Ayıran Temel Özellikler	107
Çizelge 60. Dershanelerin Okuldan Farklı Olarak Sunduğu Olanaklar.....	109
Çizelge 61. Dershanelerin Olumsuz Özellikleri/Yönleri	110
Çizelge 62. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershane Ya Da Okula İstekli Gitme Durumu.....	111
Çizelge 63. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershane Ya Da Okula İstekli Gitme Durumunun Liselere Göre Dağılımı.....	112
Çizelge 64. Dershanelerin Eğitimdeki Eşitsizlikleri Ortadan Kaldırıp Kaldırmadığına İlişkin Görüşler.....	113
Çizelge 65. Dershanelerin Eğitimdeki Eşitsizlikler Bağlamındaki Rolüne İlişkin Görüşler	114
Çizelge 66. Dershanelerin Paralı Olmasının Eğitimdeki Eşitsizlikleri Artırıp Artırmadığına İlişkin Görüşler	115
Çizelge 67. Dershaneciliğin Olmadığı Bir Sistemde Öğrencilerin Eğitimdeki Başarısının Bu Durumdan Nasıl Etkileneceğine İlişkin Görüşler.....	116
Çizelge 68. Dershanelerin Üniversiteye Girme Olasılığı Düşük Öğrencilere Ek Bir Şans Yaratıp Yaratmadığına İlişkin Görüşlerin Dağılımı.....	117
Çizelge 69. Dershanelerin Sadece Üniversiteyi Kazanma Olasılığı Yüksek Olanlara Katkı Sağlayıp Sağlamadığına İlişkin Görüşler.....	118
Çizelge 70. Dershanelerin Çevre Semtlere Yayılması Hakkındaki Görüşler.....	119

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemini oluşturan durum ve araştırma amaçları verilmiş, araştırmanın önemi belirtildikten sonra önemli görülen kavramlar tanımlanmıştır.

Problem

Eğitimin temel bir hak olarak evrensel düzeyde kabul görmesinin temel nedeni eğitimin insan kişiliğinin tüm yönleriyle gelişmesi, insanın özgürleşmesi ile doğrudan ilişkili olmasıdır. Eğitim insanların fiziksel, bilişsel, duyuşsal gelişimini yaşam boyu etkileyen etmenlerin önemlilerinden biridir (4. Demokratik Eğitim Kurultayı, 2004).

İlkel çağlarda bir insanın hayatta kalması için avcılık, toplayıcılık, ateş yakmak gibi basit birkaç beceriyi bilmesi, bir barınağa sahip olması yeterliydi. Sanayi devrimi, endüstrileşme ve kentleşme gibi toplumsal değişimler neticesinde iş dünyasında istenilen niteliklerde ciddi değişimler gerçekleşmiştir. Günümüzde ise basit işler için bile bir uzmanlık ve belli bir mesleki becerinin kazanılmış olmasına önem verilmektedir. İnsanların iş bulabilmesi için sahip olması gereken nitelikler her geçen gün artarak biraz daha karmaşık bir hale gelmektedir. Bu karmaşada öne çıkmanın yolu daha iyi eğitimden geçmektedir. İşte daha iyi eğitim isteği öğrenci ve velililerin karşısına kaçınılmaz bir şekilde özel öğretim kurumlarını çıkarmakta ve bu kurumlar içerisinde de dersane olgusu öne çıkmaktadır.

Yerli ve yabancı, gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulmuş olan ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetim ve gözetimi altında bir ücret karşılığında hizmet veren öğretim kurumlarının hepsine birden özel öğretim kurumu denilmektedir (MEB Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği, 2008).

5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda özel öğretim kurumları "okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, özel eğitim okulları ile çeşitli kursları, uzaktan öğretim yapan kuruluşları, dershaneleri, motorlu taşıt sürücülerini kursları, hizmet içi eğitim merkezleri, öğrenci etüt eğitim merkezleri, özel eğitim ve rehabilitasyon

merkezleri ile benzeri kurumlar olarak ifade edilmektedir. 2008 yılında yürürlükten kaldırılan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda özel öğretim kurumlarının amaçları, "Bu kurumlar, faaliyetlerini sadece kazanç sağlamak için düzenleyemezler. Ancak Türk Milli Eğitiminin amaçları doğrultusunda eğitimin kalitesini yükseltmek, gelişmelerine fırsat ve imkân verecek yatırımlar yapmak üzere gelir sağlayabilirler" denilerek belirlenmişken; 5580 sayılı yeni kanunda bu amaçlara yer verilmemiştir.

5580 sayılı kanunun hükümleri çerçevesinde Türkiye'de etkinlikte bulunan özel öğretim kurumlarını aşağıdaki şekilde sınıflamak mümkündür:

1. Özel Okullar (Okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde),
2. Özel Eğitim Okulları,
3. Çeşitli kurslar (Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre, kişilerin sosyal, kültürel ve meslekî alanlarda bilgi, beceri, yetenek ve deneyimlerini geliştirmek veya isteklerine göre serbest zamanlarını değerlendirmek üzere faaliyet gösteren özel öğretim kurumlarını içerir),
4. Uzaktan Öğretim Yapan Kuruluşlar,
5. Motorlu Taşıt Sürücüleri Kursları,
6. Hizmet İçi Eğitim Merkezleri,
7. Öğrenci Etüt Eğitim Merkezleri,
8. Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezleri.

Bu özel eğitim kurumları içinde dershanelerin varlığı Cumhuriyetin birkaç yıl öncesine kadar uzanmasına rağmen, sayılarının hızla artarak yayılmaları 1960'lı yıllardan sonra gerçekleşmiştir.

Dershaneler Türkiye Eğitim Sistemi'ne ilk defa 20 Ağustos 1915 tarihli Mekatib-i Hususiyeye Talimatnamesi ile girmiştir. Talimatname'nin içeriği, adından da anlaşılacağı gibi, "özel okullar ile ilgili olmakla beraber, Talimatname'nin 1. ve 16. maddelerinde dershanelerden söz edilmektedir. Bu Talimatname'de dersane sözcüğü geçen ilgili maddelerin bölümleri aşağıya alınmıştır:

Madde 1- "... Bir veya birkaç fen, lisan veya sanat tahsiline mahsus olarak bu veçhile açılan dershaneler dahi mekatibi hususiyeden maduttur."

Madde 16- "... Açılacak mekatip hakkında hükümeti mahalliye ve Maarif İdarelerince yapılması lazım gelen tetkikat ve tahkikat salifüzzikir dershaneler hakkında işbu esaslar üzerine icra edilerek ruhsatname ita kılınır." (Öz-De-Bir, 2005).

Bu ifadelere göre başlangıçta fen, dil ya da sanat öğretimi için açılan ve bir özel okul gibi düşünülen dershaneler, 1930'lu yıllardan sonra öğrencileri okuldaki derslere dönük yetiştirmeye başlamıştır. 1926 tarih ve 789 sayılı yasanın bir maddesi de dershanelerin faaliyetleriyle ilgili kısa bir belirleme yapmış, 1965 yılına kadar resmi mevzuatta bu konuda başka bir düzenleme yapılmamıştır (Öz-De-Bir, 2005).

Dershaneler bugünkü statülerine 08.06.1965 tarih ve 625 sayılı yasa ile kavuşmuştur. Ancak çok geçmeden varlıkları tartışma konusu olmuştur. 1970'li yıllarda başlayan tartışma 12 Eylül 1980'den sonra daha da yoğunlaşır. 1983'te "eğitimde fırsat eşitliğini bozdukları" gerekçesiyle dershanelerin kapatılması ile ilgili bir yasa tasarısı Kurucu Meclis gündemine getirilir. Uzun tartışmalardan sonra, dershanelerin kapatılmasını öngören bu yasa tasarısı reddedilir. Fakat o zamanlar onay makamı olan Milli Güvenlik Konseyi bu kararı veto ederek kapatma ile ilgili önergeyi kabul eder ve çıkarttığı 16.06.1983 tarih ve 2843 sayılı yasa ile dershanelerin, bu yasanın yürürlüğe giriş tarihinden bir yıl sonra, yani 31.07.1984 tarihinden itibaren kapatılmasına karar verir (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1984).

1983 yılında yapılan seçimler sonucunda kurulan Turgut Özal Hükümeti'nde bu konu yeniden tartışmaya açılır. O sıralarda Türkiye genelinde etkinlik gösteren 174 dershane, bir yandan tasfiye işlemleri yaparken bir yandan da hükümet nezdinde çeşitli girişimlerde bulunarak kapatılma kararının kaldırılması çabasına girerler. Bu çaba sonuç verir ve Turgut Özal Hükümeti, dershanelerin varlıklarını sürdürmesini sağlayan 11 Temmuz 1984 tarih ve 3035 sayılı yasayı kabul eder. Bu yasa ile 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Yasası'nın bazı maddeleri değiştirilir ve bir yıl önce 2843 sayılı yasa ile getirilen kapatma hükmü iptal edilir (Mutlu, 2007). Böylece günümüze değin sayıları gittikçe büyüyerek gelen dershanecilik sektörünün yolu açılmış olur.

"Dershane" kavramı, okullarda bulunan "dershanelik, derslik" anlamını yitireli çok oldu. Yıllardır dershane dendiğinde akla ilk gelen, "okul dışında özel nitelikte para ile ders veren kuruluş"tur. 14.02.2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda ise dershane şöyle tanımlanmaktadır:

“Dershane: Öğrencileri; bir üst okulun veya yüksek öğretime giriş sınavlarına hazırlamak, istedikleri derslerde yetiştirmek ve bilgi düzeylerini yükseltmek amacıyla faaliyet gösteren özel öğretim kurumlarıdır.”

ÖSS, OKS, SBS, KPSS, YDS, AÖS, TUS, DGS, ALES, LGS, YGS vb. gibi birçok adla, neredeyse yediden yetmişe toplumun tüm bireylerinin gündemine oturan sınavların her biriyle ilgili özel dersler veren dershaneler, neredeyse ülkemizin temel eğitim kurumlarına dönüşmüş durumdadır. Öyle ki artık anne-babalar, öğrenciler ve hatta öğretmenler, dershaneye gidilmeden sınavda başarılı olmanın olanaksız olduğuna inanır hale gelmiştir. Ülke yönetiminden sorumlu politikacılar da bu durumun kaçınılmazlığını iyice içselleştirip okul yerine dershaneçiliği özendirme politikalarına daha çok bel bağlar olmuştur. İşin vardığı son noktayı görmek açısından iyi bir örnek olarak; 9. Kalkınma Planı'nda (2007 yılından başlayarak 2013 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan önemli hedefler) ifadesini bulan “... dershanelerin özel okullara dönüştürülmesi için teşvikler verilmesi...” hedefi son zamanlarda gittikçe daha sıklıkla ülke gündeminde yer bulur olmuştur.

Türkiye’de 1960’lı yılların başında uygulamaya konulan üniversiteye giriş sınavı, bugün eğitim sisteminin kaçınılmaz bir parçası olan dershaneleri de beraberinde getirmiştir. Sayıları günümüze kadar gittikçe artan merkezi sınavlardan dolayı büyük-küçük bütün kentlerde sayısız dershane açılmıştır. Özellikle, büyük kentlerin merkezi semtlerinde en çok rastlanan işyerleri, dershanelerdir. Eğitimci olsun ya da olmasın, kıyıda köşede az çok parasal birikimi olan herkese çekici gelen en kârlı yatırım alanı, dershaneçilik olmuştur.

Bir zamanlar sadece büyük şehirlerde, az sayıdaki varlıklı aile çocuğunun gittiği ve sayısı oldukça az olan “özel” öğretim kurumu olarak bilinen dershaneler, ne oldu da şimdi kent merkezlerine de sığmayıp kenar semtlere, varoşların, kasabaların içlerine kadar girmiş, her sokak dershane tabelalarıyla donanmıştır.

Bu soruya yanıt olarak Akyüz (1989), dershanelerin doğup yaygınlaşmasına yol açan başlıca nedenleri şu şekilde özetlemektedir:

- ❖ Özellikle ilk ve orta öğretimde sınıfların kalabalıklaşması yüzünden öğretmenlerin öğrencilerle yeterince ilgilenememeleri, araç gereç,

laboratuvarları kullanamamaları, ikili, üçlü öğretim nedeniyle eğitimin niteliğinin düşmesi.

- ❖ Öğretmen dağılımının bölgelere ve okullara göre farklılık göstermesi.
- ❖ Bazı okullarda derslerin boş geçmesi veya derslerin alanında yetersiz öğretmenlerce doldurulması.
- ❖ Giriş sınavı ile öğrenci alan okulların kontenjanlarının artan istem (talep) karşısında sınırlı kalması ve buralara girişin her yıl daha da güçleşmesi.
- ❖ Okullarda kullanılan sınav tekniği ile seçme sınavındakilerin farklı olması nedeniyle öğrencilerin bunları öğrenme gereksinimi duyması.
- ❖ Giriş sınavlarının içeriği ile okullarda kazandırılan bilgiler arasında özdeşlik bulunmayışı.
- ❖ Farklı programlardan geçen lise öğrencilerinin üniversite giriş sınavında aynı sorulara tabi tutulması.
- ❖ Velilerin çocuklarını daha iyi yetiştirebilmek için gittikçe daha güçlü bir arzu duymaları.
- ❖ Gittikçe zorlaşan üniversiteye girişin en önemli yolunun puanları yükseltici teknikleri ve bilgileri kazanmak olarak görülmesidir.

Bu sıralanan nedenlerde göze çarpan nokta eğitim sistemimizin vazgeçilmez bir unsur olarak kabul edilen sınavlar ve bu sınav sistemine hazırlık konusudur.

Eğitim uzun erimli bir süreçtir. Her eğitim sistemi bir geri besleme ile değerlendirilmek istenir. Öğretilenlerin öğrenci tarafından öğrenilip öğrenilmediğinin anlaşılması, öğretilenlerin sorulması ve sorgulanması ile belirlenir. Sınav, işte bu noktada başlamaktadır. Her eğitici öğrettiklerinin öğrencisi tarafından öğrenilmiş ve kalıcı bilgiye dönüşmüş olduğunu görmek ister. Bu aşamaya kadar sınav normaldir. Bu bir ölçme ve değerlendirme sürecidir.

Türkiye’de öğrenim gören ilköğretim öğrencileri görece daha nitelikli ortaöğretim kurumlarına (Anadolu, Fen, Sosyal Bilimler Liseleri ve Askeri Liseler gibi) yerleşebilmek için OKS (Ortaöğretim Kurumları Sınavı), SBS (Seviye Belirleme Sınavı) ve ALS (Askeri Liseler Sınavı) gibi sınavlara girerken, herhangi bir ortaöğretim kurumundan mezun ya da mezun olabilecek durumdaki kişiler de yükseköğretim kurumlarına yerleşebilmek için ÖSYS (Öğrenci Seçme Yerleştirme

Sınavı) ve YDS (Yabancı dil sınavı) sınavlarına girebilirler. İfade edilen nitelikli ortaöğretim kurumları ve üniversitelerin kontenjanları istemi (talebi) karşılamaktan çok uzak olduğu için bu kurumlara girişte merkezi sınavlar yapılır. Sübjektifliği ortadan kaldırmak işyükünü azaltmak ve hak edenin kazanmasını sağlamak için klasik yazılı sınav yerine test usulüne başvurulur. Böylece sınava başvuran pek çok kişi arasından, eleme usulüne göre sınavda en yüksek puanı alanlardan bu kontenjanlara yerleştirmeler yapılır. “Devletin düzenlediği sınav, burada eğitsel eşitliğin, eğitimde olanak eşitliğinin bir göstergesi, demokratik bir eğitim aracı olarak lanse edilir” (İnal, 2008).

MEB Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğüne, 11 Ocak 2008’de yayımlanan genelgeye göre; “Ortaöğretime Geçiş Sistemi doğrultusunda 2007–2008 öğretim yılı sonunda ilköğretimden ortaöğretime geçişte esas alınmak üzere ilk defa 6. ve 7. sınıflar ile 2008–2009 öğretim yılından itibaren de 6, 7 ve 8. sınıflara yönelik olmak üzere Merkezi Sistem Sınav Yönergesi kapsamında seviye belirleme sınavları (SBS) yapılacaktır” denilmektedir. Bu düzenlemeyle artık, ilköğretim 6. sınıftan itibaren başlayan sınav sisteminin nihai noktasını üniversiteye giriş sınavları oluşturacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı böylece sınavı eğitim sisteminin tüm kademelerine yayarken, diğer taraftan da sınav sistemlerinde yaptığı değişikliklerle sistemi yap-boz tahtasına çevirmektedir.

Bu durumu eleştirel bir bakış açısıyla yorumlayan Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası’nın (Eğitim-Sen) bir raporunda, “Eğitim sistemimizin kronik bir sorunu olarak beliren sınavlar, eğitimde ölçme-değerlendirmenin aracı olmaktan çıkmış, bütünüyle sistemin amacı haline dönüşmüştür. Öğrencilerin öğrenme ve düşünme yeteneklerini geliştirmelerine değil de, kendilerine sunulan seçenekler arasından doğru olanı bulup gelecekleriyle ilgili bir sonraki aşamaya geçmelerine imkân veren bu eğitim sisteminde, çocuklarımız erken yaşlarda, gelecek kaygısıyla, sınav stresine ve cenderesine sokulmuşlardır” (Eğitim Sen, 2008a) ifadelerine yer verilmektedir.

Yine Eğitim-Sen’in yaptığı bir araştırmaya göre (2008b), bir öğrenci ilköğretimden üniversite sonuna kadar okul ve dersanelerde tam 739 sınava girmek zorunda kalmaktadır. Yine bu çalışmaya göre, Türkiye’de bir öğrenci, okula adım attığı günden, üniversite sonuna kadar yılda ortalama 46 sınava girmektedir.

İlköğretim Kurumları Yönetmeliğine göre bir öğrenci 4'üncü sınıftan 8'inci sınıfın sonuna kadar, haftalık ders saati 3 ve 3'ten az olan derslerden en az 2; 3'ten fazla olan derslerde ise en az 3 sınava girmek zorunda olduğu için, ilköğretimdeki sınav sayısı 182'yi bulmaktadır. Liselerde zorunlu olan sınav sayısı ise hazırlık sınıfında 76, birinci ve ikinci sınıfta 84'er ve son sınıfta 74'ten, toplam 318'e ulaşmaktadır. Üstelik bu rakama bütünleme ve telafi sınavları dâhil edilmemektedir.

Burada başka bir boyut var ki, bu çok önemli: Eğitim sistemimizin, hatta iş/çalışma hayatımızın sınav merkezli hale getirilmesidir. Bizim eğitim sistemimiz, ne öğretmen ne de öğrenci merkezlidir. "Türk milli eğitim sistemi", çoktandır sınav merkezli. Artık tüm eğitim sistemimiz sınavlara göre planlanıp, programlanıyor. Müfredat, ders kitapları, teftiş, ölçme-değerlendirme, dersler, çalışma programı, öğrenci aktiviteleri, aile hayatı vs. Çünkü sınav, "hayatı/geleceği belirleyen bir kader dönemeci" olarak pazarlanıyor. Sınavsız bir başarı düşünmek nerdeyse mümkün değil artık (İnal,2008).

Türkiye'de eğitim sistemi, ilköğretimden başlayarak üniversite sonrasına kadar, kelimenin tam anlamıyla sınav merkezli hale gelmiştir. Eğitim sistemimiz, öğrencileri eğitmek, onların çok yönlü olarak gelişmelerini sağlamak yerine her yıl milyonlarca öğrencinin girdiği ÖSS gibi sınavlara hazırlayan bir yapıya bürünmüştür.

Her yıl 1,5 milyon öğrencinin yığınsal olarak başvurduğu üniversite sınavı ve buna karşın 300 bin kişilik sınırlı kapasite ile uyumlaşmayan arz talep dengesi günden güne ciddi bir sorun haline gelmektedir. OKS, SBS, ÖSYS ve KPSS (Kamu Personeli Seçme Sınavı), yediden yetmişe hemen herkesi müşterek paydada birleştiren sınavların başında yer almaktadır. ALES (Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı), TUS (Tıpta Uzmanlık Sınavı) gibi yüksek lisans ve üstü için yapılan sınavlar da aynı kaygıyı oluşturmaktadır.

Her yönüyle sınavlara endekslenen eğitim sistemi kamu eğitimini işlevsiz bırakarak; eğitimi dersane, özel ders, özel okul alanına kaydırmıştır. Okulun yapması gereken öğretim dersanelerden beklenmekte, bu nedenle her yıl sınav zamanlarında sınıflar boşalmaktadır. Eğitimin niteliğini olumsuz etkileyen bu durumun öncelikle sorgulanması gerekmektedir.

İlköğretimden başlayarak, çocukluklarını bile yaşamadan tam anlamıyla bir yarış içine sokulan çocuklar/gençler arasındaki eğitim rekabeti, bu rekabet ve yarışın bir ürünü olarak ortaya çıkan dershanelerin ortaya çıkmasıyla daha da artmış, oluşan dersane sistemi okullarda verilen eğitimin niteliğini yitirmesine, en temel işlevlerini dahi yerine getiremez duruma gelmesine neden olmuştur. Türk Eğitim Derneği'nin (TED) yaptığı araştırmaya göre, 2004 yılında ilköğretimde takviye almak amacıyla, Türkiye genelinde 240 bin ilköğretim öğrencisi dershanelere gitmiştir (TED, 2005). Aradan geçen dört senede, bu rakamın katlanarak arttığı bir gerçektir.

Bu sistem öğrencilerin bütünsel gelişimini engellemekte, analitik düşünmenin gelişimi yerine belirli soru formlarının pratik çözümlerinin ezberlenmesini sağlamaktadır. Öğrencilerin gelişimini engelleyen bu sistem, dershanelere başvurmak dışında seçeneği kalmayan veliler için de büyük bir maliyet oluşturmaktadır. Dershanecilik sektörünü beslemekten ve eğitimin ticarileştirilmesine hizmet etmekten başka işe yaramayan sınav merkezli eğitim sistemine bir an önce son verilmesi gerekmektedir. Bunun yerine herkese ilgi ve yeteneklerine göre eğitim verilmeli ve herkesin ihtiyacı ölçüsünde eğitim olanağından yararlanması sağlanmalıdır (Eğitim Sen, 2008b).

2007–2008 öğretim yılında ilk defa uygulanan yeni sisteme göre (artık ilköğretim 6. sınıftan itibaren SBS yapılacaktır), liselere giriş sisteminde yapılan değişiklikten dolayı önümüzdeki yıllarda dersane sayılarının katlanarak artması ve dershaneye devam edecek öğrenci sayısının da giderek artması beklenmektedir. OKS ve Seviye Belirleme Sınavı'yla birlikte, neredeyse tüm ilköğretim öğrencileri için dershaneye gitmek zorunlu hale getirilmiştir.

Dershaneler özellikle 1985 yılından sonra “diploma vermeyen okul” konumuna ulaşmıştır. Dershanelerin sayıları da gün geçtikçe azımsanmayacak bir şekilde artmaktadır. Bu durum gün geçtikçe içinden çıkılamayacak bir hal almaya doğru gitmektedir.

Son 27 yılda (1982–2009) dershanelerin sayısı, öğrenci sayıları ve öğretmen sayılarında önemli artışlar olmuştur. Kapatılmalarının gündeme geldiği 1983'ten

sonra sayıları hızla artmıştır. Son dokuz yılda (2000–2009) ise, nicelik olarak hızlı bir gelişme göstermişlerdir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Yıllara Göre Dershane, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

YILLARA GÖRE DERSHANE, ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARI			
Öğretim Yılı	Dershane Sayısı	Kayıtlı Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
1982–1983	174	101.703	3.826
1990–1991	762	188.407	8.723
1996–1997	1.479	360.432	13.297
2000–2001	1.864	523.244	18.175
2001–2002	2.002	588.637	20.112
2002–2003	2.122	606.522	19.881
2003–2004	2.568	668.673	23.730
2004–2005	2.984	784.556	30.557
2005–2006	3.570	925.299	41.031
2006–2007	3.986	1.071.827	47.621
2007–2008	4.031	1.122.861	48.855
2008–2009	4.262	1.178.943	51.916

Kaynak: MEB. Milli Eğitim İstatistikleri (<http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/index.htm>)

Çizelge 1’de 1982–1983, 1990–1991, 1996–1997 ve 2000 ile 2009 yılları arasında Türkiye’deki dershane sayıları, bu dershanelere kayıtlı öğrenci ve öğretmen sayılarına yer verilmiştir. Ancak bu yıllardaki gerçek dershane, öğrenci ve öğretmen sayılarını tam olarak söylemek mümkün değildir. Çünkü kayıt dışı çalışan pek çok dershanenin varlığı herkesçe bilinen bir gerçeğe dönüşmüştür.

Dershanelere giden öğrenci sayısı sürekli artış göstermiş ve 2009 yılı itibarıyla 1.178.943’e ulaşmıştır. 2000 yılında dershane sayısı 1.864 iken, 2009 yılında 4.262’ye ulaşmıştır. Aynı dönemde öğretmen sayısı ise, 18.175’ten 51.916’ya

yükselmiştir. Bu rakamlara kayıt dışı çalışan dershanelerin sayıları eklendiğinde karşımıza devasa büyüklükte bir sektör çıkmaktadır.

Dershane sisteminin gelişmesiyle birlikte eğitim sisteminin nitelik olarak gerilediği söylenebilir. Eğitimin niteliği düştükçe özel ders ve dershane sistemi büyümüştür. “Artık ikincil, destek eğitimi olmaktan çıkıp, birincil asıl eğitime dönüşmüş olan dershane sistemi dışında kalan bir öğrencinin sınav kazanması, daha iyi bir okula, üniversiteye gitmesi neredeyse imkânsız hale gelmiştir” (Eğitim Sen, 2008c). Bu durumun doğal sonucu olarak, eğitim sistemi ve veliler bir anlamda dershanelere çalışmaya başlamış, ekonomik gücü olan veliler astronomik rakamlarla çocuklarını dershaneye gönderirken, ekonomik gücü olmayan velilerin çocukları doğrudan eğitim sisteminin dışına itilmiştir.

Dershaneler eğitim sisteminin içinde bulunduğu çıkmazı bütün çıplaklığı ile gözler önüne sermektedir. Dünyada ve Türkiye’de yaşanan ve 1980 sonrası neo-liberal politikaların doğrudan sonucu olarak ortaya çıkan manzara gösteriyor ki, eğitim alanı piyasa mekanizmalarına ne kadar eklenirse, eğitim hakkında söz etmek o denli güçleşmektedir. Bu anlamda dershaneler ve dershane sistemi paralı eğitime açılan kapı işlevi görmektedir. Dershaneleri bu bağlamda irdelediğimizde ortaya çıkan sonuç, bu kurumlar var olan eşitsizlikleri, hiyerarşiyi ve sınıfsal, bölgesel, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıkları yeniden üretmektedir (Eğitim Sen, 2008c).

Dershane sahiplerinin ve yöneticilerinin dershanelere yöneltilen eleştirilere verdikleri cevap; dershanelerin öğrencilere fırsat eşitliği sağladığı yönündedir. Eğitim olanaklarının eşit olarak dağıtılmadığı bir ülkede, herkese eşit olarak sunulan sınavda dershanelerin okulda eksik kalan bilgileri tamamlayarak öğrencilere fırsat eşitliği sağladığı yönündedir. Ancak bu, fırsat eşitliği mi sağlıyor yoksa bu eşitliği daha çok bozuyor mu tartışması halen devam etmektedir.

Bu sınav sisteminin yarattığı üniversiteye hazırlık dershanelerinin eğitim sistemi üzerinde çok yönlü tahripkâr etkileri bulunmaktadır. Yükseköğretime girişte bu seçme ve eleme sürecinin ortaya çıkardığı dershaneler, bu sınavın yarattığı pek çok olumsuz etkinin açıkça görülmesini, durumun bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmasını

engellemektedir. Üniversiteye hazırlık kursları piyasa koşullarında işleyen, aileleri kendi ekonomilerini zorlayan çok büyük kaynaklar ayırmak zorunda bırakan, ülkenin milli gelirinden eğitime ayırdığı kaynakların önemli ölçüde ziyan olmasına yol açan, eğitimdeki fırsat eşitsizliğini arttıran bir mekanizma haline gelmiştir. Hâlbuki yükseköğretim, eğitim hakkı çerçevesinde her ortaöğretim mezununun ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yararlanması gereken bir aşamadır. Demokratik, eşitlikçi ve adalete dayanan bir toplumsal formasyonda yükseköğretim hakkından yararlanmanın koşullarının oluşturulması gerekir.

TED'in araştırma sonuçlarına göre, 2004 yılında ÖSS'ye giren öğrencilerin üniversite kapısına gelene kadar hazırlık için yaptığı harcama tutarı 8,4 milyar dolar iken, bu sayı 2005 yılı için 9,2 milyar dolara yükselmiştir (TED, 2005).

Dünya Bankası'nın eğitim sistemi hakkında hazırladığı raporda dersane sayısının nerdeyse okul sayısına ulaştığı vurgulanarak, sınav sisteminin eğitim ve öğretimi tüm amaçlarından saptırdığı, en büyük kişisel harcamaların sınava hazırlık sektörüne yapıldığı belirtilmiştir (TED, 2005).

Dershaneler için yapılan harcamalara bakıldığında, harcamaların özel harcamalar olduğu ve öğrencilerin dershanelere kendi istekleriyle devam ettiği söylenebilir. Ancak sistem, velileri aylık yaklaşık 300–400 YTL (28.1.2004 tarih ve 5083 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren Para Birimi Hakkında Kanun'a göre, 01.01.2005–31.12.2008 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin para biriminin Yeni Türk Lirası ve alt biriminin yeni kuruluş olması hükme bağlanmıştır) ödemeyi göze alarak çocuğunu dershaneye göndermeye mahkûm ederken aynı zamanda öğrencileri de dershanelere devam etmeye mahkûm etmiştir. Eğitim Sen'in yürüttüğü ve 5 Mart 2008 tarihinde kamuoyuna açıkladığı Üniversite Öğrencilerinin Profili araştırmasına göre; ÖSS hazırlığının öğrenci velilerine yıllık maliyeti ortalama 2.358 YTL' yi bulmaktadır (Eğitim-Sen, 2008b). Öz-De-Bir (Özel Dershaneler Birliği Derneği)'in 2008 yılı verilerine göre ise bu rakam yurt genelinde ÖSS için ortalama 1.500 ve OKS ya da SBS için ise 1.000 YTL' yi bulmaktadır (Öz-De-Bir, 2008).

Eğitimin ticarileşmesi tartışmaları, eğitimin geleceği hakkında endişelerin oluşmasına neden olmuştur. Dershanelerle birlikte eğitimin ticarileşmesi eğitimdeki

ilişkilerin de dönüşmesine neden olmuştur. Yönetici-öğretmen, öğretmen öğrenci ilişkileri para-çıkar-yarara göre belirlenmektedir. Özel sektördeki paraya göre belirlenen bu ilişkiler, devlet okullarına da yayılmakta ve “okullar şirket, öğrenciler de müşteri” (Tanilli, 2004) durumuna getirilmektedir.

Eğitim sorunları büyüdükçe, aynı oranda büyüyen bir kurs sektörü de ortaya çıkmıştır. Ve bu kurs sektöründen geçmeden başarılı olmak olanaksız hale gelmiş ya da insanlara öyle kabul ettirilmiştir. Giriş sınavlarına hazırlık süreciyle okullar önemini yitirmeye başlamıştır.

Bağımsız Emekçiler Sendikası'nın (BES) Ankara'da 1247 velinin görüşüne başvurarak yaptığı “Dershaneler Mercek altında” araştırması kapsamına göre, velilerin yarısından çoğu ‘sınavlarda dershaneye giden öğrencinin başarılı olacağı, gitmeyen ise başarısız olacağı’ görüşünü paylaşmaktadır. Yine bu araştırmaya göre, Velilerin yüzde 23,48'i, ÖSS ve OKS gibi sınavlara hazırlanmada en etkili yöntemin "okul" olduğunu, yüzde 33,79'u da dershane seçiminde "dershane başarısının önemsendiğini" belirtmiştir. Ankete katılan velilerden, dershanelerin kapatılarak okula dönüştürülmesini isteyenlerin oranı yüzde 76,43, dershanelerin yararlı hizmetinin "üniversite tercihleri" olduğunu düşünenlerin oranı ise yüzde 77,50 olmuştur. Yine aynı çalışmada, velilerin yüzde 42,79'u dershaneleri "parası olmayan dershaneye gidemiyor" gerekçesiyle istemezken, yüzde 82,63'ü, "dershanelerin aldıkları ücreti hak etmediklerini" ifade etmiştir (Milliyet, 2008).

Öğrenciler sınav merkezli eğitim sisteminin bir parçası durumuna gelmiştir. Ancak sınav odaklı öğrenciler, sınavın baskısını derinden hissetmekte ve bu baskı öğrencilerin hem kişisel hem de sosyal gelişimlerini çoğu zaman olumsuz şekilde etkilemektedir. Sınavlara tabi olan gençler bunu çoğunlukla bir ölüm kalım savaşı olarak görmekte hatta sınavları kişilik testleri olarak algılamaktadırlar. Aslında böyle algılamalara neden olan kendi bakış açıları mı yoksa aile ve çevrelerinin bakış açıları mı olduğu tartışmalıdır. Gerek aileler gerekse dershaneler, gençlerin başarı veya başarısızlıklarını kendi başarı ya da başarısızlıkları olarak gördüklerinden, gençlerin üzerindeki baskıları giderek artmaktadır. Ne yazık ki gençler hayatın ağır yükünü taşımaya çalışırken, ellerinden kayıp giden gençliklerinin farkına bile varamamaktadırlar.

Bu öylesine bir yarış halini almıştır ki; öğrenciler ve veliler yaygın bir şekilde sınav kaygısı yaşamaktadırlar. Türkiye’de üniversite giriş sınavına hazırlanan 4711 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin, ameliyata girecek hastaların kaygı düzeyinden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Cüceloğlu,1993).

Birçok dinamiğin yanı sıra, üniversite sınavına hazırlama kursları, eğitim sistemi içinde kaliteli öğretmenlerin dershaneler ya da kurslar sistemine geçmesine neden olmakta, eğitim sisteminde bir kalite erozyonu ortaya çıkarmaktadır. Daha önemlisi lise öğretiminin son yılları öğrenci için bir angarya haline gelmekte, lise eğitimi anlamsızlaşmaktadır. Öğrencinin ilgisi sınav kapsamı içindeki konularla sınırlanmaktadır. Öğrencinin formal eğitimine ek zaman gerektiren kurslar öğrenciye boş zaman bırakmamakta, sanat alanında, spor alanındaki yeteneklerini geliştirmesini engellemektedir.

Sınavlar, öğrenciler arasında seçme/ayıklama işlevini yerine getirmekle kalmayıp, eğitim sisteminin büyük ölçüde kalite kaybına uğramasına da neden olmaktadır. Son tahlilde, sınav merkezli eğitim sistemi; öğrencilerin sadece sınav(lar)daki sorulara yanıt verme hünerlerini geliştiren ve fakat çok yönlü kapasitelerinin geliştirilmesinde engel teşkil eden bir sistemdir.

Eğitim hakkını temel bir ilke olarak kabul eden toplumsal bir sistemin, herkese nitelikli eğitimi sunmak için ekonomik kaynakları ve gereken diğer kaynakları sağlaması esastır. Burada vurgulanması gerekir ki hak merkezli bir anlayış kamusal sorumluluğu getirir. Yani, devletin eğitim olanaklarını herkese hiçbir ayırım gözetmeden (bu ayrımlar sosyal sınıf, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, politik görüş, ulus, etnik köken gibi boyutlarda ortaya çıkıyor) parasız olarak sunmasını gerektirir (Gök, 2005).

İlköğretim okullarında verilen sekiz yıllık eğitimin dışında kalan ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyleri zorunlu eğitimin dışındadır. 1961 ve 1982 Anayasaları incelendiğinde; 1982 Anayasası’na göre, devletin vatandaşa karşı olan sorumlulukları büyük ölçüde azaltılmış, sosyal ve ekonomik hakları ise ekonomik istikrarın korunmasıyla sınırlanmıştır. Yani 1961 Anayasasından farklı olarak eğitim, artık

devletin başta gelen görevi değildir. 1982 Anayasası, Türkiye'nin 1949 yılında onayladığı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne bağlılığını ilan etmiştir. ÖSS sınavını değerlendirirken göz önüne alınması gereken en önemli ibarelerden biri ise bu bildirgenin 26. maddesinde yer alan: "...Yüksek öğrenim yeteneğe göre herkese eşit olarak sağlanır" ibaresidir (Tonak, 2001).

1901'de Barselona'da Modern Okulu kuran Francisco Ferrer (akt: Joel Spring): "Hükümetlerin okulları isteme nedeni, eğitim yoluyla toplumun yenilenmesini ummaları değil, sanayi şirketlerini ve buralara yatırdıkları sermayeyi kârlı hale getirmek için insanlara, işçilere ve mükemmel emek araçlarına duydukları ihtiyaçtır" diyerek, okulların açılma nedeninin ekonomik gereksinimler olduğunu iddia eder. Ferrer'in bu ifadesini günümüzde, "hükümetlerin" sözcüğünün yerine "sermayenin/sermaye patronlarının" sözcüklerini koyarak okumak var olan durumu anlamak bağlamında oldukça önemlidir.

Son kertede eğitim, gittikçe anayasal bir hak ve sosyal hukuk devletinin görevi olmaktan çıkmış, okullar ise ekonomik açıdan "eğitilmiş ucuz insan gücü"nü üreten en verimli üretim alanlarından birisi olarak karşımıza çıkar olmuştur.

ÖSYM 2008 ÖSS istatistiklerine göre 2008 ÖSS sınavına girmek için 1.531.184 kişi başvurmuştur. Üniversitelerin toplam kontenjanı meslek yüksek okulları dahil yaklaşık 505.000'dir (ÖSYM, 2008). Bu rakamlar, geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da yüz binlerce lise mezunu gencin açıkta kaldığı anlamına gelmektedir.

Üniversite sınavı tanımladığı içeriği bazı okul yapılarıyla eşleştirmek yoluyla, dershaneler ise sınav içeriğine ulaşmada ekonomik gücü fazla olanlara avantaj sağlayarak mevcut sosyal sınıf ve statülerin katılmasına yardımcı olmaktadır. Dershaneler, toplumsal yeniden üretimi destekleyen önemli bir kurum olmuştur. Diğer etkenlerle birlikte, ödeme gücüne, yerleşim yerine, başlangıçtaki akademik başarı durumuna bağlı olarak dershanelerden yararlanma olanaklı olabilmektedir. Dershane sisteminden yararlanabilmek, üniversite sınavında başarılı olabilmenin yeterli olmayan ancak "gerek" koşullarından biri haline gelmiştir (Aksoy, 2005).

Türkiye, giderek büyüyen ve gün geçtikçe daha çok öğrenciye hizmet veren dersane sorunuyla karşı karşıyadır. Dershaneler özellikle fırsat eşitliğini bozmaları ve ülke ekonomisini olumsuz etkilemesi açısından eleştiri oklarına maruz kalmaktadır. Dershaneler eğitim sisteminde var olan çıkmazların da çıkış noktası olarak görülmeye başlanmıştır. Öyle ki ÖSS'nin varlığı bile zaman zaman dersanelere bağlanmaktadır.

Dershanelerin bugün kanıksanan varlığı eğitimi her kademede etkiliyor ve nitelikli eğitimin toplumda kamusal sorumluluğun en önemli alanı olduğunun göz ardı edilmesine yardımcı oluyor. "Her koyun kendi bacağından asılır" anlayışı hakim olunca sorunların makro düzeyde sistemsel olarak algılanması çok daha güçleşiyor. Diğer yandan dersane gerçeği, sayı olarak gittikçe artan ve kamu kaynaklarından kendilerine giderek daha çok kaynak aktarılan özel okullar ile birlikte düşünüldüğünde Türkiye'de eğitim hizmetlerinin özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi gerçeğinden bağımsız değildir (Gök, 2005).

Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik yapısı bağlamında dershaneciliği incelemek ve anlamlandırmak hem eğitim ve toplum ilişkisini hem de eşitsiz toplumsal ilişkileri çözümlmek yolunda önemli bir adımdır (Gök, 2005).

Dershaneler ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Dershaneler ile ilgili yapılmış araştırmalarda, öğrencileri dersanelere gitme nedenleri, dersanelerdeki farklılaşmalar, dersanelerin ailelere ve topluma maliyeti, eğitim politikalarının dersanelere etkisi gibi çeşitli durumlara göre tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Fakat dersanelerde verilen eğitimin niteliği, dersane öğretiminin MEB'e bağlı okullarda yapılan eğitimden temel farkları, dersane tercihlerini etkileyen dinamikler ile öğrenci görüşlerine göre dersanelere yönelimin nedenleri ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

Neoliberal politikalar, 1980 sonrası dönemde eğitim alanında eşitsizlikleri derinleştirmiştir. Eğitimde özellikle öğrenci ailelerinin sosyal ve ekonomik durumlarına göre eğitim olanaklarından yararlanmanın farklılaştığı bilinmektedir. Bu bağlamda üniversiteye geçiş sürecinde dersaneler, eğitim eşitsizliklerini derinleştiren etkenlerden birini oluşturmaktadır. Bu araştırmanın problemini eğitimin farklı

bileşenlerinden biri olan öğrencilerin görüşlerine göre dershanelerin işlevleri ve sistemin işleyiş biçimini değerlendirmek oluşturmaktadır.

Amaç

Bu çalışmanın genel amacını belli tarihsel ve toplumsal koşulların ürünü olan dershanelerin eğitim eşitliği bağlamında öğrenci görüşlerine dayalı bir değerlendirmesini yapmak oluşturmaktadır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Dershanelere devam eden öğrencilerin sosyal ve ekonomik özellikleri nelerdir?
2. Dershanelere devam eden öğrencilerin okul başarıları nasıldır?
3. Öğrencilerin dershaneye gidip gitmeme durumu ile gidilen dershanelerin özellikleri nelerdir?
4. Öğrenci görüşlerine göre dershane öğretimine yönelimin temel nedenleri nelerdir?
5. Dershane öğretimi ile MEB'e bağlı eğitim kurumlarında yapılan öğretim arasındaki temel farklar konusunda öğrenci görüşleri nelerdir?
6. Öğrenci görüşlerine göre dershanelerin eğitim eşitliği bağlamındaki rolü nedir?

Önem

Türkiye'de, ÖSS (Öğrenci Seçme Sınavı), KPSS (Kamu Personeli Seçme Sınavı), OKS (Ortaöğretim Kurumları Sınavı) ve OKS' nin yeni türevi SBS (Seviye Belirleme Sınavı) gibi sınavların sonuçlarına atfedilen önem, sınav puanını başarının tek ölçütü haline getirmiştir. Sınav başarısını ve dolayısıyla puanı bu denli kutsayan sistem, "sınavdan alınan puanı yükseltici bir yöntem olarak" dershane öğretiminin serpilip, boy vermesine yol açmıştır. Sayıları gün geçtikçe artan dershanelerin öğretim etkinlikleri hakkında ortaya değişik görüşler atılmış ve bu dershanelerin eğitim sistemindeki yeri konusu sürekli tartışılmalıdır. Buradan hareketle

dershaneleri doğuran ve bu dershanelerin gelişimini etkileyen faktörler araştırmaya konu olacak önemdedir.

Araştırma sonucunda ulaşılabilecek bulgu ve sonuçlar; çeşitli dershanelere devam eden ortaöğretim öğrencilerinin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durum analizlerini yapabilmek için veri sağlamakla birlikte, dershane öğretiminin anlamı ve değeri konusunda öğrenci görüşlerine ilişkin bazı bilgilerin ortaya çıkmasına da aracılık edebilecektir.

Ayrıca, yapılan araştırmalar incelendiğinde, Türkiye’de dershanelerle ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülebilir. Yapılan bu çalışma, alanyazına bir katkı sağlayabilir. Ayrıca benzeri türde yapılacak araştırmalara için katkı sağlayacak veriler ortaya koyabilir.

Sınırlılıklar

Araştırma, 2008–2009 eğitim ve öğretim yılında Ankara ili Çankaya ilçesindeki ortaöğretim kurumlarına devam eden 11. sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.

Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan bazı kavramların tanımları şöyledir:

Özel Öğretim Kurumları: Yerli ve yabancı, gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulmuş olan ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın denetim ve gözetimi altında bir ücret karşılığında hizmet veren öğretim kurumlarının hepsine birden özel öğretim kurumu denilmektedir (MEB Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği,2008).

Öğrenci: Bu araştırmada öğrenci; üniversite sınavına hazırlanmak amacıyla dershaneye giden, lise öğrencilerini kapsamaktadır.

Dershane: “Öğrencileri bir üst okulun veya yüksek öğretime giriş sınavlarına hazırlamak, istedikleri derslerde yetiştirmek ve bilgi düzeylerini yükseltmek amacıyla

faaliyet gösteren özel öğretim kurumları” şeklinde tanımlanmaktadır (Özel Öğretim Kurumları Kanunu, Madde 2/f).

Giriş Sınavlarına Hazırlık Kursları: Yükseköğretim Kurumları, yabancı dille öğretim yapan resmi ve özel okullar ve fen liseleri gibi sınavla öğrenci alan okulların giriş sınavlarına öğrencileri hazırlamak amacıyla dersaneler tarafından açılan kurslardır.

Sınav Sektörü: Dersaneler, yardımcı kitaplar, testler, özel ders ve öğretmenler, kurslar, yardımcı programlar vs. içeren alandır (İnal, 2008).

Kitle Dershanesi: Her türlü okuldan çok sayıda öğrencinin devam ettiği dersanelerdir. Kitle dershanesinin öğrencileri genel liselerden, Anadolu liselerinden, meslek liselerinden ve özel liselerden gelmektedir.

Büro Tipi Dershane: Genellikle Anadolu liselerinden ve özel liselerden gelen öğrencilerin devam ettiği, ücreti diğerlerine göre yüksek olan ve diğer dersanelere göre daha az öğrenciye hizmet veren dersanelerdir. Büro dersanelerine devam eden öğrencilerin, üniversite sınavındaki başarısı diğer dersanelere göre çok daha yüksektir.

Butik Dershane: Öğrencinin birebir öğrenmesini esas alan, ortalama 5 kişilik sınıflarda ders yapılan ve yüksek ekonomik maliyete katlanmayı göze alan varlıklı ailelerin çocuklarının devam ettiği dersanelerdir.

Ayrıcalıklı Kamu Okulu: Bütçe ve bütçe dışı kaynaklardan diğer kamu okullarından daha çok yararlanma olanağı tanınan ve genellikle üst sosyal sınıfların yaşadığı mekânlarda kurulan ya da var olan kamu okulları.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde eğitim hakkı, yarışmacı eğitim anlayışı ile birlikte araştırmanın konusu olan dershanelerin tarihsel gelişimi, ilgili mevzuatı ve ilgili araştırmalar ve bulguları sunulmuştur.

Eğitim Hakkı

Eğitim insanların fiziksel, bilişsel, duyuşsal gelişmesini yaşam boyu etkileyen etmenlerin en önemlilerinden biridir (Gök, 2005). Eğitim bireylerin kişiliğinin tüm yönleriyle gelişmesi ve mesleki olarak yetiştirilmelerinde onlara bir yardım etme süreci olarak bilinmektedir. Bu süreç temel bir haktır ve bireylerin diğer haklarının ortaya çıkmasında bir önkoşul hak işlevini üstlenir.

Eğitim, insanın insan olmaktan kaynaklanan en temel haklarından bir tanesidir. Eğitimin temel bir insan hakkı olarak evrensel ölçekte kabul görmesinin nedenleri açıktır. Eğitim hakkının temel bir hak olarak evrensel kabul görmesi; eğitimin insan kişiliğinin tüm yönleriyle gelişmesinde çok önemli bir faktör olması, insanların kendilerini gerçekleştirmeleri ve özgürleştirmeleriyle doğrudan ilişkili olmasıdır.

Bireysel ve toplumsal gereksinimleri gidermek için var olan ve bireyin gelişip kendini gerçekleştirerek özgürleşmesine odaklı bir eğitim sisteminin, temel bir insan hakkı olan eğitimi kamu yoluyla sunması ve merkezi bütçe ile finanse edilmesi beklenmelidir.

Türkiye eğitim sistemi bağlamında “eğitim hakkı”nı irdeleyip bir çerçeve çizmeden önce, böylesine önemli bir yeri olan ve diğer insan haklarının önkoşulu olarak kabul gören “eğitim hakkı” kavramının ele alınması, incelenmesi gerekir.

1948 Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinde eğitim hakkının cinsiyet, ırk, etnik yapı ve ulus gibi ayrımları gözetmeksizin her bireyin hakkı olduğu açıklanmıştır. Beyannamenin eğitim hakkı ile ilgili 26. maddesi şu şekildedir:

Her insanın eğitim görme hakkı vardır. Eğitim parasızdır, hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evresinde böyle olmalıdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmelidir. Yüksek öğrenim herkese, yeteneklerinin ve başarılarının elverdiği ölçüde tam bir eşitlikle açık olmalıdır. Eğitim, insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygının güçlenmesini amaçlamalıdır. Bütün uluslar ırk ve dinler arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletler'in barışın korunması yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir. Anne ve babalar, çocuklarına verilecek eğitimin türünü seçmek hakkına sahiptirler.

Eğitim hakkı pek çok uluslararası bildiride diğer insan haklarının önkoşulu olarak yer almaktadır. Diğer insan haklarının kullanılabilmesi ve hak ihlallerine karşı mücadele edilebilmesi, insanların hangi haklara sahip olduklarını ve bunları nasıl kullanabileceklerini bilmelerine bağlıdır (Demokratik Eğitim Kurultayı, 2004). Bunu gerçekleştirmede eğitimin kritik bir rolü vardır. Başka bir ifadeyle anlatmak gerekirse, insanların diğer haklarının farkına varabilmesi ve bunları kullanabilmesinin yolu eğitimden geçmektedir.

Eğitim hakkı, devletin eğitim olanaklarını herkese nitelikli olarak parasız sağlamasını gerektirmektedir. Her türlü eğitim, sosyal sınıf, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, politik görüş, ulus, etnik köken gibi ayrımlara girmeden herkese sağlanmalıdır. Eğitim hakkının kullanılmasında, kadınlara ve erkeklere eşit haklar verildiğinden emin olunmalıdır (Gök, 2004).

Eğitim hakkını temel bir ilke olarak kabul eden toplumsal bir sistem, herkese nitelikli eğitimi sunmak için ekonomik kaynakları ve gereken diğer kaynakları sağlamalıdır. Burada vurgulanması gerekir ki; hak merkezli bir anlayış kamusal sorumluluğu getirir, yani devletin herhangi bir ayırım gözetmeksizin herkese nitelikli eğitimi parasız olarak sunmasını gerektirir. Eğitimin kamusal bir sorumluluk değil, parayla alınabilen bir mal olması ise, onun bir hak değil, kişilerin maddi olanaklarına göre yaralanılabilen bir ayrıcalık durumuna dönüşmesine yol açar (Özsoy, 2004).

Eğitimin hak olarak görülmesi devlete sorumluluk yüklerken, bir hak değil de gereksinim olarak algılanması bu sorumluluğun ailelere ve bireylere devredilmesi anlamına gelir. Gereksinim-hak söylemleri bilinçli tercihlerdir (4. Demokratik Eğitim

Kurultayı, 2004). Gereksinim söyleminin tercihi, eğitimin piyasalaştırılmasını işaret ederken, hak söylemi ise eğitimin devlet tarafından finanse edilmesini gerektirmektedir.

Eğitim hizmeti devletin bir sorumluluğu olarak kabul edilmiştir. Ancak bu herkesin eşit olarak yararlandığı bir hak olmaktan uzaktır.

Türkiye’de Eğitim Hakkının Gelişimi

Türkiye’de “eğitim hakkı”nın gelişimini daha bütünlüklü bir bakış açısıyla görebilmek için Osmanlı’daki duruma kısaca bir göz atmak gerekir. İnal (1996), bu bağlamda şunlara değinmektedir:

Osmanlı Devleti, tüm halkın eğitimi için yeterli bir sorumluluk duymamıştır. Osmanlı toplumunda yaygın bir kamu eğitimi sistemi ve anlayışı Tanzimat Dönemine kadar söz konusu olmamış, devlet sadece kendi kadrolarını yetiştirmek için “ Enderun” ve “Medrese”lere önem vermiştir. Eğitim sistemi, Osmanlı toplumunun heterojen yapısının ihtiyaçlarına yanıt verememiştir. Kendi yağıyla kavruan “Sıbyan Mektepleri” dışında, zenginlerin çocuklarını eğitmek için “Lala” denilen, özel öğretmen tutmaya ilişkin bir uygulama vardı. Bunların dışında Anadolu’da tekke, tarikat dergâh gibi dinsel kurumlarda oldukça yaygın ve informal bir dinsel eğitim pratiği sürmüştür. Ayrıca zanaatkârların dinsel ve geleneksel motifler çerçevesinde örgütlendikleri Loncalar da ilkel sosyalizasyon faaliyeti sürdürebiliyordu.

Türkiye’de eğitimin kamusal bir görev olarak algılanması Osmanlı dönemine, başka bir deyişle 1839 tarihindeki Tanzimat dönemine dayanmaktadır. 1869 yılında, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nde ilköğretimin her vatandaşa zorunlu ve parasız olduğu belirtilmiştir (Akyüz, 2004).

1923’de Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra 1924 Anayasasında, ilköğretim bir hak olarak devletin sorumluluğunda kadın ve erkekler için zorunlu ve parasız olması kabul edilmiştir. Merkezîyetçilik, Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminin en belirgin özelliği olmuştur. 1924 yılında kabul edilen Tevhidi Tedrisat Yasası (Öğretim Birliği Yasası), tüm bilim ve eğitim kurumlarını Milli Eğitim Bakanlığı altında toplamış, bütün dini okulları kaldırmış ve yabancı okulları devlet kontrolüne almış, ulusal, Batı Avrupa modelini esas alan bir okul sistemi kurmuştur.

Tek parti dönemi eğitim politikaları (1923–1946) gelişme ve modernleşme amaçlarını vurgulamış, okulları ve yetişkin eğitimi programlarını politik ve kültürel

sosyalleşme için kullanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, 19 Aralık 1923'te yayınladığı genelgede “Okulların, cumhuriyetin prensiplerine sadakati aşılama ile yükümlü olduğunu” bildirmiştir. Okullar için, batı görüşünde, kentsel sosyal ve kültürel hayat tarzını kurmayı hedefleyen programlar geliştirilmiştir. Ders kitapları bu çerçevede hazırlanmıştır (Akyüz, 2004).

Türkiye Cumhuriyeti, rejime güven duyulmasını sağlama ve kurulan ulus devletinin temel değerlerini toplum bilincine yerleştirme gibi ivedilikli konular yanında, kapitalizmin ekonomik alt yapısını devlet eliyle kurma gibi bir sorun ile de karşı karşıya kalmıştır (Ünal, Özsoy,1999).

“...Özellikle kapitalist ekonominin işlerlik kazanmaya başladığı yıllardan itibaren, modern toplumlarda eğitime yüklenen ekonomik işlev, Türkiye’de de eğitim sisteminin gelişmesinde belirleyici olmaya başlamıştır” (Ünal ve Özsoy, 1999).

Ekonomik yönden gelişmemiş, fiziksel, insangücü ve finansal kaynakların sınırlı olduğu ülkelerde eğitimin hayati bir öneme sahip olduğu vurgulanır. Bireylerin, çeşitli endüstriyel ve servis işlerinde çalışabilecek profesyoneller olarak yetiştirilmesi hedeflenir (Gök, 2004).

Türkiye’de kırsal kesimde yaşayan insanlara yönelik olarak tarım ve endüstri ürünlerinin arttırılmasını amaç edinen programlar, bu insanların daha üretken olmasını amaçlamıştır. “Milli Eğitim Bakanlığınca, 1938–1939 yıllarında Gezici Köy Kadınları Kursları, Köy Erkek Sanat kursları başlatılmıştır. Anadolu’nun çeşitli yerlerinde, eğitim ihtiyaçlarını karşılamak, Anadolu’daki 40.000 köyün sosyal ve ekonomik gelişimine destek sağlamak amacıyla Köy Enstitüleri kurulmuştur “(Akyüz, 2004).

1961 Anayasasında, eğitim hakkı, bireysel hak ve sorumluluklar ile sosyal ve ekonomik hak ve sorumluluklar bölümleri olmak üzere iki başlık altında geçmiştir. Bu anayasada devlete, bireyin maddi ve manevi yönden geliştirmesi sorumluluğu verilmiştir (Gök,2004). Din eğitimi gönüllülük prensibine bağlanmış, sanat ve bilimde özgürlük tanınmış, özel eğitim kurumlarının her seviyede olabileceği ancak sınırlı tutulması öngörülmüştür.

1973 tarihinde çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çıkarıldığı günden itibaren Türkiye eğitim sisteminin yapısını ve ideolojisini belirleyen en önemli doküman konumundadır.

1980'den günümüze kadar uygulanan politikalarla Türkiye'de eğitimin ticarileştirmesi ve devlet okullarının paralı hale getirilmesi konusunda oldukça mesafe kat edilmiştir. Devlet okullarında paralı eğitim uygulamaları 1980'li yıllarda yeni bir döneme girmiştir. 1980'lere kadar devletin sorumluluğunda kabul edilen eğitim, 80'lerden sonra sistemli bir şekilde geri plana itilmiştir. Dönemin Başbakanı Turgut Özal, sosyal devletin modasının geçtiğini ilan etmiştir.

1980'lere kadar devletin sorumluluğunda olan eğitimin günümüzün paralı eğitim uygulamalarına dönüşümünde etkili olan dinamiklerin en asal olanları 4. Demokratik Eğitim Kurultayı (2004)'nda özetlenmiştir:

Kapitalizm, 1970'lerde girdiği sistemin krizini aşmak için sosyal devleti bu krizden çıkışının en önemli potansiyeli olarak değerlendirdi ve neo-liberalizm sürecinde devletin sosyal boyutunu özelleştirme gibi politikalarla budayarak, devleti piyasa devletine dönüştürmekte tereddüt etmedi.

1980'li yıllardan bu yana uygulanan neo-liberal politikalar, günümüzde sermayenin serbest dolaşımının önündeki engelleri kaldırmaya dönük bir dizi uygulamayı içermektedir. Tüm dünyayı tek bir pazara dönüştürmek, az gelişmiş ülkeleri uluslar arası tekellerin pazar ve kar alanı haline getirmek birincil hedeftir. Bunun için bu tür ülkelere "sürdürülebilir kalkınma" modelleri sunulmuş; kamunun küçülmesi, özelleştirmeler, mal ve hizmet üretiminin serbest piyasa koşullarına uygun hale getirilmesi vb. adımların atılması için kredilendirme dönemi başlatılmıştır.

Türkiye de bu hedef ülkelerin başında yer almakta ve bu kalkınma modellerinin dayatıldığı bir dönemden geçmektedir. Bu süreç, 24 Ocak kararlarıyla (1980) başlamakla birlikte, esas olarak Türkiye'nin altına imza attığı uluslar arası anlaşmalar ve verdiği taahhütlerden başlanırsa süreci 1995 yılında Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) ile birlikte ele almak gerekir.

Türkiye’de Eğitim Hakkına Erişimi Engelleyen Etmenler

Türkiye’de eğitim hakkına erişim ile ilgili pek çok engel ve eşitsizlik sayılabilir. Bunların bir kısmı istatistiklerle gösterilebilmekte, önemli bir kısmı ile ilgili veri toplama sorunu yaşanmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik göstergelerinden birinin de istatistik bilgi toplama olduğu düşünülecek olursa Türkiye’de yaşanan veri toplama güçlüğü oldukça anlamlıdır (4. Demokratik Eğitim Kurultayı, 2004). Farrell (1992) eğitimde eşitsizliğin dört alanda tanımlanmasını önerir. Bunlar:

1. Girişte eşitlik,
2. Okul içinde eşitlik,
3. Okulu bitirebilmede eşitlik,
4. Okul sonrası olanaklarda eşitlik.

Türkiye’de bu alanlarda eşitsizlikleri ortaya koyacak, hak temelli istatistiksel veriler sistematik olarak toplanmamaktadır. Milli Eğitim İstatistikleri sadece kaydolan öğrencilerin sayısını vermekte, dışarıda kalanların kimler ve bunların neden dışarıda kaldıkları konusunda başka bilgiye ulaşılamamaktadır (Gök, 2004).

Eğitim eşitliği ve eğitim hakkına erişim konularında istatistiksel verilere sahip olmak resmin bütününe görebilmekte yeterli değildir. Zira sayısal değerlerle ifade edilmesi mümkün olmayan kısım; “daha karmaşık, kimi zaman gizli, ayrımcılığa neden olan konuları, içerikleri, öğretim yöntemlerini, öğretmen davranışlarını, okul kültürü ve okul iklimi gibi konuları kapsar ki bu konular, eğitim süreci ve okuldaki günlük yaşamla ilgili konulardır. Bu konular aynı okulda bile kimlerin, ne tür ve ne kadar eğitim hakkından yararlandığını belirlemede etkin olabilir” (Gök, 2004).

Anadilde Eğitim. Eğitimin amaçlarına ulaşabilmesi için dil çok önemlidir. Çünkü eğitim sürecinde kazandırılmak istenenlere dil aracılığıyla ulaşılır. Eğer bu dil çocuğun yapısına uygun ise eğitimden amaçlananlar gerçekleşebilir. Anlama ve anlaşılma eğitimde temel düsturlardır. Öğrenme ve öğretme ancak net anlaşılır bir dil ile gerçekleşebilir. Bu da kuşkusuz ki anadildir (4. Demokratik Eğitim Kurultayı,2004).

Okçabol'a (2007) göre Türkiye'de eğitim hakkı sınırlı, eğitimdeki haksızlıklar ise yaygındır. Okçabol'a göre eğitim hakkına erişimi engelleyen etmenlerden birisi dil meselesidir. Okçabol (2007) bu durumu:

“Verilmeyen hakların başında anadilde eğitim hakkı geliyor. Dünyada 5 binin üzerinde farklı dil olduğu söyleniyor; eğitim yapılan dil sayısı 300'ü bulmuyor. Azınlık statüsünde olanlar kendi dillerinde öğrenim görüyor. Kanada, Finlandiya ve Belçika gibi on-on beş ülkede azınlık statüsünde olmayıp dilleri farklı olanlar kendi dillerinde eğitim yapabiliyor. Türkiye'de müslüman olmayanlar azınlık sayılıyor; anadilleri farklı olup azınlık olmayanlar/sayılmayanlar kendi anadillerinde öğrenim göremiyor. Ancak ilginçtir, isteyen, Almanca, Fransızca, İngilizce ya da İtalyanca öğrenim yapabiliyor.” biçiminde özetlemiştir.

Anadil gelişimi belli bir olgunluğa eriştiğinde ikinci dilde daha başarılı olmayı getirmektedir. Çünkü kişi, insan dilinin düzeneğini, işleyişini anadili ile kavrar. İlköğretimden ortaöğretime geçişte uygulanan merkezi sınavlardan biri olan SBS'de 2007–2008 öğretim yılından itibaren yabancı dil sorularına da yer verilmektedir. Bu duruma yönelik Okçabol (2007):

“Eğitim alanında alınan karar ve uygulamaların çoğu, yoksul ve dar gelirlinin eğitim hakkını engelleyici içerikte oluyor. Liseye geçişte uygulanması düşünülen Seviye Belirleme Sınavı'na İngilizce sorular konması, anadili farklı olanlara ikinci bir dili dayatma ve İngilizce öğrenemeyen (yoksul yörede okuyan) çocuğu sistem dışına itme anlamına geliyor.” yorumunu yapmıştır.

Anadil kullanımı ve anadilde eğitim engellendiğinde ya da farklı dillerin kullanımına yönelik ayrımcı uygulamalara gidildiğinde, farklı ulusal ya da etnik topluluklara mensup kimselerin insani gelişimleri engellenmiş olur. Bu tür uygulamaların bir diğer sonucu da yaygın bir yabancılaşmadır (4. Demokratik Eğitim Kurultayı, 2004).

Bütçeden Eğitime Ayrılan Pay. Bütçenin zaman içinde mali ve ekonomik koşullar açısından geçirdiği evrimin yanı sıra politik ve toplumsal bazı değişiklikleri de niteliği kapsamına aldığı (Kurul, 2002) ve almaya devam ettiği söylenebilir. Emekçi halkların toplumsal mücadelesi içinde “bütçe hakkı” kavramından sıklıkla bahsedilir. Kurul (2009) “bütçe hakkı” kavramıyla “eğitim hakkı” kavramlarını birlikte irdelemiştir:

“Yüzyıllar boyunca dünya emekçi halkları, toplumsal mücadelenin bir parçası olarak, kendi yarattıkları artık değerin bir kısmına el koyarak işlevlerini yerine getiren devletin, gelirlerini ve harcamalarını denetlemek ve bu aygıtı halk sınıflarının gönencini artıracak harcamalara yönlendirmek mücadelesi vermişlerdir. Bu bağlamda “bütçe hakkı” kavramı da toplumsal mücadele içinde dillendirilen bir kavram olmuştur. Bu kavram, doğru bir biçimde, “eğitim hakkı” kavramı ile de ilişkilendirildiğinde, emekçi sınıflardan çocuklara ve gençlere sunulan eğitim olanaklarının iyileştirilmesi ve eğitimin niteliğinin yükseltilmesi için eğitim bütçelerinin genişletilmesi ve denetlenmesi olarak ifade edilebilir.

1980 sonrası oluşturulan merkezi bütçelerin giderek piyasa mekanizması ile bütünleşmeyi sağlayacak şekilde oluşturulduğu görülmektedir. Kamu kaynakları sosyal hizmetlerin dışındaki alanlara kaydırılarak, piyasaya terk edilmiş, bu durum kamu hizmetlerinin ticarileştirilmesi sürecini hızlandırmıştır. Bütçenin toplam ekonomi içindeki payının yetersizliği, yeterli vergi kaynağının olmaması, ekonomik gelişme sürecinin istenen düzeyde gerçekleşmemesi nedeniyle başta eğitim ve sağlık olmak üzere, kamu hizmeti uygulamalarının yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi mümkün olmamıştır (Eğitim Sen, 2008).

Günümüzde Türkiye’de eğitim sistemi yaklaşık 16 milyon öğrenci, 679 bin öğretmen (2009 verilerine göre 38 bin sözleşmeli öğretmen ve 18 bin de usta öğretici istihdam edilmiştir) 60 bin okulu kapsamakta (MEB, 2009) ancak giderek artan ihtiyaç karşısında bütçeden ayrılan pay yeterli oranda artırılmamıştır. “Özellikle ilköğretimde öğrenci ve öğretmen sayısındaki artışa karşın, MEB bütçesi içinde ilköğretimin giderek daha az pay alması okulları kendi kaynaklarını kendileri yaratmaya yöneltmiştir. Bu durum okulların fiilen yerelleşmesi ve özelleşmesinin yolunu açmıştır” (Kurul, 2009).

Türkiye’de 1990–2002 döneminde toplam bütçe harcamalarından eğitime ayrılan pay % 14,3 iken, 2003–2008 arası dönemde aynı oran % 12,5’e düşmüştür. 2009 bütçesinden eğitime ayrılması planlanan pay ise % 12,6’dır (MEB,2009). 2009 Yerel seçimleri sonrası revize edilen kamu bütçesinde, eğitime ayrılan payın daha önceki bütçeye oranla düşeceği açıktır. Öte yandan geçmiş yıllarda da olduğu gibi, eğitime ayrılan ödeneklerin eğitim alanı için kullanılabileceğinin de güvencesi yoktur (Kurul, 2009).

Çizelge 2. MEB Bütçe Payı ve GSMH' ye Oranı (2002–2009)

Yıllar	MEB Bütçesinin Konsolide Bütçeye Oranı (%)	MEB Bütçesinin GSMH'ye Oranı (%)
2002	7,60	2,8
2003	6,91	3,0
2004	8,53	3,0
2005	9,53	3,1
2006	9,47	3,0
2007	10,42	3,3
2008	10,30	3,0
2009	10,64	3,3

Kaynak: MEB İstatistikleri 2008–2009

2002–2009 yılları arası sayısal verilere bakıldığında, artan öğrenci sayısına karşın Milli Eğitim Bütçesi'nin, gerçekte ortaya çıkan ihtiyacı karşılayacak kadar artmadığı görülmektedir. Son yıllarda eğitime bütçeden ayrılan pay rakamsal olarak artmakla birlikte, eğitimin Milli Gelir içindeki payı fazla değişiklik göstermemiştir. Bütçeden ayrılan payın ortalama % 85'inin personel harcamalarına gittiği düşünüldüğünde; eğitimin finansmanının öğrenci velileri üzerinden sağlandığı görülmektedir.

İlköğretim okullarının bütçe gelirlerinden başka, 13 farklı bütçe dışı kaynağa sahip olduğu görülmektedir. Okul içinde yaratılan gelirlerin 60 farklı ad altında toplandığı gözlenmektedir. Bu finansman yapısıyla eğitim hizmetinin sunumunun fiilen yerel birimlere, sivil toplum kuruluşlarına, firmalara ve yurttaşların kendilerine bırakılmak istendiği gözlenmektedir (Yolcu, 2007).

Çizelge 3. MEB Bütçesi ve Eğitim Yatırımına Ayrılan Pay (2002–2009)

Yıllar	MEB Bütçesi (TL)	MEB Yatırım Bütçesi (TL)	MEB Bütçesi Yatırım Payı (%)
2002	7.460.991.000	1.281.690.000	17,18
2003	10.179.997.000	1.479.050.000	14,53
2004	12.854.642.000	1.244.150.000	9,68
2005	14.882.259.500	1.230.306.000	8,27
2006	16.568.145.500	1.411.498.000	7,49
2007	21.355.534.000	1.490.000.000	6,98
2008	22.915.565.000	1.296.704.000	5,66
2009	27.883.696.000	1.506.188.195*	4,57

Kaynak: MEB İstatistikleri 2008–2009

*250.000.000 TL'si Eğitim kurumları yapımı için TOKİ' ye transfer edilecektir.

Eğitimin sorunlarını çözmek için atılması gereken somut adımlardan birisi, eğitim alanındaki kamu yatırımlarının artmasıdır. 2002 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin %17,18'i yatırımlara ayrılırken, 7 yıllık süreçte bu pay sürekli azalmış ve 2009 yılında 2002'deki rakamın üçte birinin de altına düşmüştür.

Genel bütçeden ve MEB bütçesinden yatırımlarına ayrılan paydaki azalma öğrenci velilerinin eğitim maliyetini üstlenmede daha çok yükümlülük altına girdiğini belirgin olarak açığa çıkarmaktadır (Eğitim Sen, 2008).

Çizelge 4. Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci Başına Yapılan Harcamalar (ABD Doları,2008)

Ülkeler	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim	İlköğretimden Yükseköğretime
Çek Cumhuriyeti	2.791	4.779	5.711	4.484
Fransa	5.082	8.737	7.322	7.880
Yunanistan	4.595	5.213	4.521	5.135
Macaristan	3.841	3.692	5.607	4.326
İtalya	7.390	7.843	4.812	7.723
Meksika	1.694	1.922	4.834	2.128
Polonya	3.130	2.889	3.893	3.323
Türkiye	1.120	1.808	4.231	1.527
OECD Ortalaması	5.832	7.276	7.951	7.061

Kaynak: Education at a Glance 2008: OECD Indicators.

Türkiye'de eğitim sisteminin içinde bulunduğu durumu, OECD ülkelerinde öğrenci başına yapılan eğitim harcamaları miktarı bakımından değerlendirmek mümkündür. Eğitime bütçeden ayrılan pay artıyor gibi görünse de, eğitime ayrılan kamu kaynaklarının yetersiz olduğunu OECD verileri de doğrulamaktadır.

Eğitim kademelerine göre öğrenci başına yapılan harcamalarda Türkiye, kişi başı eğitim harcamasında OECD ülkeleri arasında son sırada yer almaktadır. OECD rakamlarına göre Türkiye'de devletin öğrenci başına yaptığı yıllık eğitim harcaması miktarı ilköğretimde 1.120 dolar, ortaöğretimde 1.808 dolar, yükseköğretimde 4.231 dolardır.

Bütçe içinde sınırlı, ancak sosyal harcamalar içinde önemli bir paya sahip eğitim harcamaları, sosyal harcamaların her geçen yıl azaltılması, daha doğrusu özel kesime yönelik kaynak olarak aktarılması nedeniyle yerinde saymıştır. Böylece eğitim

sistemi içinden çıkamayacağı bir kriz içine itilmiştir. Özellikle 1990 sonrası ülke ekonomisini alt-üst eden krizlerin sıklaşması, ekonomide olduğu gibi eğitim hizmetlerinde de büyük yapısal sorunlara neden olmuş, çözüm olarak eğitim hizmetlerinin önce ticarileştirilmesi, ardından da özelleştirilmesi gündeme gelmiştir (Eğitim Sen, 2008).

Okullaşma Oranları. Türkiye’de 2009 yılında nüfusun belli bir bölümü eğitim hakkından yararlanamamaktadır. Eğitimin en önde gelen sorunlarından birisi olan okullaşma sorunu, hala çözülmemiştir. Okullaşma oranlarına Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2009 yılı rakamları açısından bakıldığında, tablonun hiç de iç açıcı olmadığı görülmektedir. Okul çağındaki nüfusun ilköğretimdeki okullaşma oranı % 96 iken, ortaöğretim çağındaki çocukların sadece %58’i okullara devam etmektedir. Yükseköğretimde okullaşma oranı % 20’ler düzeyindedir.

Çizelge 5. Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranları (%)

Öğretim yılı	İlköğretim			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1997/1998	84,7	90,3	79,0	37,9	41,4	34,2	10,3	11,3	9,2
2001/2002	92,4	96,2	88,5	48,1	53,0	43,0	13,0	13,8	12,2
2005/2006	89,8	92,3	87,2	56,6	61,1	52,0	18,9	20,2	17,4
2006/2007	90,1	92,3	87,9	56,5	60,7	52,2	20,1	21,6	18,7
2007/2008	97,4	98,5	96,1	58,6	61,2	55,8	21,1	22,4	19,7
2008/2009	96,5	97,0	96,0	58,5	60,6	56,3	-	-	-

Kaynak: MEB İstatistikleri 1997–2009.

2009 yılında ilköğretimde net okullaşma oranı % 96,5’dir. 2009 rakamlarıyla ilköğretimde okullaşma oranı erkeklerde % 97,0’a, kızlarda % 96,0 olarak gerçekleşmiştir. Zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu belirtilen ve Anayasal güvence altında olan ilköğretim, ailelerin gelir seviyesinin düşüklüğü, çocukların çalışmak zorunda bırakılması, devletin yeterli kaynağı ayırmaması ve gerekli yatırımları zamanında yapmaması gibi nedenlerle tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırılamamıştır. Ortaöğretim çağ nüfusunun % 41,5’i ortaöğretime devam etmemekte ya da edememektedir.

Türkiye’de okullaşma oranları kentlerden kırsala, batıdan doğuya doğru düşüş göstermektedir. Türkiye’de köyde ya da şehirde yaşamak eğitim hakkına erişimi önemli ölçüde farklılaştırmaktadır. “Nüfusu az olan yörelerde yaşayan çocuklar,

yaşadığı köyde okula gitme hakkından yoksun bırakılıyor. Ya her gün bir merkez okula taşınmak ya da bir yatılı ilköğretim bölge okuluna gitmek zorunda kalıyor ya da okula hiç gitmiyor”(Okçabol, 2007). Bu nedenle okullaşma oranlarını değerlendirirken köylerde ve şehirlerde yaşayan nüfusun eğitim düzeyinin dikkate alınması gerekir. Bu açıdan bakıldığında özellikle kız çocuklarının okullaşmasında hala ciddi sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Okul, Derslik ve Öğretmen Sayıları. Türkiye’de toplam öğrenci sayısı ile karşılaştırıldığında okul, derslik ve öğretmen sayısının yetersizdir. Öğrenci sayısı her yıl belli bir oranda artmasına karşın okul, derslik ve öğretmen sayısı bu artışın oldukça gerisinde kalmaktadır. Okul, derslik ve öğretmen açıklarının giderilememesi eğitimin niteliğini olumsuz yönde etkilemekle kalmamakta, eğitim hizmetinin nitelikli ve sağlıklı verilmesini engellemektedir (Eğitim-Sen, 2008).

Çizelge 6. 2009 Yılında Okul, Derslik, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Öğretim Kademesi	Okul Sayısı (Resmi-özel)	Derslik Sayısı (Resmi-özel)	Öğrenci Sayısı (Resmi-özel)	Öğretmen Sayısı	
				Kadrolu	Sözleşmeli
Okulöncesi	23.653	39.481	804.765	12.059	494
İlköğretim	33.769	320.393	10.709.920	419.340	33.978
Ortaöğretim	8.675	109.042	3.837.164	193.255	3.458
Toplam	64.097	468.916	15.351.849	624.654	37.930

Kaynak: MEB İstatistikleri 2008–2009.

2009 yılı itibariyle okulöncesi eğitimde; 23.653 okul, 39.481 derslik ve toplamda 804.765 öğrenci bulunmaktadır. Okulöncesi eğitimde görev yapan öğretmenlerin 12.059’u kadrolu, 494’ü de sözleşmeli ve 18291’i de usta öğreticidir. Eğitimde esnek istihdam uygulamalarının okulöncesi eğitime kadar inmiş olması gelecek açısından kaygı vericidir.

İlköğretimde toplam okul sayısı 33.769, derslik sayısı 320.393, öğrenci sayısı 10.709.920’dir. İlköğretimde görev yapan kadrolu öğretmen sayısı 419.340, sözleşmeli öğretmen sayısı 33.978’tür. Ücretli öğretmen sayısı bakanlık tarafından tespit edilemediği için açıklanmamıştır.

Ortaöğretimde toplam okul sayısı 8.675, derslik sayısı 109.042, öğrenci sayısı 3.837.164'tür. Ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerden 193.255'i kadrolu, 3458'i sözleşmeli olmak üzere toplam 196.713 öğretmen görev yapmaktadır.

2008 verilerine göre yükseköğretimde toplam kurum sayısı (fakülte ve yüksekokul) 1.387, öğretim kadrosunda görevli kişi sayısı 98.766, önlisans ve lisans toplamı olmak üzere öğrenci sayısı 2.372.136'dir.

Çizelge 7. İlköğretimde Yıllar İtibariyle Okul, Derslik ve Öğretmen Sayıları (2002–2009)

Öğretim yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Yeni Yapılan Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı
2002-2003	35.133	10.331.645	13.959	373.303
2003-2004	36.114	10.479.538	17.471	384.170
2004-2005	35.611	10.565.389	20.256	401.288
2005-2006	34.990	10.673.935	19.301	389.859
2006-2007	34.656	10.846.930	10.721	402.829
2007-2008	34.093	10.870.570	14.169	445.452
2008-2009	33.769	10.709.920	-	453.318

Kaynak: MEB İstatistikleri 2002–2009.

İlköğretimin 2002–2009 yılları arası gelişim tablosuna bakıldığında, 2002 yılından bu yana okul sayısında yaşanan azalma dikkat çekicidir. Bu azalmanın nedeni özellikle köylerde yaygınlaşan birleştirilmiş sınıf, Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) sistemi ve taşınmalı eğitim uygulamalarının artmasıdır. 2002 yılından bu yana ilköğretimde okuyan öğrenci sayısı sürekli artmış olmasına rağmen, öğretmen, okul ve derslik sayısının bu artışa paralel olarak artmadığı görülmektedir.

Çizelge 8. Ortaöğretimde Yıllar İtibariyle Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2002–2009)

Öğretim yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
2002-2003	6.212	3.023.602	137.956
2003-2004	6.931	3.014.392	147.776
2004-2005	7.183	3.046.719	167.614
2005-2006	7.435	3.258.254	185.317
2006-2007	7.934	3.386.717	187.665
2007-2008	8.250	3.245.322	191.041
2008-2009	8675	3.837.164	196.713

Kaynak: MEB İstatistikleri 2002–2009

Sürekli artan öğrenci sayısına rağmen, öğretmen sayısının aynı oranda artmaması (emeklilik ve eğitimde kadrolu istihdamın azaltılarak, sözleşmeli, ücretli vb esnek istihdam uygulamasının benimsenmiş olması bu durumun nedenleri olarak ifade edilebilir) bireylerin karşısına eğitim hakkına erişmede çeşitli zorlukları çıkarmaktadır.

Çizelge 9. Yükseköğretimde Yıllar İtibariyle Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2002–2008)

Öğretim Yılı	Fakülte ve Yüksekokul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
2002-2003	1.203	1.798.623	76.090
2003-2004	1.248	1.841.546	78.804
2004-2005	1.283	1.969.086	82.096
2005-2006	1.306	2.181.217	84.785
2006-2007	1.339	2.291.762	89.329
2007-2008	1.387	2.372.136	98.766

Kaynak: MEB İstatistikleri 2002–2009

Yükseköğretim çağ nüfusunun hızla artıyor olmasına karşın, bir yükseköğretim programına yerleşen öğrenci oranı % 21 civarındadır.

İlköğretimden başlayarak yükseköğretime kadar tüm öğretim kademeleri için sayısal veriler (okullaşma oranı, okul-derslik ve öğretmen sayıları vb.) incelendiğinde, Türkiye’de eğitim hakkına erişimi sağlayacak uygun eğitim olanaklarının çağ nüfusuna göre yaratılamamış olduğu görülmektedir. Bu soruna neden olan etkenlerin başında, öğretimin her kademesinde talebin arzdan çok daha fazla olması gelmektedir. Talebin arzdan çok daha fazla olması süreci de, seçme sınavlarını ve en nihayetinde yarışmacı eğitimi doğurmaktadır.

Yarışmacı Eğitim

Türkiye’de ilköğretimden başlayarak yükseköğretime kadar her düzeyde çağ nüfusu sayısı her geçen sene biraz daha artmaktadır. Bu artışa paralel olarak yeterli sayıda ve nitelikte eğitim kurumu hizmete sokulmadığı için büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Örneğin herhangi bir kamu okulunda temel eğitime başlayacak bir çocuk ortalama 40 akranıyla aynı dersliği paylaşmak zorunda bırakılmaktadır. Ya da

başka bir örnek vermek gerekirse; ilköğretimi bitiren bir öğrenci, görece daha iyi koşullara sahip bir ortaöğretim kurumuna girebilmek için yüz binlerce akranını gireceği sınavda (SBS, ALS vb.) geride bırakmak zorundadır. Eğitime daha çok kaynak ayırarak bu ve bunun gibi sorunları çözebilecek olan siyasal iktidar, bilinçli bir şekilde bu yönde bir tercih kullanmamaktadır.

Eğitim uzun erimli bir süreçtir. Her eğitim sistemi bir geri besleme ile değerlendirilmek istenir. Biraz daha açacak olursak; öğretilenlerin öğrenci tarafından öğrenilip öğrenilmediğinin anlaşılması, öğretilenlerin sorulması ve sorgulanması ile belirlenir. Sınav, işte bu noktada başlamaktadır. Her eğitici öğrettiklerinin öğrencisi tarafından öğrenilmiş ve kalıcı bilgiye dönüşmüş olduğunu görmek ister. Bu aşamaya kadar sınav normaldir. Bir tür ölçme ve değerlendirme sürecidir. Oysa Türkiye’de “sınav”ın bu anlamını yitirmesinin üzerinden çok zaman geçmiştir. İnal (2008) “sınav” a yüklenen yeni anlam üzerine şunları söylemektedir:

“Sınav kaygısı, stresi, düşüncesi ve hedefinin her türlü plan, program, aile düzeni ve geleceği belirlediği bir ideolojiyle karşı karşıyayız. Artık sınavlara göre hayatını düzenleyen çok sayıda insan var. Sınav takvimine göre gününü planlayan, misafir kabul eden, tatilini yapan, beslenme ve sporunu ayarlayan, kitap seçen, psikolojik hizmet alan insanlar var. Bunlar için sınav, hayatın anlamı ya da en azından hayatı belirleyen güçlü bir eşik. Hayatını sınava göre örgütlemek, haliyle başarı kazanmayı istemek demektir. Sınav, başarıya ulaşmada bir yarışma haline geldi nicedir. Farklı etapları olan bir yarışma. Evet, sınav bir ölçme-değerlendirme aracından ziyade yarışmadır artık. Elemeye dayalı bir yarışma. Bu nedenle adaylar kendi performanslarıyla ilgilenmekten başka bir de diğer adayları kollamak durumundadır. Bu yarışma, seçmeci-elemeci-ayıklayıcıdır. Eleğin üzerinde kalabilmek; temel hedef budur. Sınavın ölçme-değerlendirme boyutu, yarışmanın gölgesinde kalır.”

İnal’ın (2008) da belirttiği gibi başarıya ulaşmada bir yarışma haline gelen sınav, elemeye dayalı bir yarışma halini almıştır. Seçmeci/ayıklayıcı bu yarış hali en çok da eğitim sisteminin bizatihi kendisinden beslenmektedir. Türkiye’de toplumsal gereksinmelere uygun çağdaş, sosyal politikalar üretilmemesi, eğitim alanında da önemli sorunlar yaratmıştır. Bunun en somut göstergesi olarak, eğitim sisteminin her kademesinde egemen olan yarışmacı eğitim anlayışı gösterilebilir.

İlköğretimden ortaöğretime geçerken öğrenci ve dolayısıyla öğrenci velileri için kimi seçkin eğitim kurumları söz konusudur. Fen Liseleri, Anadolu Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Askeri Liseler ve Polis Kolejleri vb. bunların büyük bir çoğunluğunu oluşturur. Bu eğitim kurumlarından mezun öğrencilerin üniversiteye öğrenci yerleştirme sınavında gösterdiği başarı, bu kurumları cazibe merkezi haline

getirmiştir. Pek çok kişi bu eğitim kurumlarını iyi bir geleceğin anahtarı olarak görmektedir.

Türkiye’de görece daha iyi koşullara (eğitimin sunumu, öğretimde kullanılan yöntemler, eğitim araç-gereçleri, nitelikli öğretmen ve idareci, sosyal aktiviteler vb.) sahip ortaöğretim kurumlarının sayısı her geçen yarışmacı eğitim anlayışı, 4. Demokratik Eğitim Kurultayı’nda (2004) dile getirilen:

- a) İnsanın fiziksel, bilişsel ve duyuşsal gelişiminin yaşam boyu gerçekleşmesine yardımcı olabilecek,
- b) Kolektif yaşamı ve bireyin özgürleşmesini destekleyecek,
- c) Eleştirel ve yaratıcı düşünme ve sorgulama becerisini geliştirecek,
- d) Toplumsal barış, adalet ve kardeşlik duygularını pekiştirecek,
- e) İnsanlar arasında eşitlikçi düşüncüyü esas alacak, farklı kültür ve kimlikleri zenginlik olarak kabul edecek,
- f) Katılımcı, demokratik değerleri benimseyecek ve emeğe saygıyı geliştirecek

bir süreç olarak kavramsallaştırabileceğimiz hak temelli eğitim anlayışını alaşağı etmiştir. Ural (2009), yarışmacı eğitim anlayışı ile devletin sosyal niteliğinin tasfiye edildiğini belirtmektedir:

“Yarışmacı eğitim anlayışı çağdaş insanın gereksinmelerini karşılamaktan uzak, toplumun tamamının eğitim istemini göz ardı ederek sınırlı sayıdaki bireyin egemenlerin kurgusuna uygun yetiştirilmesini sağlayan bir eğitim uygulamasının doğmasına neden olmuştur. Yarışmacı eğitim anlayışından beslenen her düzeydeki eğitim/öğretim uygulaması eleyici bir yaklaşımdır. Sistem, devletin sosyal niteliğinden kaynaklanan herkesin eğitim alma istemini karşılama zorunluluğunu terk ederek elenenleri yok sayıp, az sayıdaki –kendisini yeniden üretebilecek kadar– kazananla ilgilenmektedir. Bu eleme uygulaması öylesine önem kazanmıştır ki sadece eğitim süreciyle sınırlandırılmamış, aynı şekilde istihdam sürecine de yansıtılmıştır.”

Yarışmacı eğitim anlayışının bir sonucu olarak çocuklar, ilgilerine, yeteneklerine, isteklerine, olanaklarına bakılmaksızın aynı sınavlardan, aynı sorulardan geçirilirler. Dersleri, meslekleri, hayatları konusunda seçeneksiz bırakılan çocuklar için seçenek bolluğu, çoktan seçmeli sınavlardır. O da ancak, A’dan en fazla E’ye kadar uzanır (Gücük,2009).

Yarışmacı eğitiminde çocuklar üzerinde yarattığı tahribata değinen Gücük (2009), yarışmacı eğitiminde ulaştığı son kertede kendine/çocukluğuna yabancılaşmış bireylerin varlığına işaret eder:

“ ‘En’ler yetiştirmeyi hedefleyen bu sistem kahramanlar ve figüranlar yaratır. SBS, ÖSS, KPSS ve daha nicelerini geçemeyenleri hayat da dışarıda bırakır. Kahramanlar, övünülecek, özenilecek, parmakla gösterilecek paketi sağlam hediyeelik çocuklardır. Kendileri de çoktan dışına aldanmışlardır. İçlerinin boşluğunu hatırlatacak olan okulun dışında bıraktıkları çocukluklarıdır.”

1980’lerden günümüze değin siyasal iktidarların bitmek bilmeyen eğitimi özelleştirme/piyasalaştırma gündemi artık neredeyse amacına ulaşmıştır. Artık Türkiye’de eğitim, tam anlamıyla balans ayarı bozulmuş ve artık içine gireni bozan bir ortama benzemektedir. Bu dengenin bozulmasında başrol, “ giriş sınavları” adı verilen dış öğelere aittir. Bunların başında, ÖSS, KPSS ve artık yürürlükten kaldırılmış olan OKS yerine getirilen SBS gelmektedir.

Seviye Belirleme Sınavı (SBS) ve Ortaöğretime Geçiş Sistemi (OGES)

İlköğretim mezunlarının girdiği ortaöğretime giriş sınavı (OKS) son kez 2008’de uygulanmıştır. Bu sınav yerine ilköğretimin altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarında yapılacak Seviye Belirleme Sınavı (SBS) ve ortaöğretim kurumlarına yerleştirmenin esaslarını ortaya koyan Ortaöğretime Geçiş Sistemi getirilmiştir.

Ortaöğretime Geçiş Sistemi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2007–2008 öğretim yılında hayata geçirilmiştir. Bu sistem; ilköğretim 6, 7 ve 8’inci sınıflarda hesaplanan sınıf puanlarının, belirlenen oranlarından elde edilen ortaöğretime yerleştirme puanına (OYP) göre merkezî yerleştirmenin yapıldığı yeni bir sistemdir (MEB,2009).

Ortaöğretime Geçiş Sistemi; Seviye Belirleme Sınavı Puanı (SBS), Davranış puanı (DP) ve yılsonu başarı puanından (YBP) elde edilen sınıf puanları (SP) temelinde yürütölmektedir (MEB,2009).

Seviye Belirleme Sınavı; öğrencinin çok yönlü olarak ölçme ve değerlendirmesini yapmayı amaçlayarak yenilenen Ortaöğretime Geçiş Sisteminin sınav sürecini oluşturmaktadır (MEB 2009,SBS Kılavuzu).

Yıl Sonu Başarı Puanı; öğrencinin derslerden aldığı yılsonu puanları, o derslere ait haftalık ders saati ile çarpılarak ağırlıklı yılsonu puanları hesaplanması ve bu puanların toplamının, o derslere ait haftalık ders saati toplamına bölünmesi ile hesaplanan puandır. Puanlama 100 tam puan üzerinden yapılır, okuldaki 6'ncı, 7'nci ve 8' inci sınıflardaki en yüksek puan 500 tam puana dönüştürülür (MEB,2009).

Davranış Puanı; öğrencinin okul içindeki okul kültürüne uyum, öz bakım, kendini tanıma, iletişim ve sosyal etkileşim, ortak değerlere uyma, çözüm odaklı olma, sosyal faaliyetlere katılım, takım çalışması ve sorumluluk, verimli çalışma, çevre duyarlılığı ölçütlerinin notla değerlendirilmesi sonucunda elde edilen davranış notunun 100'lük puana çevrilmesi ve 500 tam puana dönüştürülmesi ile hesaplanan puandır. Herhangi bir nedenle ders/derslerden davranış notu eksik olan öğrencilerin davranış puanları, mevcut notlar üzerinden belirlenir (MEB, 2009).

Danıştay Sekizinci Daire Esas No: 2008/10580 kararı gereği; Ortaöğretime Geçiş Sistemi içerisinde sınıf puanı hesaplamasında yer alan davranış puanı hukuka aykırı bulunarak yürürlükten kaldırılmıştır. Alınan kararda gelişimini tamamlamakta olan çocukların davranışlarından elde edilen puanın sınava etkili olmaması gerektiği belirtilmiştir.

Sınıf puanı hesaplanırken, seviye belirleme sınavı puanının % 70'inin, yılsonu başarı puanının % 25'inin ve davranış puanının % 5'inin etki ettiği çok boyutlu performans göstergelerine dayalı olarak ölçme ve değerlendirme yapılmaktadır (MEB, 2009).

Ortaöğretime geçişte esas alınacak Ortaöğretime Yerleştirme Puanının hesaplanmasında ise; öğrencilerin 6'ncı sınıf "Sınıf Puan"ının yüzde 25'i, 7'inci sınıf "Sınıf Puan"ının yüzde % 35'i ve 8'inci sınıf "Sınıf Puan"ının yüzde 40'ı alınarak hesaplanır. Herhangi bir sebeple seviye belirleme sınavına katılmayan öğrencinin

seviye belirleme sınavı puanı, o yıla ait en düşük seviye belirleme sınavı puanıdır (MEB,2009).

Çizelge 10. 2008 Yılı Seviye Belirleme Sınavı Sayısal Bilgileri

Aday Sayıları	6. Sınıflar	7. Sınıflar
Sınava Başvuran Aday Sayısı	992.240	991.655
Sınava Giren Aday Sayısı	958.879	962.991
Sınava Girmeyen Aday Sayısı	33.355	28.659
Sınavı İptal Edilen Aday Sayısı	6	5
Tüm Soruları Doru Cevaplayan Aday Sayısı	829	61

Kaynak: MEB,OGES Sayısal Verileri–2008

(<http://oges.meb.gov.tr/sbs/docs/ista/Say%C4%B1sal%20Bilgiler.pdf>)

2008 yılı SBS verileri incelendiğinde sınavlara 6. ve 7. sınıf öğrencilerinden (her sınıf için) yaklaşık 1 milyon öğrenci başvurmuştur. Bu sayı her geçen sene artan çağ nüfusuna paralel olarak daha da artacaktır. 2008 yılında SBS' ye girenler görece daha iyi ortaöğretim kurumlarına (Fen, Anadolu, Sosyal Bilimler ve Anadolu Öğretmen Liseleri gibi) girişte avantajlı bir yer edinebilmek için yarışa sokulmuşlardır. 7. sınıflar için bu yarışın bir, 6. sınıflar için ise iki etabı daha bulunmaktadır. Yine rakamlar incelendiğinde 6. ve 7. sınıf öğrencilerinden yaklaşık 62 bin öğrenci bu sınavlara girmemiştir. Sınava girmeyen bu öğrenciler sonraki senelerde SBS' de çok üstün başarı gösterebilirler dahi, görece iyi ortaöğretim kurumlarını kazanma şansları kalmamıştır.

Çizelge 11. Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme Sınavı (OKS)

Başvuru ve Yerleştirme Sayıları (2002–2008)

Yıllar	Başvuru Sayısı	Fen ve Sosyal Bilimler Liselerini Kazanan Öğrenci Sayısı (Resmi)	Anadolu Liselerini Kazanan Öğrenci Sayısı (Resmi)	Anadolu Öğretmen Liselerini Kazanan Öğrenci Sayısı (Resmi)
2002	562.196	4.392	45.460	7.344
2003	614.164	4.608	51.071	8.448
2004	650.230	4.800	55.168	9.936
2005	786.284	5.712	118.930	13.170
2006	811.533	5.784	100.198	14.220
2007	824.676	6.936	100.510	16.050
2008	913.631	7.392	110.170	17.700

Kaynak:<http://oges.meb.gov.tr/arsiv.htm> ve <http://egitek.meb.gov.tr/Sinavlar/istatistik.html>

2002'den 2008 yılına değin Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme Sınavı (OKS)'na başvuru sayısı sürekli artmış, 2008 yılında ise 1 milyona ulaşmıştır. Ortaöğretim çağ nüfusunun artması ortaöğretim kurumlarında öğretim gören/görecek öğrenci sayısını da artırmıştır. Artan çağ nüfusuna karşılık ne okul sayıları, ne de Fen ve Anadolu Liseleri gibi görece daha nitelikli öğretim yapan kurumların kontenjanları artırılmıştır.

2008 yılında OKS' ye başvuran 913.631 kişiden sadece 135.262'si Fen, Sosyal Bilimler, Anadolu ya da Anadolu Öğretmen liselerini kazanabilmiştir. Sınava başvuran tüm öğrencilerin sadece % 14,8'i görece daha nitelikli ortaöğretim kurumlarına yerleşebilmiştir. OKS' ye giren her 20 öğrenciden sadece 3'ü bu okullara kayıt hakkı kazanabilmiş, geriye kalan 17 öğrenciye ise meslek lisesi ya da genel lise yolu görünmüştür.

Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi

Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS), Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından her yıl haziran ayında yapılan, Türkiye'deki ve bazı yabancı ülkelerdeki üniversitelere öğrenci yerleştirmeye yönelik bir sınavdır. Öğrenciler, bu sınav sonucuna göre bir yükseköğretim programına yerleştirilirler. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) 29 Ocak 2009 ve 21 Temmuz 2009 tarihlerinde aldığı kararlarla, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi'nde (ÖSYS) birtakım düzenlemeler yaparak yükseköğretime geçişte değişiklikler yapmıştır. Buna göre, ÖSYM tarafından her yıl haziran ayında yapılan ÖSS yerine, her yılın Nisan ve Haziran aylarında yapılmak üzere iki aşamalı sınav sistemi getirilmiştir.

Tarihçe. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı, 1974 ve 1975 yıllarında aynı gün sabah ve öğleden sonra birer olmak üzere iki oturumda, 1976–1980 yıllarında aynı günde ve bir oturumda uygulanmış; 1981'den itibaren iki basamaklı bir sınav haline getirilmiştir. İki basamaklı sınav sisteminde ilk basamağı oluşturan Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) nisan, ikinci basamağı oluşturan Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS) ise haziran ayı içinde uygulanmıştır.

1974'ten itibaren adaylardan yükseköğretim programlarına ilişkin tercihleri de toplanmış ve adaylar puanlarına ve tercihlerine göre yükseköğretim programlarına merkezi olarak yerleştirilmiştir.

1982'den itibaren ortaöğretim kurumlarından adayların diploma notları toplanmaya başlanmış ve bu notlar Ortaöğretim Başarı Puanı (OBP) adı altında belli ağırlıklarla sınav puanlarına katılmıştır.

1987'den itibaren, yükseköğretim programları ile ilgili tercihlerini belli alanlarda toplayan adaya, sınavda belli testleri cevaplama, diğerlerini cevaplamama olanağı tanınmıştır.

1999'da iki basamaklı sınavın ikinci basamağı (Öğrenci Yerleştirme Sınavı ÖYS) kaldırılmış, sınav ÖSS adı altında tek basamaklı bir sınav haline getirilmiştir. Sınavın tek basamaklı olarak uygulanmaya başlanmasıyla birlikte bazı yükseköğretim programlarının puan türleri de değiştirilmiştir. Ayrıca adayların OBP'lerinin mezun oldukları ortaöğretim kurumunun ÖSS ham puan ortalamalarına göre ağırlıklandırılmasıyla oluşturulan Ağırlıklı Orta Öğretim Başarı Puanı (AOBP) hesaplanmaya başlanmış ve ortaöğretimdeki alanlardan mezun olanların aynı alandaki yükseköğretim programlarına yerleştirilmelerinde AOBP'lerinin yüksek bir katsayıyla, mezun oldukları alanlar dışındaki yükseköğretim programlarına yerleştirilmelerinde ise AOBP'lerinin düşük bir katsayıyla çarpılması uygulamasına geçilmiştir. ÖSS'de soru tipi ve konu dağılımı/müfredat açısından bir değişiklik yapılmamıştır.

2003'te ÖSS ve AOBP puan sistemi ile AOBP'nin çarpıldığı katsayılar değiştirilmiştir.

2006'da yapılan değişiklikle soruların bir kısmı önceki yıllarda olduğu gibi ÖSS tipinde sorulmuş, bir kısmı ise tüm lise müfredatı göz önünde tutularak hazırlanmıştır. Sınavın tek basamak olarak uygulanmasına devam edilmiştir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi" (2008) raporunda:

...uygulanmakta olan üniversiteye giriş sisteminde, sadece bir sınavın sonuçları ile orta öğretim başarı puanının ölçüt olarak kullanılması, öğrencilerin niteliklerinin göz ardı edilmesi sonucunu doğurmakta ve çoktan seçmeli sorularla öğrencilerin analiz, sentez ve değerlendirme yapabilme yetenekleri yeterince ölçülememektedir. Ayrıca, mesleki ve teknik eğitimde okuyan öğrencilerin yüksek öğretimde belli alanlara yönlendirilmelerini sağlama amacına yönelik katsayı uygulamasının, uygulandığı şekliyle günümüzde kişisel başarıyı engellemeye ya da cezalandırmaya dönüşmüş olması, sisteme yönelik ciddi eleştiriler arasındadır. Toplumun bütün kesimlerinde paylaşılan bu ve benzeri değerlendirmeler yeni bir sistem arayışını gerekli kılmaktadır.

ifadeleri yer almıştır. Üniversiteye giriş sistemiyle ilgili olarak, mevcut sistemin gereksinimlere ve sorunlara cevap vermediği ve zaman kaybedilmeksizin değişmesi gerektiği bu raporda açıkça ortaya konulmuştur.

Yükseköğretim Kurulu, 14 Şubat 2008 tarihinde, üniversiteye giriş sistemi ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapılmasına karar vererek, bunu kamuoyu ile paylaşmış ve kararlaştırılan sistem değişikliğine giden süreç bu şekilde başlamıştır. YÖK, 29 Ocak 2009 Genel Kurul Kararı ile de yükseköğretime geçişte (2010 yılından itibaren), Türkiye vatandaşlarının tabi tutulacağı sınav sistemini karara bağlar. Bu karara göre; ortaöğretimden yüksek öğretime geçişte iki aşamalı sınav yapılacaktır. Birinci aşamada “Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS)” olarak adlandırılan ortak ve tek bir sınav, İkinci aşamada ise “Lisans Yerleştirme Sınavları (LYS)” olarak adlandırılan 5 sınav olacaktır. YÖK’ün son olarak da 21 Temmuz 2009 tarihinde aldığı kararla, YGS ve LYS’deki sınav soru sayıları, süreleri, puan türleri ve bu puan türlerine göre tercih edilecek programlar da belirlenerek 2010 yılında uygulanacak sınav sistemi nihai halini almıştır.

Sınav Sisteminin İşleyişi. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi’nde (ÖSYS), Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) 29 Ocak 2009 tarihli genel kurul kararıyla birtakım değişiklikler yapılmıştır. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS), yeni haliyle 2010 yılında uygulanmak üzere değiştirilmiştir. Aşağıda eski sınav sisteminin işleyişine dair bilgiler verilmiştir (ÖSYM,2008)

Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS), her yıl haziran ayında, tek oturumda yapılır. Sınav süresi 195 dakikadır. Adaylar, temel eğitim müfredatını içeren ve her aday için ortak kabul edilen birinci bölüm testlerini (30 Türkçe-1, 30 Sosyal Bilimler-1, 30 Matematik-1 ve 30 Fen Bilimleri-1) ve mezun oldukları ortaöğretim alanının devamı niteliğindeki yükseköğretim programlarının puan türleriyle (SAY-2, EA-2, SÖZ-2) ilgili ikinci bölüm testlerini (30 Edebiyat-Sosyal Bilimler, 30 Sosyal Bilimler-2, 30 Matematik-2 ve 30 Fen Bilimleri-2) cevaplandırmaktadırlar.

ÖSS sonuçları açıklandıktan sonra adaylar, yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzundaki esaslara göre, puanlarını da dikkate alarak tercihlerini yaparlar ve alınan tercihlerle genel yerleştirme yapılır. Genel yerleştirmeden sonra yerleştirildiği programa herhangi bir nedenle kayıt yaptırmayan öğrenciler nedeniyle boş kalan kontenjanlar ile genel yerleştirmede dolmayan kontenjanlara öğrenci yerleştirmek için de ek yerleştirme yapılır. Ek yerleştirme, ek yerleştirme kılavuzundaki esaslara göre yapılır.

Yeni Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi'ne göre; Ortaöğretimden yüksek öğretime geçişte, Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavları (LYS) olmak üzere iki aşamalı sınav yapılır. Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS), her yıl Nisan ayında, tek oturumda yapılır. Bu sınavda adaylara toplam 160 soru sorulur ve 160 dakika sınav süresi verilir. Adaylara, ortaöğretimde okutulan ortak derslerin yükseköğretim açısından temel ve belirleyici olanlarından sorular sorulur. Bu sınav:

1. Türkçe (40 soru),
2. Temel Matematik (40 soru),
3. Sosyal Bilimler (40 soru),
4. Fen Bilimleri (40 soru)

alanlarında test usulü ile yapılır.

Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) adayların,

- a) Açık öğretim programları ile örgün ön lisans programlarına yerleştirilmesinde esas alınacak olan başarı puanını,
- b) Lisans programlarına yerleştirilebilmesi için yapılacak "Lisans Yerleştirme Sınavları"na girebilmeleri için aranan asgari başarı puanını, belirler.

Lisans Yerleştirme Sınavları (LYS) ise, her yıl Haziran ayında yapılır. Bu sınavlara girebilmek için YGS'nin baraj puanını aşmak yeterli olacaktır. Lisans Yerleştirme Sınavları, 5 ayrı sınavdan oluşur ve 5 farklı oturumda uygulanır. Adaylar yabancı dil programları hariç en az iki oturuma katılmak zorundadır. Adaylar kendi alanı (ortaöğretimdeki alan) ile ilgili sınavlara girebilecekleri gibi, alanı dışındaki sınavlara herhangi bir kısıtlama olmadan girebileceklerdir. Lisans Yerleştirme Sınavları (LYS) beş alanda yapılır. Bu sınavlar, adayların yanıtlaması gereken soru sayıları ve sınav süreleri şöyledir:

1. (LYS 1) – Matematik, Geometri Sınavı (50 Matematik ve 30 Geometri olmak üzere toplam 80 soru, 120 dakika),
2. (LYS 2) – Fen Bilimleri (Fizik, Kimya, Biyoloji) Sınavı (Her alandan 30 olmak üzere toplam 90 soru, 135 dakika),
3. (LYS 3) – Türk Dili ve Edebiyatı, Coğrafya 1 Sınavı (56 Türk Dili ve Edebiyatı ve 24 Coğrafya 1 olmak üzere toplam 80 soru, 120 dakika),
4. (LYS 4) – Sosyal Bilimler (Tarih, Coğrafya 2, Felsefe grubu) Sınavı (44 Tarih, 16 Coğrafya 2 ve 30 Felsefe grubu olmak üzere toplam 90 soru, 135 dakika),
5. (LYS 5) - Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızcadan biri) Sınavı (Sınava girilecek yabancı dilden toplam 80 soru, 120 dakika)

“Lisans Yerleştirme Sınavları”, adayların ders düzeyindeki bilgi ve yeteneklerini ölçen ve açık öğretim dışındaki örgün lisans programlarına yerleştirmede esas alınacak başarı puanını belirleyen sınavlardır.

Lisans Yerleştirme Sınavları’nda alınan puanlar, Matematik-Fen (MF), Türkçe-Matematik (TM), Türkçe-Sosyal (TS) ve Yabancı Dil (YD) olmak üzere dört grupta hesaplanır. Bunlardan,

1. Matematik-Fen (MF) grubu puan için, Matematik, Geometri Sınavı (LYS 1) ve Fen Bilimleri (Fizik, Kimya, Biyoloji) Sınavına (LYS 2),
2. Türkçe-Matematik (MF) grubu puan için, Matematik, Geometri Sınavı (LYS 1) ve Türk Dili ve Edebiyatı, Coğrafya 1 Sınavına (LYS 3),
3. Türkçe-Sosyal (TS) grubu puan için, Türk Dili ve Edebiyatı, Coğrafya 1 Sınavı (LYS 3) ve Sosyal Bilimler (Tarih, Coğrafya 2, Felsefe grubu) Sınavına (LYS 4),
4. Yabancı Dil (YD) puanı için, sadece Yabancı Dil Sınavına (LYS 5),

girilmesi şarttır. Bunlardan her bir gruba giren puanın hesaplanmasında, “Yükseköğretime Geçiş Sınavı”ndaki Temel Matematik ve Türkçe testleri belli bir oranda dikkate alınır.

Önceki sistemde (ÖSS) yerleştirme puanları hesaplanırken Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanı (AOBP) alan içi tercihlerde 0,8, alan dışı tercihlerde 0,3

katsayıları ile çarpılırken yeni sistemde alan içi, alan dışı tüm tercihlerde 0,15 katsayısı ile çarpılır.

Meslek Lisesi mezunları diğer adaylarda olduğu gibi alan dışı tercih yaptıklarında Ortaöğretim Başarı Puanı (OBP) kaybına uğramazlar. Bununla birlikte kendi alanlarında bir yükseköğretim programını tercih ettiklerinde AOBP'leri 0,06 katsayısı ile çarpılır.

Önceki sistemde (ÖSS) 100–300 olan puan değer aralığı yeni sistemde (YGS ve LGS) 100–500 olacak şekilde hesaplanır. Ortaöğretim Başarı Puanı (OBP) ve Ağırlıklı Başarı Puan'larının (AOBP) değer aralıkları 100–500 aralığında hesaplanır.

Sınavlardaki testlerin ağırlıklarına göre YGS ve LGS' de toplam 17 farklı puan türü oluşturulmuştur.

YGS ve LGS sonuçları açıklandıktan sonra adaylar, yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzundaki esaslara göre, puanlarını da dikkate alarak tercihlerini yaparlar ve alınan tercihlerle genel yerleştirme yapılır. Genel yerleştirmeden sonra yerleştirildiği programa herhangi bir nedenle kayıt yaptırmayan öğrenciler nedeniyle boş kalan kontenjanlar ile genel yerleştirmede dolmayan kontenjanlara öğrenci yerleştirmek için de ek yerleştirme yapılır. Ek yerleştirme, ek yerleştirme kılavuzundaki esaslara göre yapılır.

Çizelge 12. Yükseköğretim Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) Başvuru ve Yerleştirme Sayıları (2004–2008)

Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008
ÖSS'ye Başvuran Aday Sayısı	1.786.963	1.730.876	1.678.383	1.776.443	1.646.376
Örgün Yükseköğretim Kurumlarına Yerleşen Aday Sayısı (Lisans)	192.632	198.509	176.194	193.524	265.230
Örgün Yükseköğretim Kurumlarına Yerleşen Aday Sayısı (Önlisans)	164.251	180.221	191.424	199.133	98.530

Kaynak: ÖSYM 2004–2008 verileri (<http://www.osym.gov.tr>)

Son beş yılın (2004–2008) Yükseköğretim Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) başvuruları ve yerleştirme verilerine bakıldığında, yükseköğretim çağ nüfusundaki

artışa paralel olarak ÖSS'ye başvurular artmış ve fakat yükseköğretim kurumlarına (lisans ve önlisans programları) yerleştirilen öğrenci sayısı, sınava giren öğrenci sayısının ancak beşte biri kadar olmuştur. Her sene üniversite yerleştirme sonuçları açıklandığında 1.300.000'den fazla genç ve ailesi için üniversite, atlanması gereken büyük bir eşik olarak kalmaya devam etmektedir.

Çizelge 13. Farklı Ortaöğretim Kurumlarından Yükseköğretim Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) Başvuru Sayıları ve Lisans Düzeyinde Yerleştirme Oranları (%)

Yıllar	Fen Lisesi			Anadolu Lisesi			Genel Liseler		
	Başvuran	Lisans	%	Başvuran	Lisans	%	Başvuran	Lisans	%
2004	5371	3389	63,1	126.877	55.136	43,5	891.173	64.622	7,3
2005	4.584	2.838	61,9	104.209	48.088	46,2	929.825	73.303	8,5
2006	6.185	3.652	59,1	85.915	35.690	41,5	953.278	75.177	7,9
2007	7.080	4.247	60,0	97.426	40.227	41,3	997.583	79.058	7,9
2008	5.978	4.029	67,4	111.955	58.218	52,0	880.398	104.212	11,8

Kaynak: ÖSYM 2004–2008 verileri (<http://www.osym.gov.tr>)

Son 5 yıla (2004 – 2008) yönelik üniversite yerleştirme oranları incelendiğinde Fen Liseleri ve Anadolu Liseleri gibi görece nitelikli öğretim yapan ortaöğretim kurumlarından mezun öğrencilerin üniversiteye yerleşme oranları genel liselerden mezun olanlara göre çok daha yüksektir. 2008 verileri dikkate alındığında, fen lisesi mezunlarının lisans düzeyinde üniversiteye yerleşme oranı % 67,4 iken, bu oran Anadolu Liseleri için % 52 ve genel liseler için % 11,8'dir.

Türkiye'de Dershanelerin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de dershaneçiliğin tarihsel gelişimi incelendiğinde bu yapının Cumhuriyet öncesi döneme değin uzandığı ancak asıl gelişme ve büyümeyi 1980'li yıllardan sonra gerçekleştirdiği görülmektedir. Türkiye'de dershaneçiliğin doğuşunu

ve gelişimini etkileyen etmenlerin tarihsel süreç içerisindeki seyri, dershanecilik sektörünün bugün vardığı noktanın gerekçelerini ortaya koymaktadır.

Dershaneciliğin Tarihçesi

Eğitimin bireylere ekonomik geri dönüşünü inceleyen araştırmalar yükseköğretimin getirisinin ortaöğretimin iki katı olduğunu, ortaöğretim ile ilköğretim arasında ise getiri açısından önemli bir fark olmadığını göstermektedir (Tansel, 2004). Türkiye’de son yıllarda genç nüfus arasında üniversite mezunları ile meslek yüksekokulu ve ortaöğretim mezunları arasındaki gelir farkı açılmaktadır. Bu durum, nitelikli işgücü talebinin artarken arzın sınırlı kalmasının bir sonucudur. Yükseköğretime erişim daha fazla gelir kazanmak yönünde önemli bir adımdır ve üniversite eğitimi toplumsal hareketlilik açısından oldukça belirleyici bir işleve sahiptir.

Yükseköğretim düzeyinde Türkiye’de halen önemli bir arz-talep dengesizliği söz konusudur. Yükseköğretimdeki arz-talep dengesizliği nedeniyle ortaöğretimden yükseköğretime geçiş, yarışmacı/rekabetçi bir ortama zemin hazırlamaktadır. Bu rekabetçi ortamda başarmak isteyen bireyler adeta bir yarış atmosferi içerisinde sınavlara girmek ve bu sınavlardan yüksek puan almak zorunda bırakılmaktadır. “Devlet okullarında verilen eğitimin yetersiz olması, sınavlarda yüksek puan almak isteyen öğrencileri ve onların velilerini yeni arayışlara itmiştir. Bu nedenle de öğrencilerin % 60’ı velilerin ise % 68’i dersane olmadan üniversitelerin kazanılamayacağını düşünmektedir” (TED, 2005). Ortaöğretimde aldıkları eğitimi yeterli bulmayan öğrenciler, üniversite sınavlarındaki başarılarını artırmak amacıyla dershanelere gitmekte ya da özel derslere başvurmaktadır. Bunun sonucunda; yaygın eğitim kurumlarından olan dershaneler hızla yayılarak, okulların kimi işlevlerini üstlenmeye ve kamu okullarını sadece diploma veren, değersiz kurumlara dönüştürmeye başlamıştır.

Dershaneler, 5580 (08.02.2007 tarihinde 8.6.1965 tarihli ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu yürürlükten kaldırılarak, yerine 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu yürürlüğe girmiştir) sayılı yasa gereği devletin gözetim ve denetimi altında eğitim veren, 1800’lü yıllardan beri Milli Eğitim’in içerisinde yer alan kurumlardır. Türkiye’de özel öğretimin resmi belgelerde yer alması 1856 Islahat Fermanı’ na kadar uzanır. 26 Ocak 1866’da Mahrec-i Aklam ve Mülkiye okulları

mezunlarını alıp sivil mühendis yetiştiren Mülkiye-Mühendis Okulu açılmıştır. Bu, okuldan ziyade dersane durumunda olan bir eğitim yeri idi (Koçer, 1991). 1876'da kabul edilen Kanuni Esasi'nin 15. maddesine göre, "Öğretim işini herkes özgürce yapabilir. Belli bir kanuna uymak şartıyla her Osmanlı, genel ve özel öğretim yapmaya izinlidir" (Akyüz, 1989).

Darüşşafaka Lisesi'nin eğitim öğretime başlayarak eğitim sisteminde yerini almasının ardından, 1876 yılında Kanuni Esasi ile kabul edilen öğretim özgürlüğü Mutlakiyet Dönemi'nde (1878–1908) bütün özel öğretim kurumlarında (Türk, yabancı, azınlık) büyük gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu dönemde gönüllü birkaç kişi bir araya gelerek kimi servetini kimi ise ilmini koyarak özel öğretim kurumları kurmuşlardır (Koçer, 1991). Daha sonra, gönüllü vatandaşların girişimiyle 1903 yılında İstanbul'da Türklerin kurduğu özel öğretim kurumunun sayısı 28'e ulaşmıştır (Akyüz, 1996).

Dershaneler cumhuriyet öncesi dönemde ilk statüsünü 1895 tarihli Hususi Mektepler Talimatnamesi ile kazanmıştır. Meşrutiyet Döneminde (1908–1918) basın ve yayın özgürlüğünün tanınmasıyla dershaneler daha hızlı gelişim göstermeye başlamıştır. Meşrutiyet Döneminde hazırlanan Maarif-i Umumiye Kanunu'nun 190. ve 217. maddelerinde özel öğretim kurumları geniş biçimde yer almıştır (Akyüz, 1996). Bunun ardından dershaneler Türk milli eğitim mevzuatında ilk defa 20 Ağustos 1915 tarihli Mekatib-i Hususiyet Talimatnamesi (Özel Okullar Yönetmeliği) ile yerini almıştır (Akyüz, 1989).

Talimatname'nin içeriği, adından da anlaşılacağı gibi, "özel okullar ile ilgili olmakla beraber, Talimatname'nin 1. ve 16. maddelerinde dershanelerden söz edilmektedir. Bu Talimatname'de dersane sözcüğü geçen ilgili maddelerin bölümleri aşağıya alınmıştır:

Madde 1- "... Bir veya birkaç fen, lisan veya sanat tahsiline mahsus olarak bu veçhile açılan dershaneler dahi mekatibi hususiyeden maduttur."

Madde 16- "... Açılacak mekatip hakkında hükümeti mahalliyeye ve Maarif İdarelerince yapılması lazım gelen tetkikat ve tahkikat salifüzzikir dershaneler hakkında işbu esaslar üzerine icra edilerek ruhsatname ita kılınır." (Öz-De-Bir, 2005).

Bu ifadelere göre başlangıçta fen, dil ya da sanat öğretimi için açılan ve bir özel okul gibi düşünülen dershaneler, 1930'lu yıllardan sonra öğrencileri okuldaki derslere dönük yetiştirmeye başlamıştır. 1926 tarih ve 789 sayılı yasanın bir maddesi de dershanelerin faaliyetleriyle ilgili kısa bir belirleme yapmış, 1965 yılına kadar resmi mevzuatta bu konuda başka bir düzenleme yapılmamıştır (Öz-De-Bir, 2005).

Cumhuriyet Döneminde Özel Öğretim ve Dershaneler

Kurtuluş Savaşı döneminde devletin içinde bulunduğu durum nedeniyle özel öğretim kurumlarında önemli bir değişim yaşanmamıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında ilköğretimin devlet tarafından verilmesi, ilköğretim düzeyindeki özel öğretim kurumlarının azalmasına neden olmuştur. 1903 yılında sayıları 28 olan özel öğretim kurumları, 1938 yılında 11'e gerilemiştir (Ergin, 1977). 1925 yılında hazırlanan kanun tasarısına özel öğretimin her türü hakkında geniş hükümler konmuştur.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra imzalanan Lozan Antlaşması'yla Türkiye'deki yabancı ve azınlık okullarına bir disiplin geliştirilmiş ve yabancı devletlerin okulları tanınmıştır. 1924 yılında ise hükümet bu okulların dini propaganda yapmalarını yasaklamış ve okullara sıkı denetimler getirmiştir (Akyüz, 1996).

Cumhuriyet'in kurulmasının ardından eğitim, yenileşme aracı olarak kabul edilmiş ve çağdaş eğitim kurumlarının açılmasına büyük önem verilmiştir. Bunun sonucunda, 1924–1965 yılları arasında okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında değişimler yaşanmıştır (Çizelge 14).

Çizelge 14. Türkiye'de Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları (1924–1965)

Öğrenim Düzeyi	1924	1935	1940	1950	1955	1965
İlköğretim						
Okul Sayısı	4894	6275	10596	17428	18724	30863
Öğrenci Sayısı	341941	688102	955957	1616626	1983668	5244131
Öğretmen Sayısı	10238	14949	20564	35871	42169	89105
Ortaöğretim						
Okul Sayısı	159	321	443	820	1111	1969
Öğrenci Sayısı	13693	75237	140458	143645	239304	701417
Öğretmen Sayısı	1792	4182	6766	10970	14155	32182
Yükseköğretim						
Okul Sayısı	9	18	20	34	40	96
Öğrenci Sayısı	2914	7277	12844	24815	30764	97309
Öğretim Elemanı	307	743	967	1950	2453	5806

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2002.

1924–1965 yıllar arasında gerek ilköğretim, gerek ortaöğretim, gerekse yükseköğretim gören öğrenci sayılarında hızlı bir artış yaşanmaktadır. Ancak, en çok artışın ortaöğretim düzeyinde yaşandığı gözlenmiştir.

1950’li yıllardan sonra öğrenci sayıları ve yükseköğretime olan talep de artmış, bunun sonucunda derslik açığı ortaya çıkmıştır. 1955 yılından sonra derslik ve öğretmen sıkıntısının yaşanması sınıflardaki öğrenci sayılarını da arttırmıştır. İkili/üçlü öğretim yapılma kararının alınmasının ardından öğrencilerin boş zamanları artmıştır. Bu durum, öğrencilerin zamanlarını dersanelerde değerlendirmelerine zemin hazırlamıştır. Bunun sonucunda, öğrencilerin dersanelere gidebilecekleri bir zaman dilimi ortaya çıkmış ve dersanelere giden öğrenci sayıları artmıştır.

Ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci sayılarının ve yükseköğretime olan talebin artması, yüksek öğretim kurumlarının kapasitelerini yetersiz duruma getirmiştir. Buna bağlı olarak, 1955’ten sonra üniversitelere yükseköğretim kurumları seçme sınavı ile öğrenci alınmaya başlanmıştır.

1960’lı yıllar gelinceye kadar lise mezunları az olduğundan pek çok fakülte kendisine başvuran mezunları sınavsız kabul etmiştir. Lise mezunlarının artması ve lise dengi okul mezunlarına da yüksek öğretime başvurma hakkı verilmesiyle sınavsız öğrenci alımları talebe cevap veremez duruma gelmiştir. Başvuran adayları eleme ve öğrenci alımlarını tek merkezden kontrol amacıyla Üniversiteler Arası Kurul 1974’te Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi’ni kurmuştur. Ve 1980 de bu kurum ÖSYM adıyla yüksek öğretim kurumlarının bir alt kuruluşu haline getirilmiştir.

Üniversite giriş sınavı bu tür süreçlerden geçerken dersanelerin içinde bulunduğu özel öğretim kurumlarının tarihsel gelişimi de hayli ilginçtir. 1960’lı yıllardan itibaren devlet özel öğretim kurumlarının yolunu açmıştır (Eğitim Emekçileri Derneği). Öyle ki, dersaneler Türkiye Büyük Millet Meclisi (T.B.M.M.) tarafından 08.06.1965 tarihinde çıkarılan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ile bugünkü statülerine kavuşmuştur. Üniversiteye giriş her geçen yıl daha da zorlaştığı için dersaneler kısa bir zamanda hızlı gelişim göstermiştir. Ancak çok geçmeden dersanelerin varlıkları tartışma konusu haline gelmiştir.

1970'li yıllarda başlayan tartışma, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra daha da yoğunlaşmıştır. Bülend Ulusu başkanlığındaki 17. Dönem Hükümeti 1981 yılı İcra Planının (hükümet programı) 376. paragrafında; eğitimde fırsat eşitliğini bozan dershanelerin kısa dönemde kesin kontrol altına alınması, uzun dönemde bu dershanelerin kapatılması ve bu fonksiyonun Millî Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okullarında açılan hazırlama kurslarınca yerine getirilmesi direktifi yer alır. Bu bağlamda dershanelerde eğitim-öğretim ve yönetim işlerini düzenlemek ve iç düzeni sağlamak amacıyla yönetmelikler çıkarılır. Bu yönetmeliklere ve diğer Bakanlık genelgelerine dayalı olarak Ocak 1981'den itibaren dershaneler daha sıkı denetlenmeye başlanır ve denetim sonucu 13 dersane sürekli ve 23 dersane ise geçici olarak kapatılır. Ekim 1980'den itibaren üzerinde çalışılan ve 625 sayılı Kanunda değişiklik yapan tasarıya, Hükümet programı doğrultusunda dershanelerin tamamının 1 Ağustos 1983 tarihinde kapatılmasını öngören hükümler eklenir (Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, 1983).

1983'te dershanelerin kapatılması ile ilgili bir yasa tasarısı Kurucu Meclis gündemine getirilir. Bu tasarı mecliste görüşülürken üyelerden Evliya Parlak, dershanelerin kapatılma isteminin ardındaki gerekçelere açıklık getirir:

...(Türkiye'de) mevcut olan eğitimdeki eşitsizlik; özellikle fırsat eşitsizliği yıllarca ticarî alana kaymış ve dershaneler ülke düzeyinde 50 ilin üstünde ilde, sayısı 200'ü aşan bir rakama ulaşacak şekilde yaygınlaşmıştır. ...Şimdi dershaneler; ilkokul düzeyinden tutalım üniversite düzeyine kadar; arz ettiğim gibi 50 ilin üzerinde yerleşim merkezlerine yayılmış, hızla yayılmaktadır ve artık eğitim Millî Eğitim Bakanlığının okullarında; üniversitelerin girişinde olsun, ilkokulların seviyesinde olsun, bu kurslardan geçmeyen öğrencinin istikbali karanlık görülüyor. Bu duruma gelen, bu kadar güçlenen bir örgütlenmeye karşı siyasî iktidarların bir tercih yapması kolay değildir. ...konseyin tespit ettiği devlet politikasının çerçevesi içinde hazırlanan Hükümet Programında fırsat eşitliğinin sağlanmasına yer verilmiştir ve bunun neticesinde de Millî Eğitim Bakanlığı dershaneleri ilke olarak kontrole almaya başlamış, bunun yerini alacak kursları okullarında tesis etmeye başlamıştır. Bu hareketle birlikte, «Bunlar nasıl olsa 1983' de kapanır» diye büyük bir cepheleşme başlamıştır, kamuoyunda ve dershaneleri kapatmamak için birtakım baskılarla bugüne kadar mücadele edilmiştir (T.B.M.M. Tutanakları, 1983).

Kurumları kapatılma noktasına gelen dersane işletmecileri, bir araya gelmeye başlar. Ankara'da yapılan toplantılar ve yoğun lobi çalışmaları Kurucu Meclis üyeleri üzerinde etkili olur (Mutlu,2007). Adeta “Dershaneler kapatılsın mı, kapatılmasın mı?” tartışmasına dönüşen ilgili tasarı görüşmeleri sırasında kimi meclis üyeleri dershanelerin kapatılmaması için yoğun bir uğraş içerisine girer. Öyle ki, dershanelerde verilen öğretimin, resmi okullarda eksik kalan öğretimin

tamamlanmasında önemli bir rolünün olduğunu, bu dolayısıyla dershanelerin öğrencilere fırsat eşitliği yarattığını savunurlar (T.B.M.M. Tutanakları, 1983).

Uzun tartışmalardan sonra, dershanelerin kapatılmasını hedefleyen bu yasa tasarısı reddedilir. Ancak zamanın onay makamı olan Milli Güvenlik Konseyi bu kararı veto ederek kapatma ile ilgili önergeyi kabul eder ve çıkarttığı 16.06.1983 tarih ve 2843 sayılı yasa ile dershanelerin, bu yasanın yürürlüğe giriş tarihinden bir yıl sonra, yani 31.07.1984 tarihinden itibaren kapatılmasına karar verir (Mutlu,2007).

Milli Güvenlik Konseyi'nin vetosu ile dershaneleri kapatma kararı alındıktan sonra, aynı yıl yapılan genel seçimlerin sonuçları Türkiye Cumhuriyeti'nin 45. Hükümeti'nin Başbakanı olarak Turgut Özal'ı başa getirmiştir. "Özelleştirme politikalarının ustası olan Turgut Özal başa geldikten sonra dershanelerin kapatılması mevzusu tekrar tartışmaya açılır " (Mutlu,2007). Bir araya gelen dershane sahipleri, bir taraftan tasfiye işlemleri yaparken bir taraftan da hükümet nezdinde çeşitli girişimlerde bulunarak kapatılma kararının kaldırılması çabasına girerler. Bu çaba sonuç verir ve Özal Hükümeti, dershanelerin varlıklarını sürdürmesini sağlayan 11 Temmuz 1984 tarih ve 3035 sayılı yasayı kabul eder. Bu yasa ile yine 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilir ve bir yıl önce 2843 sayılı kanun ile getirilen kapatma hükmü iptal edilir (Özde-Bir).

Özal Hükümetinin kabul ettiği ve dershaneler için adeta bir "hayat öpücüğü" niteliğindeki 3035 sayılı yasanın 1. Maddesinin gerekçesi şöyle açıklanmaktadır:

"Özel teşebbüsün, millî eğitim hizmetlerine yatırım yapmalarına devam etmesi; özel dershanelere yapılmış yatırımların değerlendirilmesi, Hazinesinin özel dershaneler yolu ile sağlanan gelirden mahrum bırakılmaması; özel dershanelerin istihdama yaptığı katkının ortadan kaldırılmaması; özel ders vermelerin belli kurallar içinde, herkese açık, eşitlik ilkelerine uygun, Devlet kontrolü altında yürütülmesi gerekli ve yerinde görülmektedir. Bundan dolayı, özel öğretim kurumları arasına tekrar "özel dershanelerin" alınması öngörülmüştür." (T.B.M.M. Tutanakları, 1984)

Sınav sisteminde sürekli yapılan değişiklikler ve bugün yaşamımızın her alanının sınava tabi tutulmasıyla birlikte, zaten ilerlemekte ve büyümekte olan, dershane sektörü büyümede hızına hız katmıştır. Eğitim sisteminde 1965'te dahil olan ve sayıları 1974'te 174 olan dershaneler, Milli Eğitim Bakanlığı 2009 verilerine

göre 4.262 sayısına ulaşmıştır (MEB, 2009). Bir bu kadar da kayıt dışı çalışan dersane olduğu bilinmektedir (Mutlu, 2007).

1960'lı yıllarda ilk tohumları atılan, 1970'li yıllarda sessizce filizlenen, 1980'li yıllarda Özal Hükümeti'nin desteğiyle kapatılmaktan son anda kurtulan, 1990'lı yıllarda ise adeta altın çağını yaşayan dersane sektörünün 2000 yılı sonrasında nicel büyümenin yanında hareketli bir kriz döneminde olduğu gözlenmektedir.

Merkezleri büyük kentlerde olmak üzere Anadolu'nun irili ufaklı yerlerinde açtıkları şubelerle "dershaneler zinciri" oluşturan ve çoğunluğu yeşil sermaye çevreleriyle iç içe geçmiş dershanelerin giderek bu alanda tekelleşme oluşturması, küçük ve orta büyüklükteki dershanelerin bir bir kapanmasına yol açmaktadır ki, gelinen süreçte görünen en ciddi kriz de bu noktadadır.

Dershanelerle İlgili Mevzuat

Dershaneler, 5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ve bu yasaya dayanarak hazırlanan diğer mevzuat esaslarına göre açılmaktadır. "Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği" esaslarına göre açılışlarını yapan dersaneler, çok geniş bir mevzuata göre iş ve işlemlerini yürütmek durumundadırlar.

5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu

5580 sayılı özel Öğretim Kurumları Kanunu 08.02.2007 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edildikten sonra, 26434 sayı ve 14.02.2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamına; Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişilerce açılan özel öğretim kurumları ile yabancılar tarafından açılmış bulunan özel öğretim kurumları girmektedir.

Okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, özel eğitim okulları ile çeşitli kursları, uzaktan öğretim yapan kuruluşları, dersaneleri, motorlu taşıt sürücüleri

kursları, hizmet içi eğitim merkezleri, öğrenci etüt eğitim merkezleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile benzeri özel öğretim kurumları bu Kanunda geçen **kurum** kavramını ifade etmektedir.

Bu kanunda dershaneler, “Öğrencileri bir üst okulun veya yüksek öğretime giriş sınavlarına hazırlamak, istedikleri derslerde yetiştirmek ve bilgi düzeylerini yükseltmek amacıyla faaliyet gösteren özel öğretim kurumları” olarak tanımlanmaktadır.

Bir kurumda öğretime başlayabilmek için kurum açma izni alınması şarttır ve İzin başvuruları ilgili millî eğitim müdürlüğüne yapılır. Valilikçe yapılan inceleme sonucunda açılması uygun görülen okullar dışındaki kurumlara kurum açma izni verileceği, valilikçe açılması uygun görülen okullara ilişkin başvurular ise, kurum açma izni verilmek üzere Bakanlığa gönderileceği bu Kanunda ifade edilmektedir.

Kurumlarda eğitim-öğretim ve yönetim, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak yürütüleceği, kurumlarda uygulanacak öğretim programı ve haftalık ders çizelgesi, resmî kurumlarda uygulanan usul ve esaslar çerçevesinde belirleneceği ve bunun yanı sıra bakanlıkça uygun bulunması durumunda farklı öğretim programları ve haftalık ders çizelgesi de uygulanabileceği vurgulanmaktadır.

Kurumların yöneticilik ve eğitim-öğretim hizmetleri için, “en az dengi resmî öğretim kurumlarına atanabilmek için gerekli nitelik ve şartları taşıyanlar, resmî dengi bulunmayan kurumların yöneticilik ve eğitim-öğretim hizmetlerinde ise yönetmelikle belirtilen nitelik ve şartları taşıyanlar görevlendirilir” denilmektedir.

Özel Öğretim Kurumları Kanunu’nun 8. Maddesi; ihtiyaç halinde, resmî okullarda görevli öğretmenlere asıl görevlerini aksatmamak ve aylık karşılığı okutmakla yükümlü bulunduğu haftalık ders saati sayısını doldurmaları kaydı ve çalıştıkları kurumların izni ile sadece okullarda, aylık karşılığı okutmakla yükümlü bulunduğu haftalık ders saati sayısının yarısı kadar özel öğretim kurumlarında ücretli ders verilebilir.

Özel öğretim kurumlarında öğretmenlerin toplam ders saati sayısı haftada otuz saati geçemeyeceği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, uzman öğretici, usta öğretici ve öğretmenlik yapma nitelik ve şartlarını taşıyan diğer Devlet memurlarına, ilgili birimlerin izniyle haftada on saati geçmemek üzere özel öğretim kurumlarında ücretli ders görevi verilebileceği vurgulanmaktadır.

Özel öğretim kurumlarında çalışan yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler ile kurucu veya kurucu temsilcisi arasında yapılacak iş sözleşmesi, en az bir takvim yılı süreli olmak üzere yönetmelikle belirtilen esaslara göre yazılı olarak yapılacağı belirtilmektedir. Mazeretleri nedeniyle kurumdan ayrılan öğretmen ve öğreticilerin yerine alınacak olanlar ile devredilen kurumların yönetici, öğretmen ve öğreticileri ile bir yıldan daha az bir süre için de iş sözleşmesi yapılabileceği ayrıca ifade edilmiştir.

Özel öğretim kurumlarının faaliyetlerini sadece kazanç sağlamak için düzenleyemeyeceği ve fakat Türk Millî Eğitiminin amaçları doğrultusunda eğitimin kalitesini yükseltmek, gelişmelerine fırsat ve imkân verecek yatırımlar ve hizmetler yapmak üzere gelir sağlamları gerektiğinin altı çizilmiştir.

Özel öğretim kurumlarının, öğrenim gören öğrenci sayısının yüzde üçünden az olmamak üzere ücretsiz öğrenci okutmakla yükümlü olduğu, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu oranı yüzde ona (% 10) kadar artırabileceği vurgulanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği, 08.03.2008 tarih ve 26810 sayılı Resmi Gazete'de ayrıca Nisan 2008 tarih ve 2607 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu yönetmeliğin amacı; her derece ve türdeki özel öğretim kurumlarının açılış ve işleyişiyle ilgili usul ve esasları düzenlemek olarak belirtilmiştir.

Bu yönetmeliğin kapsamına, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre yönetilen tüzel kişilerce açılan

özel öğretim kurumları ile yabancılar tarafından açılmış bulunan özel öğretim kurumlarını girmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'nde **dershane**: “Öğrenci ve mezunları bir üst okula veya yükseköğretime giriş sınavlarına hazırlamak, istedikleri derslerde yetiştirmek ve bilgi, beceri, yetenek ve deneyimlerine katkıda bulunmak, düzeylerini yükseltmek amacıyla faaliyet gösteren özel öğretim kurumları” olarak ifade edilmektedir.

Okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, özel eğitim okulları ile çeşitli kursları, uzaktan öğretim yapan kuruluşları, dershaneleri, motorlu taşıt sürücüleri kursları, hizmet içi eğitim merkezleri, öğrenci etüt eğitim merkezleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile benzeri özel öğretim kurumları bu Kanunda geçen kurum kavramını ifade etmektedir.

Bu yönetmeliğe göre; okul öncesi eğitim kurumları, kurslar, dershaneler, öğrenci etüt eğitim merkezleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, hizmet içi eğitim merkezleri ve uzaktan öğretim yapan kuruluşların çalışma takvimlerini kendi yönetmeliklerine göre düzenleyerek onaylanmak üzere valiliğe gönderilmesi gerekmektedir.

Dershanelerin açılacağı binalarda; meyhane, kahvehane, kıraathane, bar, elektronik oyun merkezleri gibi umuma açık yerler ile açık alkollü içki satılan yerler bulunamaz.

Kalkınma Planlarında Dershaneler

Bu başlık altında I ila VIII. Beş Yıllık Kalkınma planları ve IX. Kalkınma Planında ifade edilen özel öğretim kurumları ve dershanelere ilişkin hedefler yer almaktadır.

Devletin eğitimi piyasaya açma isteğinin tohumlarının atıldığı bir dönemi işaret etmektedir. Buradan hareketle, birinci beş yıllık kalkınma planında özel sektördeki eğitim kurumlarıyla ilgili bir çalışma planı hazırlanmıştır.

Bu dönemde, büyük şehirlerin dışında pek çok ilde dersane bulunmamaktaydı. Dersane bulunan illerin başında İstanbul, Ankara ve İzmir gelmektedir. Türkiye’de, 1965 yılında 12 ilde toplam 43 dersane bulunmaktadır (Özdebir, 2005).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ilk kez dersanelerle ilgili hükümlere yer verilmiştir (II. BYKP, 1970: 122). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’na göre:

Özel dersaneler çeşitli öğretim kademelerinde kamu sektörüne ek olarak kapasiteler yaratmaları, belirli bir gelir grubundaki öğrencilere eğitim imkânı sağlayarak, eğitim kurumlarının üzerindeki talebi azaltması bakımından faydalı olmaktadır. Ancak özel dersanelerin düşük nitelikte hizmet sağlamaları, kamu eğitim kurumlarının niteliğini düşürücü yönde gelişmeleri, özellikle yükseköğretim kademesinde insan gücü politikasını bozucu ve sonucunda istihdam sorunları doğuracak kapasiteler yaratmaları, tüm eğitim sistemini bozucu bir sorundur. Bu gibi gelişmelere izin verilmeyecek ve devamlı bir izleme düzeni kurulacaktır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda dersanelerin düşük nitelikte hizmet sağlamaları ve kamu eğitim kurumlarının niteliğini düşürmeleri gibi endişeler vurgulanarak, dersanelerin denetimine önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu dönemde yalnızca özel okulöncesi eğitimden bahsedilmiş, özel sektörün eğitim faaliyetlerinin ilköğretim öncesi için uygun olduğu izlenimi verilmiştir. Buna göre; okul öncesi eğitimde özel sektörün teşvik edilmesi prensip olarak kabul edilmektedir (MEB, 1996: 38).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1979) dersanelerle ilgili olarak şöyle denilmektedir:

Geçmişte eğitime ayrılan kaynakların sınırlı olması, sosyal adaleti ve fırsat eşitliğini gerçekleştirecek bir araç olarak kullanılması ve eğitim içeriğinin, ekonominin ve toplumun değişen koşullarına uyacak biçimde geliştirilmemesi gibi sınırlamalar III. Plan döneminde de eğitimin tüm toplum kesimlerine dengeli ve verimli bir biçimde yaygınlaştırılmasını engellemeye devam etmiştir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, dersane sayılarının artmış olmasının beraberinde fırsat eşitsizliğini doğurduğu vurgulanmıştır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda(1984) özel öğretim kurumları ile ilgili olarak "Özel Öğretim Kurumları teşvik edilecektir. Eğitimin kalitesinin, teftiş ve denetim mekanizmasının geliştirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır" denilmektedir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda özel öğretim kurumları ile ilgili olarak;

Eğitimin fiziki alt yapısının şehirleşme hızının yüksek olduğu yerleşim birimlerinde öncelik verilerek ihtiyaçlarla daha tutarlı hale getirilmesi sağlanacaktır. Plan döneminde sınıf mevcutlarının özel öğretim kurumlarında azami 30, resmi okullarda da azami 40 olması esas alınacaktır (809. Madde).

Özel kesimin özel öğretim kurumu açması ile vakıfların özel üniversite kurmaları teşvik edilecek, eğitim metot ve teknolojilerinin geliştirilmesinde ve eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde bu kesimin daha fazla rol alması desteklenecektir (821. Madde).

denilmektedir (6. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1989).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın en önemli özelliği, dersaneler ile özel eğitim kurumlarını eğitimi geliştirecek birer kurum olarak kabul etmesidir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1995), "Devlet gözetiminde özel kesimin eğitim hizmeti sunma faaliyetleri teşvik edilecektir. Kamu ve özel kesimde yaygın mesleki eğitimin teknik ve finansman yönünden desteklenmesine önem verilecektir." İfadesine yer verilmiştir (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda özel öğretim kurumlarına ve merkezi sınavlara yönelik aşağıdaki hedeflere yer verilmiştir (2000) :

Özel Öğretim Kurumları Kanunu, çeşitli teşvik imkânlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir (702. Madde). Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin, kamu ve özel kesime yönelik üstleneceği sınavlarla ilgili olarak yeniden yapılandırılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır (707. Madde).

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda eğitim sisteminin kronik sorunları haline dönüşen sınav odaklı sisteme, eğitime erişime ve dersanelere değinilmiştir(2006):

Nüfusun eğitime erişiminde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Zorunlu temel eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla, öğrenci sayısında büyük artış sağlanmış, ilköğretimden ortaöğretime geçişler artmıştır. Bununla birlikte okullaşma oranlarında, okul öncesi eğitimde düşük seviyelerde kalmış, ilköğretimde yüzde 100'e ulaşamamış, ortaöğretimde mesleki eğitimin payı artırılmamıştır. Yükseköğretim kademesinde okullaşma oranı bakımından önemli ilerleme kaydedilmekle birlikte, yükseköğretime olan yoğun talep artarak devam etmektedir. Talebe cevap verebilmek amacıyla 2006 yılında 15 adet yeni devlet üniversitesi kurulmuştur (238. Madde).

Eğitim sisteminin sınav odaklı bir yapıda olması, eğitimden beklenen amaçlara ulaşılamamasına, sınav hazırlıklarına önemli harcamalar yapılmasına ve böylece eğitime ayrılan kaynakların verimsiz kullanılmasına, öğrenciler ve ailelerinde mali, sosyal ve psikolojik sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (243. Madde).

Eğitime ayrılan özel kaynaklar eğitimde fırsat eşitliğine imkân sağlayacak şekilde yönlendirilecektir. Bütün eğitim kademelerinde özel sektörün payı artırılacak, kamu kaynaklarının en fazla ihtiyaç duyan kesimlere yönlendirilmesi sağlanacaktır. Etkin bir kalite değerlendirme ve denetim sistemi kurulması koşuluyla özel yükseköğretim kurumlarının açılabilmesine imkân sağlanacaktır (597.Madde).

Eğitim sisteminin etkinliğinin artırılması, eğitime ayrılan kaynakların daha verimli kullanılması, öğrenciler ve aileleri üzerindeki mali, sosyal ve psikolojik yüklerin hafifletilmesi amacıyla eğitim sistemi, sınav odaklı yapıdan kurtarılacaktır. Yükseköğretime giriş sistemi; öğrencileri programlar hakkında yeterli düzeyde bilgilendiren, ilgi ve yeteneklerini ortaöğretim boyunca çok yönlü bir süreçle değerlendiren, okul başarısına dayalı ve müfredat programlarıyla daha uyumlu bir yapıya kavuşturulacaktır (598.Madde)

Ortaöğretim ve yükseköğretime hazırlık dershanelerinin özel okullara dönüştürülmesine yönelik teşvikler sağlanacaktır (599. Madde)

Dokuzuncu Kalkınma Planı'na (2006) göre, eğitim sistemimiz sınav odaklı bir sisteme dönüşmüştür. Bu durum eğitimden istenilen hedeflere ulaşılamamasına neden olmaktadır. Özellikle ğrenci velileri tarafından merkezi sınavlara hazırlanmada önemli harcamaların yapılıyor olması, ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunları doğurmuştur denilmektedir. Orta ve yükseköğretime hazırlık dershanelerinin özel okullara dönüştürülmesine yönelik teşvikler yapılması, ifade edilen bu soruna bir çözüm gibi düşünölmektedir. Buradan hareketle denilebilir ki, eğitim sistemi için ortaya konulan tanı son derece doğrudur. Ancak bu sorunun çözümü için dershanelerin özel okullara dönüştürölmesinin teşviki son derece tartışmaya açık bir karardır.

Dershanelerin ortaya çıkmasından günümüze gelinceye kadar bu kurumlar sürekli tartışma konusu olmuşlardır. 1980 darbesinden sonra bir ara işyerlerini/dershanelerini tasfiye etmeye hazırlanan derslane sahiplerinin imdadına Özal Hükümeti'nin 1984 yılında çıkardığı 3035 sayılı yasa yetişir. Kalkınma Planlarına bakıldığında dershanelerin bitmek bilmez tartışmalı durumu planlara da aynen yansımıştır. Öyle ki, II. ve IV Beş Yıllık Kalkınma Planlarında dershanelerin fırsat eşitsizliğine neden olduğu, kamu kurumlarının niteliğini düşürdüğu ve denetimlerine önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Özal Hükümeti tarafından 1984 yılında çıkarılan 3035 sayılı yasa ile varlıklarını sürdüren ve sayıları bu günlerde 4000'leri (bu sayı kayıtlı dersaneleri göstermektedir, kayıtsız olanlarla beraber bu sayı neredeyse iki katına çıkmaktadır, Mutlu, 2007) aşan dersanelerin teşvik edilmesi gerektiği vurgusu, IV Beş Yıllık Kalkınma Planından sonra çıkarılan tüm kalkınma planlarında yer almaktadır.

İlgili Araştırmalar

Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik yapısı bağlamında dersaneciliği incelemek ve anlamlandırmak hem eğitim ve toplum ilişkisini hem de eşitsiz toplumsal ilişkileri çözümlmek yolunda önemli bir adımdır (Gök, 2005).

Aksöz'ün 2001 yılında "Yeniden Üretim Kuramı Açısından Dersanelerdeki Farklılaşmalar" ile ilgili araştırmasında dersaneleri hizmet verdikleri öğrencinin sınıfsal, kültürel ve demografik kökenine göre "kitle", "büro", "hemşeri" ve "cemaat dersanesi" olarak dört grupta farklılaştığını belirtmektedir. Dersane öğretmenlerinin kültürel sermayelerinin, demografik ve sınıfsal kökenleri hangi dersanede, hangi şartlarda çalışacağını belirtmektedir. Bu anlamda dersaneleri, diğer eğitim kurumları gibi var olan eşitsizlikleri kendi içerisinde yeniden üretmek varlığını sürdüren hülle kurumlar olarak nitelendirmektedir. Ayrıca alanını oluşturan tüm dersanelerde üniversite sınavına yönelik ölçme ve değerlendirme yapılmaktadır. Öğretmenin sürekli olarak akademik gücü yüksek, kavrama basamağında soru hazırlama arayışları öğretmenlerin akademik niteliklerini olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir.

Öztürk'ün 2001 yılında yapmış olduğu "Üniversite Sınavını Kazanamayan Özel Dersane Öğrencilerinin Ortak Özellikleri ve Özel Dersanelerin Bu Öğrencilere ÖSS'deki Puan Getirisi (Kayseri Örnekleme)" araştırmasında yükseköğretimin önündeki artarak devam eden öğrenci yığılmalarıyla beslenen dersanelerin ve bu kurumlara devam eden öğrenci sayılarının sürekli arttığını belirtmektedir. ÖSS kapsamındaki derslere karşı olan ilgi ile puan türleri arasında önemli düzeyde uyumluluk tespit edilmiştir. Buna göre genellikle sayısal öğrenciler sözel dersleri, sözel öğrencilerde sayısal dersleri sevmediklerini belirtmişlerdir (Öztürk, 2001).

Özsoy'un 2003 yılında yapmış olduğu "Özel Öğretim Kurumları Olarak Dershaneler ve Sorunları (Denizli İli Uygulaması)" araştırmasında dershanelerin eğitimdeki yerini ve karşılaştıkları sorunları tespit etmeye çalışmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; Türkiye'de dershanelerin, lisede verilen eğitim-öğretimin üniversite sınavını kazandırmasında yeterli görülmediği için ortaya çıktığı görülmüştür. Dershanelerin; eğitimde fırsat eşitsizliğini gidermeye çalışmaları, oluşturdukları ekonomik hareketlilik, yapmış oldukları kültürel etkinlikler açısından eğitim sistemi içerisinde öneminin olduğu görülmüştür. Dershanelerin sorunlarının temelinde; 25 resmi ve özel kurum, kuruluş ve kişilere tam olarak kendilerini kabul ettirememiş olmaları ve kanunlarla belirlenen idari mevzuattan ve rekabet koşullarından kaynaklanan sorunlarının olduğu görülmüştür. Ayrıca veliler tarafından öğrencilerin takipsiz bırakılması ve ücret ödemelerinin geciktirilmesi gibi durumlar dershaneler tarafından sorun olarak görülmektedir (Özsoy, 2003).

Coşkun'un 2005 yılında yapmış olduğu "Özel Dershanelerin Ortaöğretimde Verimliliğe ve İstihdama Etkisi" konulu araştırmasının temel amacını; dershanelerin ortaya çıkma nedenlerini, gelişimlerini, eğitim sistemi içerisindeki yerini, olumlu ve olumsuz yönlerini, beraberinde taşıdığı fırsatları ve istihdama etkisini ortaya koymak oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem olarak, Özel Uğur Dershanelerinin İstanbul, İzmir ve Bursa şubeleri seçilmiştir. 2004–2005 öğretim yılında bu şubelere devam eden öğrenci gruplarına, "Öğrenci Bilgi Formu" uygulanarak öğrencilerin cinsiyetleri, okul türleri, anne-baba meslek türleri, anne-baba eğitim düzeyleri, seçmeyi düşündükleri yükseköğretim programları, meslek seçiminde rol oynayan etmenler ve dershaneleden beklentileri belirlenmiştir. Bu şubelerin 2004 yılı ÖSYS sonuçları da konu kapsamında değerlendirilmiştir (Coşkun, 2005).

Araştırma bulgularına göre dershaneler; uyguladıkları eğitim modelleri, rehberlik hizmetleri ve sosyalleştirme fonksiyonları sonucunda ortaöğretimdeki verimliliği olumlu yönde etkileyen kurumlardır. Araştırma yapılan kurumda elde edilen bulgulara göre, dershaneyle devam eden öğrencilerin büyük çoğunluğu, orta gelir grubundaki ailelerin çocuklarıdır. Araştırma sonucunda dershanelerde izinsiz öğretime başlama, atamasız ve sigortasız öğretmen ve personel çalıştırma, yüksek fiyat talep etme, öğrenci sayısını var olandan az gösterme gibi sorunların yaşandığı

görülmüştür. Coşkun'a göre dershanelerin istihdama olumlu etkileri vardır (Coşkun, 2005).

Yıldız'ın 2005 yılında yapmış olduğu "1980'lerin Eğitim Politikalarının Özel Dershanelere Etkisi" konulu araştırmasında Türkiye'de dershaneciliği eğitim politikalarıyla özellikle 1980 sonrası eğitim politikaları ve küreselleşme ile ilişkilendirmeye çalışmıştır. Araştırmada literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler düzenlenmiştir. Özellikle süreli yayınlar ve yakın tarihlerde bu konu üzerine söylenenler değerlendirilerek araştırmanın içeriği zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; eğitim sistemindeki çarpıklıklar ve sınav sistemi milyonlarca gencin, üniversite kapılarında yığılmasına neden olmuş, bu sayede dershanelere olan talep artmış, böylelikle söz konusu kurumlar tüm ülkeye yaygınlaştırılmıştır. Yine araştırma sonuçlarına göre Cumhuriyetten bu yana eğitim alanında atılan adımların hiçbiri, eğitimde var olan sorunların çözümünü sağlayamamıştır (Yıldız, 2005).

Cenk'in 2005 yılında "Öğrencilerin Özel Dershanelere Gitme Nedenleri İle Özel Dershanelerde Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri (Ankara İli Sincan İlçesi Örneği)" konulu araştırmasının temel amacını, öğrencilerin dershanelere gitme nedenleri ile dershanede aldıkları eğitime ilişkin görüşleri saptanmaya çalışmak oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı çerçevesinde lise son sınıftaki ve mezun öğrencilerin dershanelere gitme nedenlerine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik, üç bölümden oluşan bir ölçek geliştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak geliştirilen anket çalışması öğrencilere uygulanmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; öğrenciler, liselerde verilen eğitimin üniversite sınavını kazandırmada yeterli olmadığını, üniversite sınavında başarılı olmak için gerekli olan pratik bilgiler ile test tekniğinin dershanelerde kazanıldığını düşünmektedirler. Öğrencilere göre aileler, çocuklarının iyi yetişmesi, toplumda bir statü edinebilmesi için yükseköğretime gitmelerini istemektedirler. Aileler bu nedenle, ÖSS puanlarını yükseltecek teknikleri veren ve ÖSS için gerekli bilgileri kazandırabileceğine inandıkları dershanelere çocuklarını göndermektedirler (Cenk, 2005).

Türk Eğitim Derneği (TED) tarafından 2005 yılında yapılan "Türkiye'de Üniversiteye Giriş Sistemi Araştırması ve Çözüm Önerileri" araştırmasının ilk

kısımında üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin yaptıkları her türdeki giderler göz önüne alındığında ailelere ve topluma maliyeti incelenmiştir. Araştırmanın ikinci kısmında ise üniversiteye giriş sistemi lise öğrencileri, lise mezunu öğrencileri, üniversiteyi yeni kazanmış öğrenciler, öğrenci velileri ve eğitimciler açısından inceleyerek bir karşılaştırma yapmıştır (TED, 2005).

Çolak'ın 2006 yılında “ Eğitim Sosyolojisi Bakımından Dershaneler ve Eğitim: Üniversite Sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel Durum Analizleri: Bursa Örneği” konulu araştırmasında üniversiteye giriş sınavına (ÖSS) hazırlanan öğrencilerin Sosyo-kültürel durum analizleri yapılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada temel olarak anket metodu uygulanmış, ancak anketin eksik kaldığı düşünüldüğü noktalarda anket uygulanan öğrencilerle görüşme yoluna gidilmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; gençler sosyal hayattan ve bireysel faaliyetlerden uzaklaşarak başarıya ulaşabileceklerini düşünmektedirler. Gençler, eğitim sistemimizin çıkmazlarından biri olarak görülen dershaneleri gelecekte ve ÖSS'yi kazandırması açısından bir umut olarak görmektedir. “Dershane mi yoksa okula mı daha istekli gidiyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplarda öğrencilerin dershaneye daha istekli gittiklerini belirtmeleri de eğitim sistemimizin içine düştüğü açmazı tanımlaması bağlamında oldukça önemlidir (Çolak, 2006).

“Ankara’da Dershanelerin Dağılışı” konulu araştırmayı 2007 yılında yapan Duru'nun amacını, dershanelerin kuruluş yeri seçerken etkin olan dinamiklerin çözümlenmesi ve dershanelerin etki alanlarının belirlenmesi oluşturmaktadır. Duru, 1250 öğrenciye yer seçimi faktörlerini belirlemek için anket uygulamıştır. Anket sonuçları SPSS istatistik programı yardımıyla analiz edilmiştir. Ayrıca Duru veri toplamak amaçlı öğretmen ve kurucularla yüz yüze görüşmeler yapmıştır (Duru, 2007).

Araştırma sonucunda; dershanelerin önceleri Kızılay Merkezi İş Sahası'nda toplanma eğilimi gösterdiği ancak daha sonraları Ankara'nın metropolitenleşme sürecine ve mekânsal büyümesine paralel olarak çevre semtlere doğru saçılma eğilimi içinde oldukları saptanmıştır. Dershane sayılarının hızla artmasına; dershane kurmanın kolay olması, öğrenci/velilerin büyük bir bölümünün dershane olmadan

merkezi sınavların kazanılamayacağına inanmaları ve genç-işsiz öğretmen sayılarının fazla olması neden olmuştur (Duru, 2007).

Yukarıda ifade edilen dersaneler ile ilgili yapılmış araştırmalarda, öğrencileri dersanelere gitme nedenleri, dersanelerdeki farklılaşmalar, dersanelerin ailelere ve topluma maliyeti, eğitim politikalarının dersanelere etkisi gibi çeşitli durumlara göre tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Fakat dersanelerde verilen eğitimin niteliği, dersane öğretiminin MEB'e bağlı okullarda yapılan eğitimden temel farkları, dersane tercihlerini etkileyen dinamikler ile öğrenci görüşlerine göre dersanelere yönelimin nedenleri ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla, araştırma modeli, araştırma için belirlenen evren ve örneklem, veri toplama aracının geliştirilmesi, verilerin analizi ve yorumlanması hakkında bilgi verilmektedir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada belli tarihsel ve toplumsal koşulların ürünü olan dersanelerin eğitim eşitliği bağlamında öğrenci görüşlerine dayalı bir değerlendirmesini yapmak amaçlanmıştır. Buna göre araştırma tarama modelinde yapılmıştır.

Karasar (1994), tarama modelini, çok sayıda elemandan oluşan evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri olarak tanımlamıştır. Tarama modelleri, geçmişte ve halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır (Karasar, 2002). Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Balcı'ya göre (1995), eğer araştırmanın amacı çok sayıda obje veya insana ilişkin bazı betimlemelerde bulunmak ise tarama modeli en uygun model olarak görülmektedir.

Araştırma için gerekli veriler, araştırmanın amacına paralel olarak geliştirilen ölçme aracından elde edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Ankara'nın Çankaya ilçesindeki 2008–2009 öğretim yılında dersanelerin üniversiteye hazırlık kurslarına giden ya da daha önce dersane sistemine bir şekilde dahil olmuş (kurs, deneme sınavı, tanıtım dersleri vb.) 11. sınıf lise öğrencileri oluşturmaktadır.

Bu araştırmada derslane sektörüne dair yeterli bilgi bulunmadığından belli bir derslaneye gidip veri toplamanın kimi sorunlara neden olabileceği düşünölmüş ve böylelikle okullardan öğrenci seçme yoluna gidilmiştir. Farklı özelliklerde derslane çeşitliliği sunabilmesi ve halihazırda derslaneye gitmeyen öğrencilerin de görüşlerinin alınabilmesi için okullardaki öğrencilerden veri toplama yolu tercih edilmiştir.

Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistik Bölümü'nden elde edilen bilgiler doğrultusunda Çankaya ilçesinde toplam 49 ortaöğretim kurumu (genel, anadolu, fen, mesleki ve teknik eğitim liseleri) vardır. Bu okullarda, 4872 erkek ve 4551 de kız öğrenci olmak üzere toplam 9423 öğrenci bulunmaktadır (MEB, 2009).

Öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı zaman sıkıntısı ve maddi güçlükler dikkate alınarak, öğrencilerden örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bunun için de "tabakalı küme örnekleme" kullanılmıştır. Böylelikle, elde edilecek bulguların evreni temsil etme gücünün de artacağı düşünölmüştür. Buradan hareketle araştırmanın tesadüfi olarak seçilen 5 lisenin öğrencileri üzerinde yürütölmesi kararlaştırılmıştır. Veri toplamak üzere araştırmanın yürütölmesi için seçilen liseler: İncesu Lisesi, Dikmen Lisesi, 50. Yıl Lisesi, Ayrancı Lisesi ve Milli Piyango Anadolu Lisesi'dir.

Veri toplamak için seçilen okulların toplam öğrenci sayılarına bakıldığında: İncesu 285, Dikmen 865, 50. Yıl 925, Ayrancı 1211 ve Milli Piyango Anadolu Lisesi ise 757 öğrenciye hizmet vermektedir (MEB,2009).

MEB'in (2009) verilerine dayanılarak yapılan hesaplamada seçilen 5 okul için 11. sınıfa devam eden öğrenci sayısının 437 kız ve 572 erkek olmak üzere toplamda 1009 olduğu görölmüştür. Araştırmanın yürütölüleceği 5 okuldan her bir okulu bir küme kabul ederek, ayrı ayrı örneklem alınmıştır. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde Balcı'nın (2001) önerdiği formülden yararlanma yoluna gidilmiştir. Bu formüle göre:

N: Evren büyüklüğü

n: Örneklem büyüklüğü

d: Hoşgörü düzeyi (0,05)

t: Güven düzeyinin tablo değeri (1,96)

PQ: Maksimum örneklem büyüklüğü için örneklem yüzdesi (0,5 x 0,5 = 0,25)

$$n = \frac{t^2 \cdot (PQ) / d^2}{1 + (1/N) \cdot t^2 \cdot (PQ) / d^2}$$

$$n = \frac{1,96^2 \cdot (0,25) / (0,05)^2}{1 + (1/1009) \cdot 1,96^2 \cdot (0,25) / 0,05^2} \cong 280$$

Bu formülün kullanılması ile maksimum örneklem büyüklüğü 280 öğrenci olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 15. Okullara Göre Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları ve Yüzde Dağılımı

Okullar	Frekans (f)	Yüzde (%)
A	40	14,3
B	48	17,1
C	49	17,5
D	63	22,5
E	80	28,6
Toplam	280	100,0

Kurul'a (2009) göre artık kentlerde "ayrıcalıklı kamu okulları" ile "kent yoksullarının okulları" birbirinden oldukça farklı özellikleri ile tarif edilmektedir. Görece orta ve üst gelir gruplarından ailelerin çocuklarının devam ettikleri devlet okullarında yaratılan kaynaklar, esas olarak öğrenci ailelerinin sınıfsal/toplumsal konumlarına bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bu durum sınıfsal olarak okulların ayrıldığını ve öğrencilerin sınıfsal gerçekliklerine göre okullara gitmekte olduğunu göstermektedir. Kurul (2009), ayrıcalıklı kamu okullarının diğer kamu okullardan farkını ortaya koymuştur. Buna göre:

Ayrıcalıklı kamu okulları, kent genelinde öğrenci kabul etmektedirler. Okulun fiziksel olanakları ve eğitim teknolojilerinde ulaştıkları düzey, özel okulları aratmayacak düzeye erişmiştir. Öğrencilerinin, orta ya da üst orta sınıfa mensup oldukları gözlenmektedir. Öğrencilerin ilgileri, yaşama dair beklentileri ve hatta sorunları bile kent yoksullarının çocuklarından farklı niteliklere sahiptir. Okulun merkezi sınavlarda başarı düzeyi oldukça yüksektir. Okulun öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu kadrolu istihdam biçimine sahiptir.

Kent yoksullarının okulları için yukarıda belirtilenlerin tam tersine betimlemeler yapmak mümkündür.

Seçilen okulların özellikleri (fiziksel olanaklar, öğrenci başarısı, öğretmen kadrosu vb.) incelendiğinde; bu okulların Çankaya ilçesinde bulunan farklı sosyo-ekonomik düzeylerden ailelerin çocuklarının devam ettiği okulları temsil ettiği görülmüştür. Ayrıcalıklı ve Milli Piyango Anadolu Liselerinin (sırasıyla E ve B liseleri) üst-orta, 50. Yıl Lisesi'nin (D Lisesi) orta-alt ve İncesu ile Dikmen Liselerinin (sırasıyla A ve C liseleri) ise alt sosyo ekonomik düzeyi temsil ettiği söylenebilir. Bununla birlikte B ve D Liseleri ayrıcalıklı kamu okulları olarak ifade edilebilir.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi ve Uygulanması

Araştırmada verilerin toplanması için iki yol izlenmiştir. Bunlardan biri araştırma konusu ile ilgili yazılı belgelerin incelenmesidir. İncelenen yazılı belgelerin kapsamını; konu ile ilgili yazılmış makaleler, kitaplar, kişilerin ve kurumların elektronik ortamda yayımlanan veriler ile dershanelere yönelik istatistiksel rakamlar oluşturmaktadır. Veri toplamada kullanılan diğer yöntem ise; araştırmanın amacına uygun olarak, çeşitli liselere devam 11. sınıf öğrencilerinin dershane öğretime yöneliminin temel nedenleri ve dershane ile okul öğretimi arasındaki temel farklara ilişkin görüşlerini belirlemeye dönük, iki bölümden oluşan "Dershanelerin Anlam ve Değerine İlişkin Araştırma" anketinin geliştirilmesi ve uygulanmasıdır.

Bu araştırma için veri toplama aracı olarak geliştirilen anket uygulamasının içeriğini geliştirmek için incelenen yazılı belgelerden yararlanılmıştır. Yazılı belgelerden elde edilen veriler anket uygulaması yapılan öğrencilere daha kapsamlı sorular sorma olanağı yaratmıştır.

Anketin ilk kısmında öğrencilerin kişisel bilgilerine ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci kısımda ise, dershanede sunulan öğretimin niteliğine yönelik sorular sorulmuştur.

Geliştirilen anket üç ayrı soru türünden oluşmaktadır. Birinci türdeki soruları cevaplarırken öğrenciden kendisine uygun olan seçeneğin yanındaki parantezin içine (X) işareti koyması istenmiştir. İkinci türdeki soruları cevaplarırken öğrenciden yine kendisine göre, sorulan sorunun cevabı “Evet” ise evet seçeneğinin yanındaki, “Hayır” ise hayır seçeneğinin yanındaki boş parantezin içine (X) işareti koyması istenmiştir. Üçüncü türdeki soruları da öğrencilerin kendi özgün ifadeleriyle doldurmaları istenmiştir.

Hazırlanan ölçek (anket) taslağı tez danışmanı Prof. Dr. Nejla Kurul'a ve uzman öğretim üyelerinin görüşlerine sunulmuştur. Bu bağlamda Prof. Dr. Kasım Karakütük, Prof. Dr. L. Işıl Ünal, Prof. Dr. İnyet Aydın, Prof. Dr. Meral Uysal, Doç. Dr. H. Hüseyin Aksoy, Doç. Dr. Yasemin Kepenekçi, Doç. Dr. Hasan Ünder, Yrd. Doç. Dr. Seçkin Özsoy ve Dr. Fevziye Sayılan görüş alınmak üzere anket taslağının sunulduğu öğretim üyelerini oluşturmaktadır. Alınan dönütlere göre, ölçek taslakları tez danışmanı ile görüş alışverişi yapıldıktan sonra düzeltilerek ön uygulamaya hazır duruma getirilmiştir.

Ön uygulamaya hazır hale getirilen anket, araştırmacı tarafından Çankaya ilçesindeki Kurtuluş Lisesi'nde 30 öğrenciye ön deneme amacıyla uygulanmıştır. Uygulama sonucunda, ankette yer alan tüm soruların cevaplayıcılar tarafından anlaşıldığı görülmüştür. Bu sonuca göre anketin bu haliyle çalışma grubundaki öğrencilere uygulanmasına karar verilmiştir.

Verilerin Analizi

Anketin ön uygulaması tamamlandı, anlaşılabilirliği analiz edildikten sonra anket 310 adet olarak çoğaltılmıştır. Öğrencilere dağıtılmak için çoğaltılan anketlerden 8'i uygulama yapılan okullardaki yönetici ve/veya öğretmenlere verildiğinden geri alınmamıştır. Toplanan 302 anketin bazılarının işaretlenmemiş, eksik işaretlenmiş ya da fazla işaretlenmiş olmasından dolayı 19'u geçerli sayılmamıştır. Geçerli sayılan 283 anketten amaçlanan örneklem büyüklüğü olan 280 sayısına ulaşılabilmesi için rastgele seçilen 3 anket daha değerlendirme dışında bırakılmıştır. Böylece

maksimum örneklem büyüklüğüne ulaşıldığı kabul edilmiş ve ulaşılan bu sayının çalışma grubunu temsil edebilecek yeterlikte olduğu düşünülmüştür.

Anketlerin istatistiksel analizinde istatistiksel çözümleme amaçlı bilgisayar programı olan SPSS 16.0 (Statistical Packet for Social Sciences) programından yararlanılmıştır. İstatistiksel analizler sonucunda her alt probleme ilişkin frekans (f) ve yüzde (%) değerleri bulunmuştur.

Veri toplamak üzere araştırmanın yürütüldüğü liselerden daha sonra gelebilecek tepkilere engel olmak için, çözümleme yapılırken okulların gerçek isimleri yerine A, B, C, D ve E kodlarının kullanılması uygun görülmüştür.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın “bulgular ve yorumlar” bölümünün ilk kısmında, araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

Sonraki kısımlarda ise; dershanelere giden öğrencilerin dersane öğretimine yöneliminin temel nedenleri, dersane tercihlerini etkileyen faktörler, MEB’e bağlı eğitim kurumları ile dershanelerde yapılan öğretim arasındaki temel farklar ve dershanelerin eğitim eşitliği bağlamında değerlendirilmesi konularında öğrencilerin görüşlerini ortaya koymak için geliştirilmiş olan anket aracılığıyla toplanan verilerin analizleri sonucunda ortaya çıkan bulgular ve bu bulgulara dayalı yorumlar yer almaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özellikleriyle ilgili bulgular çizelgeler halinde verildikten sonra sırasıyla her alt probleme uygun olarak yapılan istatistiksel çözümlenmeler sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında ankete katılan öğrencilerin cinsiyet, kardeş sayısı ve mezun olunan ilköğretim okulunun yerleşim yeri gibi konular hakkında bilgiler verilmektedir.

Öğrencilerin Cinsiyeti

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 43,2’sini (n=121) erkek öğrenciler, % 56,8’ini (n=159) kız öğrenciler oluşturmaktadır (Çizelge 16). Okullara göre öğrencilerin cinsiyet dağılımı ise Çizelge 17’de gösterilmiştir.

Çizelge 16. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kız	159	56,8
Erkek	121	43,2
Toplam	280	100,0

Çizelge 17. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Liselere Göre Cinsiyet Dağılımı

Okul	Cinsiyet (f)		Cinsiyet (%)	
	Kız (f)	Erkek (f)	Kız (%)	Erkek (%)
A	22	18	7,8	6,4
B	26	22	9,3	7,8
C	30	19	10,7	6,8
D	41	22	14,6	7,8
E	40	40	14,3	14,3
Toplam	159	121	56,8	43,2
	280		100,0	

Öğrencilerin Kardeş Sayısı

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 54,3'ünün (n=152) sadece 1 kardeşi varken, % 23,9'unun ise 2 kardeşi vardır. Kardeşi olmayan öğrenciler % 12,1'lik (n=34) bir grubu oluştururken, 5 kardeş ve üzeri kardeş sayısına sahip olan öğrenciler toplamda % 2,2'lik (n=6) bir dilimi oluşturmaktadır (Çizelge 18).

Çizelge 18. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kardeş Sayısı

Kardeş sayısı	Frekans(f)	Yüzde (%)
0	34	12,1
1	152	54,3
2	67	23,9
3	16	5,7
4	5	1,8
5 ve üzeri	6	2,2
Toplam	280	100,0

Öğrencilerin Mezun Olduğu İlköğretim Okulunun Yerleşim Yeri

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 82,1'i (n=230) büyükşehir veya şehirde yer alan ilköğretim okullarından mezun olmuştur. İlçede ilköğretimi bitirmiş öğrenci oranı % 14,6 (n=41) iken, köy ya da kasabada ilköğretim eğitimini tamamlamış öğrenciler ise sadece % 2,2 (n=6) oranındadır (Çizelge 19).

Çizelge 19. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Mezun Oldukları İlköğretim Okulunun Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Köy	5	1,8
Kasaba	1	0,4
İlçe	41	14,6
Şehir	86	30,7
Büyükşehir/Metropol şehir	144	51,4
Yurtdışı	3	1,1
Toplam	280	100,0

Büyükşehir veya şehirde ilköğretimi bitiren öğrenci sayısının köy veya kasabaya nazaran oldukça fazla olmasına bakılarak, öğrencilerin genellikle şehirlerde doğup, büyüdüğü ve eğitim aldığı söylenebilir. Köy ya da kasabada

ilköğretimi bitirdikten sonra kente (şehre) gelenlerin sayısının az olması, köyden-kente göç oranının eskilere oranla hızının düştüğünü gösterebilir.

Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında ankete katılan öğrencilerin evlerinin durumları, okula ulaşımı sağlama biçimleri, anne ve babalarının öğrenim durumları ve meslekleri, ailenin aylık geliri ve sağlık güvencesi gibi konular hakkında bilgiler verilmektedir.

Öğrencilerin Oturduğu Eve Ailesinin Sahip Olma Durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 65'inin (n=182) oturduğu ev kendi ailesine aitken, % 35'nin (n=98) ise ailesi oturduğu evin sahibi değildir (Çizelge 20).

Çizelge 20. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Oturduğu Eve Ailesinin Sahip Olup Olmamasına Göre Dağılımı

Oturduğunuz ev kendinizin mi?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	182	65,0
Hayır	98	35,0
Toplam	280	100,0

Öğrencilerin Oturduğu Evin Özelliği

Ankete katılan öğrencilerin % 83,6'sı (n=234) gibi büyük bir çoğunluğu kaloriferli ya da kombili apartman dairesinde oturmaktadır. Gecekondu tipi bir evde oturanlar ise % 9,6'lık (n=27) bir dilimi oluşturmaktadır. Dupleks ya da tripleks tipi müstakil bir evde oturanlar ise % 2,5 (n=7) düzeyindedir (Çizelge 21).

Çizelge 21. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Oturduğu Evin Özelliğine Göre Dağılımı

Oturulan Ev	Frekans (f)	Yüzde (%)
Apartman dairesi, kaloriferli ya da kombili	234	83,6
Apartman dairesi, sobalı	7	2,5
Müstakil ev (dubleks yada tripleks)	7	2,5
Müstakil ev (gecekondu)	27	9,6
Diğer (Lojman vb.)	5	1,8
Toplam	280	100,0

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde, öğrencilerin yaklaşık % 10'unun gecekondularda yaşamakta olduğu görülecektir. Nüfusu imkânlarından daha hızlı artan kentler, göçlerle kente gelen nüfusun barınma gereksinimlerini meşru yollarla karşılayamayınca “gecekondulaşma” kentsel mekânda boy göstermeye başlar. Keleş (1998), gecekonduyu Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde; “ Bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak iyesinin istenç ve bilgisi dışında onaysız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü” olarak tanımlamıştır. Şimdiye kadar gecekondu sorununun genellikle fiziksel yönü üzerinde durulmuş ve fakat sorunun temel kaynağı olan sosyo-ekonomik yönü ihmal edilmiştir. Öyleyse araştırmaya katılan öğrencilerin bir kısmının (% 10) sağlıksız konutlarda yaşadığı ve yoksul ya da dar gelirli ailelerin çocukları oldukları söylenebilir.

Öğrencilerin Bireysel Çalışma Odasına Sahip Olma Durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 87,9'u (n=246) bireysel çalışma odasına sahip iken, % 12,1'i ise bireysel bir çalışma odasına sahip değildir (Çizelge 22).

Çizelge 22. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bireysel Çalışma Odasına Sahip Olup Olmamalarına Göre Dağılımı

Kendinize ait çalışma odanız var mı?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	246	87,9
Hayır	34	12,1
Toplam	280	100,0

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin çok büyük bir kısmının kendisine ait çalışma odası vardır. Hangi gelir grubunda olursa olsun aileler, çocuklarının bireysel bir çalışma odasına sahip olmasını oldukça önemsemektedir. Aileler, kişisel çalışma odasına sahip bir öğrencinin sağlıklı bir kişilik geliştirip, derslerinde daha başarılı olabileceği ve zamanını daha etkin ve verimli kullanabileceği düşüncesini paylaşmaktadır.

Öğrencilerin Okula Ulaşımı Sağlama Biçimi

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 45,4'ü (n=127) okudukları okula yürüyerek giderken, metro, otobüs ya da dolmuş gibi toplu taşıma araçlarını kullanarak okula giden 63 öğrencinin oranı % 22,5'dir. Bunun yanında okula servisle gidenler % 17,9 (n=50) iken, özel araçla ailesi tarafından okula getirilenler %13,6'lık (n=38) bir dilimi temsil etmektedir (Çizelge 23).

Çizelge 23. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okula Ulaşım Biçimleri

Okula Ulaşım Biçimi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Servisle	50	17,9
Özel araçla, ailem okula getiriyor.	38	13,6
Toplu taşıma aracıyla (Metro, otobüs, dolmuş vb.)	63	22,5
Yürüyerek	127	45,4
Diğerleri (Taksi vb.)	2	0,6
Toplam	280	100,0

Çizelge 24. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Liselere Göre Okula Ulaşım Biçimleri

Devam Edilen Okul	Okula Ulaşım Biçimi											
	Servisle		Özel araçla		Toplu taşıma aracıyla		Yürüyerek		Diğerleri (taksi vb.)		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	0	0	3	7,5	6	15,0	31	77,5	0	0	40	100,0
B	27	56,3	4	8,3	12	25,0	5	10,4	0	0	48	100,0
C	1	2,0	2	4,1	10	20,5	35	71,4	1	2,0	49	100,0
D	10	15,9	15	23,8	7	11,2	31	49,2	0	0	63	100,0
E	12	15,0	14	17,5	28	35,0	25	31,2	1	1,2	80	100,0
Toplam	50	17,9	38	13,6	63	22,5	127	45,4	2	0,6	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Okula Ulaşımı Sağlama Biçimleri: Liselere göre okula ulaşım biçimlerinin dağılımına ilişkin oranlar Çizelge 24'de verilmiştir. Buna göre, A Lisesi öğrencilerinin % 77,5'i (n= 31), C Lisesi'nin % 71,4'ü (n= 35), D Lisesi'nin % 49,2'si (n= 31), E Lisesi'nin % 31,2'si (n= 25) ve B Lisesi öğrencilerinin sadece % 10,4'ü (n=5) okula yürüyerek gitmektedir. Okula yürüyerek giden öğrenciler daha çok A ve C Lisesi öğrencileri iken, E ve B Lisesi öğrencilerinden yürüyerek okula gidenlerin oranı diğer okullara göre oldukça düşüktür. Okula servisle gidenlerin oranları incelendiğinde; A ve C Lisesi öğrencilerinin neredeyse tamamı okula gitmek için servis araçlarını kullanmazken, görece ayrıcalıklı bir devlet lisesi olan B Lisesi öğrencilerinin % 56,3'ü (n=27) okula servisle gitmektedir. Ayrıcalıklı devlet okullarına devam eden öğrenciler, yıllarca servis araçlarıyla okullarına taşınmaktadırlar.

Okula servisle gitmek, yaşanılan yerden bir başka yaşam alanına haftanın beş günü (bazen bunun sayısı artabilir) her ay için belirli bir miktar ücret ödemeyi kabul ederek özel araçlarla taşınmayı ifade eder. Okula servisle gitme oranları, aylık gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda (B ve E Liseleri) hatırı sayılır büyüklüklerde iken, düşük gelirli ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda (A ve C Liseleri) ise oldukça düşük hatta neredeyse sıfırdır. Buna karşın okula

yürüyerek gidenlerin oranı, düşük gelirlili ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda (A ve C Liseleri) oldukça yüksekken, yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda (B ve E Liseleri) ise daha düşüktür.

Görece ayrıcalıklı kamu okullarında ulaşımını servis ya da özel araçla sağlayanların oranı diğer okullara oranla oldukça yüksektir. Ekonomik olarak güçlü ailelerin çocuklarını, servis ya da özel araç maliyetine katlanılarak, kentin farklı yaşam alanlarındaki ayrıcalıklı kamu okullarına taşımaktadır. Diğer taraftan servis ya da özel araç maliyetini kaldıramayan düşük gelirlili ailelerin çocukları ise, ya yürüyerek ya da toplu taşıma araçlarını kullanarak okula ulaşımını sağlamaktadırlar.

Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumu

Ankete katılan öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna dönük verdikleri cevaplardan % 32,5'inin (n=91) lise mezunu, % 27,9'unun (n=78) üniversite ya da yüksekokul mezunu ve % 20'sinin (n=56) ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Bu durum Çizelge 25'de gösterilmiştir.

Çizelge 25. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumu

Öğrenim Düzeyi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okur-yazar değil	5	1,8
Okur-yazar (ama herhangi bir okulu bitirmemiş)	6	2,1
İlkokul mezunu	56	20,0
Ortaokul ve dengi okul mezunu	37	13,2
Lise ve dengi okul mezunu	91	32,5
Üniversite ya da yüksekokul mezunu	78	27,9
Lisansüstü öğrenim görmüş (Yüksek lisans ya da Doktora yapmış)	7	2,5
Toplam	280	100,0

Çizelge 26. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Düzeylerinin Liselere Göre Durumu

Devam Edilen Okul	Annelerin Öğrenim Düzeyi									
	Okur-Yazar		İlkokul, ortaokul ve dengi okul		Lise ve dengi okul		Üniversite ve üstü öğrenim gören		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	4	10,0	21	52,5	11	27,5	4	10,0	40	100,0
B	0	0,0	3	6,3	20	41,7	25	52,0	48	100,0
C	4	8,2	33	67,3	6	12,3	6	12,3	49	100,0
D	2	3,2	28	44,4	23	36,5	10	15,9	63	100,0
E	1	1,2	8	10,0	31	38,8	40	50,0	80	100,0
Toplam	11	3,9	93	33,2	91	32,5	85	30,4	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumu: Araştırmaya katılan öğrencilerin devam ettiği okullara göre annelerin öğrenim düzeyine ilişkin dağılım Çizelge 26'da verilmiştir. Buna göre, A Lisesi öğrencilerinin % 62,5'inin (n=21), C Lisesinin % 75,5'inin (n=37), D Lisesinin % 47,6'sının (n=30), E Lisesinin % 11,2'sinin (n=9) ve B Lisesi öğrencilerinin ise sadece % 6,3'ünün (n=3) annesi en fazla ortaokul mezunudur. Üniversite, yüksekokul, ya da lisansüstü öğrenim mezunu annelerin durumuna bakıldığında karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: A Lisesi öğrencilerinin % 10'unun (n=4), C Lisesinin % 12,5'inin (n=6), D Lisesinin % 15,9'unun (n=10), E Lisesinin % 50'sinin (n=40) ve B Lisesi öğrencilerinin % 52'sinin (n=25) annesi ise en az üniversite öğrenimi görmüştür.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde eğitim düzeyi en düşük annelerin; A ve C okullarına devam eden çocukların anneleri oldukları görülmektedir. A okulu; bir gecekondu mahallesinde yer almaktadır ve genellikle yoksul insanların yaşadığı bir çevreye sahiptir. C Okulu ise yine görece sosyo-ekonomik düzeyi düşük insanların yaşadığı bir yerdedir. Diğer taraftan eğitim düzeyi en yüksek annelerin; B ve E okullarına devam eden çocukların anneleri oldukları görülmektedir. B okulu; genellikle varlıklı insanların yaşadığı bir çevrededir ve bu okul ayrıcalıklı kamu okulu

(Anadolu, Fen vb. liseler) olarak nitelendirebileceğimiz okullardan biridir. E okulu ise, yine varsıl insanların yaşadığı bir çevrede olup, şehir merkezine ve önemli işyerlerine yakın bir konumdadır.

Ortaya konulan verilerden de anlaşılacağı gibi, eğitim düzeyi yüksek annelerin çocukları iyi bir çevreye sahip nitelikli eğitim verdikleri düşünülen okullara devam ederken; eve yakın olmak dışında hiçbir özelliği olmayan, sıradan okullara devam eden yoksul aile çocuklarının anneleri, eğitim düzeyi en düşük anneler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumu

Ankete katılan öğrencilerin babalarının öğrenim durumuna dönük verdikleri cevaplardan % 34,3'ünün (n=96) üniversite ya da yüksekokul mezunu, % 31,8'inin (n=89) lise mezunu ve % 25'inin de (n=70) ilkokul ya da ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Lisansüstü öğrenim görmüş babaların oranı ise sadece % 8,2 (n=23) büyüklüğündedir. Bu durum Çizelge 27'de gösterilmiştir.

Çizelge 27. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumu

Öğrenim düzeyi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okur-yazar değil	1	0,4
Okur-yazar (ama herhangi bir okulu bitirmemiş)	1	0,4
İlkokul mezunu	39	13,9
Ortaokul ve dengi okul mezunu	31	11,1
Lise ve dengi okul mezunu	89	31,8
Üniversite ya da yüksekokul mezunu	96	34,3
Lisansüstü öğrenim görmüş (Yüksek lisans ya da doktora yapmış)	23	8,2
Toplam	280	100,0

Çizelge 28. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Düzeylerinin Liselere Göre Durumu

Devam Edilen Okul	Babaların Öğrenim Düzeyi									
	En fazla Okur-Yazar		İlkokul, ortaokul ve dengi okul		Lise ve dengi okul		Üniversite ve üstü öğrenim gören		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	0	0,0	20	50,0	19	47,5	1	2,5	40	100,0
B	0	0,0	2	4,2	7	14,6	39	81,2	48	100,0
C	2	4,0	16	32,7	21	42,9	10	20,4	49	100,0
D	0	0,0	22	35,0	21	33,3	20	31,8	63	100,0
E	0	0,0	10	12,6	21	26,2	49	61,2	80	100,0
Toplam	2	0,8	70	25,0	89	31,8	119	42,4	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumu: Araştırmaya katılan öğrencilerin devam ettiği okullara göre babaların öğrenim düzeyine ilişkin dağılım Çizelge 28’de verilmiştir. Buna göre, A Lisesi öğrencilerinin % 50’sinin (n=20) , C Lisesinin % 36,7’sinin (n=18), D Lisesinin % 35’inin (n=22), E Lisesinin % 12,6’sının (n=10) ve B Lisesi öğrencilerinin ise sadece % 4,2’sinin (n=2) babası en fazla ortaokul mezunudur. Üniversite, yüksekokul, ya da lisansüstü öğrenim mezunu babaların durumuna bakıldığında karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: A Lisesi öğrencilerinin % 2,5’inin (n=1), C Lisesinin % 20,4’ünün (n=10), D Lisesinin % 31,8’unun (n=20), E Lisesinin % 61,2’sinin (n=49) ve B Lisesi öğrencilerinin % 81,2’sinin (n=39) babası ise en az üniversite öğrenimi görmüştür.

Ankete katılan öğrencilerin devam ettiği okullara göre baba öğrenim düzeyleri kıyaslandığında; B ve E Liselerine devam eden öğrencilerin babaları oldukça yüksek öğrenim düzeyine sahipken, A ile C Liselerine devam eden öğrenci babalarının ise öğrenim düzeyi düşüktür. Bu verilerden hareketle bir çıkarsama yapmak gerekirse denilebilir ki; görece ayrıcalıklı kamu okullarında (B ve E okulları) öğrenim gören öğrencilerin babaları, diğer okullarda öğrenim gören öğrencilerin babalarına göre

daha yüksek öğrenim düzeyine sahiptir. Öğrenim düzeyi yüksek babaların çocukları görece ayrıcalıklı kamu okullarına gitmektedir.

Çizelge 26 ve Çizelge 28'deki veriler birlikte değerlendirildiğinde; A ve C Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin hem anne hem de babalarının öğrenim düzeyleri, diğer okullarda öğrenim gören öğrencilerin anne ve babalarından daha düşüktür. Buna karşın, B ve E Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin hem anne hem de babalarının öğrenim düzeyleri, diğer okullarda öğrenim gören öğrencilerin anne ve babalarından oldukça yüksektir. Ayrıca her iki tablo dikkatli incelendiğinde; babaların annelere göre daha yüksek eğitim düzeyine sahip olduğu görülecektir. Bu durum, Türkiye'de eğitime ulaşmada kadınların erkeklere oranla büyük dezavantajlara sahip olduğu bilgisini doğrulamaktadır.

Öğrencilerin Annelerinin Meslekleri

Ankete katılan öğrencilerin annelerinin yaptıkları mesleklere göre dağılımında % 55,7'sinin (n= 156) ev çalışanı (hanımı), % 22,5'inin (n=63) ise kamu kurumlarında çalışan (memur, öğretmen, hemşire, şoför, tekniker, polis, astsubay, subay vb. gibi) görevliler oldukları görülmektedir (Çizelge 29).

Çizelge 29. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Annelerinin Mesleklere Göre Dağılımı

Meslek	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çiftçi	1	0,4
İşçi (kalifiye işçi, tarım işçisi, düz işçi, hizmetli vb.)	12	4,3
Küçük esnaf, zanaatkâr, serbest meslek (Tüccar, müteahhit, sanayici)	6	2,1
Serbest meslek (Doktor, avukat, müşavir, mühendis, mimar, veteriner, eczacı vb.)	21	7,5
Kamu kurumunda memur, öğretmen, hemşire, şoför, tekniker, polis, astsubay, subay vb.	63	22,5
Kamu kurumunda yüksek düzeyde memur, müsteşar, vali, genel müdür, yüksek rütbeli subay vb.	18	6,4
Ev hanımı	156	55,7
Diğer (Apartman görevlisi, çocuk bakıcısı vb.)	3	1,1
Toplam	280	100,0

Çizelge 30. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Annelerinin Mesleklerinin Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Çiftçi		İşçi		Küçük esnaf, zanaatkâr, Serbest meslek		Serbest meslek (Doktor, avukat, mühendis, mimar, veteriner, eczacı vb.)		Kamu kurumlarında memur		Kamu kurumlarında yüksek düzeyde memur		Ev hanımı		Diğer		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	0	0,0	3	7,5	2	5,0	3	7,5	3	7,5	0	0,0	27	67,5	2	5,0	40	100,0
B	1	2,1	0	0,0	0	0,0	4	8,3	15	31,2	5	10,4	23	47,9	0	0,0	48	100,0
C	0	0,0	4	8,2	0	0,0	3	6,1	6	12,2	0	0,0	36	73,5	0	0,0	49	100,0
D	0	0,0	3	4,8	1	1,6	2	3,2	7	11,1	4	6,3	45	71,4	1	1,6	63	100,0
E	0	0,0	2	2,5	3	3,8	9	11,2	32	40,0	9	11,2	25	31,2	0	0,0	80	100,0
Toplam	1	0,4	12	4,3	6	2,1	21	7,5	63	22,5	18	6,4	156	55,7	3	1,1	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Annelerinin Meslekleri: Okullara göre araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin mesleğine ilişkin dağılım Çizelge 30'da verilmiştir. Buna göre, öğrenci annelerinin % 55,7'si (n=156) ev hanımıdır ve dışarıda para kazandıran herhangi bir işte çalışmamaktadır. Okul içi sayılara bakıldığında; en fazla ev hanımı anneye sahip okul % 73,5 (n=36) oranla C Lisesi iken, en az sayıda ev hanımı anne ise % 31,2 (n= 25) oranla E Lisesindedir.

Görece ayrıcalıklı kamu okullarına (B ve E Liseleri) devam eden öğrencilerin anneleri, diğer okullara devam eden öğrencilerin annelerine oranla, orta veya üst gelir getiren mesleklerde (genel müdür, doktor, mühendis, avukat, öğretmen, hemşire, vb.) daha fazla sayıda çalışmaktadır. Orta veya üst gelir getiren mesleklerde çalışan annelerin oranı, gecekondü bölgesi ve(ya) dar gelirli ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda (A ve C Liseleri) oldukça düşük görünmektedir. Para kazandıran herhangi bir işte çalışmayan annelerin oranı; gecekondü bölgesi okulları diye tabir edebilecek okullarda (A ve C Liseleri) oldukça yüksek ve fakat varsıl ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda (B ve E) ise düşüktür.

Ankete katılan öğrencilerin annelerinin her onundan sadece dördü dışarıda para kazandıran herhangi bir işte çalışmakta iken, bu oran öğrenim düzeyi yüksek annelerin (bkz. Çizelge 26) çocuklarının devam ettiği okullarda (B ve E Liseleri) yediye (7) kadar çıkmaktadır. Görece ayrıcalıklı kamu okullarında öğrenim gören öğrencilerin anneleri diğer okullarda öğrenim gören öğrencilerin annelerine göre sosyal statüsü daha yüksek ve iyi gelir getiren mesleklere sahiptir. Daha iyi mesleklere sahip anneler çocuklarını görece ayrıcalıklı kamu okullarına göndermektedir. Daha az gelir getiren işlerde çalışan ya da hiç çalışmayan annelerin büyük bir çoğunluğunun çocukları ise evlerine en yakın, vasat okullara gidebilmektedir.

Yoksulluk içinde yaşayan kadınların sayısı son yıllarda, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, erkeklerin sayısı ile karşılaştırıldığında kadınların erkeklere oranla yoksulluktan daha fazla etkilendiği görünmektedir. Yoksulluğun kadınla özdeşleşmesi, politik, ekonomik ve sosyal dönüşümün kısa dönemdeki sonucu olarak ekonomileri geçiş sürecinde olan Türkiye gibi ülkelerde son zamanlarda önemli bir sorun haline gelmiştir. Ekonomik unsurlara ek olarak, cinsiyet rollerinin katılığı ve kadınların yetki ve karar alma mekanizmaları ile eğitim, öğrenim ve üretim kaynaklarına kısıtlı ulaşımı bu durumun sorumlusu olan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıdaki verilerin ışığında diyebiliriz ki; eğitim ve öğrenime kısıtlı ulaşabilen kadınların çocukları da bu süreçten olumsuz etkilenmektedir.

Öğrencilerin Babalarının Meslekleri

Ankete katılan öğrencilerin babalarının yaptıkları mesleklere göre dağılımında % 25,4'ünün (n=71) kamu kurumlarında çalışan (memur, öğretmen, hemşire, şoför, tekniker, polis, astsubay, subay vb. gibi) görevliler, bunun yanında % 25'inin ise (n=70) serbest meslek (doktor, avukat, müşavir, mühendis, mimar, veteriner, eczacı vb.) çalıştığı görülmektedir. % 14 (n=39) oranında öğrenci babası işçi (kalifiye işçi, tarım işçisi, düz işçi vb.) olarak çalışırken, % 13,2 (n=37) oranına denk gelen sayıda öğrenci babası ise küçük esnaf, zanaatkâr vb. işlere sahiptir. Bu durum Çizelge 31'de gösterilmiştir.

Çizelge 31. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Babalarının Mesleklere Göre Dağılımı

Meslek	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çiftçi	3	1,1
İşçi (kalifiye işçi, tarım işçisi, düz işçi, hizmetli vb.)	39	14,0
Küçük esnaf, zanaatkâr vb. serbest meslek (Tüccar, müteahhit, sanayici)	37	13,2
Serbest meslek (Doktor, avukat, müşavir, mühendis, mimar, veteriner, eczacı vb.)	70	25,0
Kamu kurumunda memur, öğretmen, hemşire, şoför, tekniker, polis, astsubay, subay vb.	71	25,4
Kamu kurumunda yüksek düzeyde memur, müsteşar, vali, genel müdür, yüksek rütbeli subay vb.	30	10,7
Diğer (Apartman görevlisi, işsiz vb.)	30	10,7
Toplam	280	100,0

Çizelge 32. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Babalarının Mesleklerinin Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Çiftçi		İşçi		Küçük esnaf, zanaatkâr, Serbest meslek		Serbest meslek (Doktor, avukat, mühendis, mimar, veteriner, eczacı vb.)		Kamu kurumlarında memur		Kamu kurumlarında yüksek düzeyde memur		Diğer		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	1	2,5	10	25,0	6	15,0	8	20,0	10	25,0	0	0,0	5	12,5	40	100,0
B	1	2,1	0	0,0	2	4,2	15	31,2	18	37,5	4	8,3	8	16,7	48	100,0
C	1	2,0	13	26,5	6	12,2	5	10,2	12	24,5	6	12,2	6	12,2	49	100,0
D	0	0,0	9	14,2	11	17,5	13	20,6	14	22,2	7	11,1	9	14,3	63	100,0
E	0	0,0	7	8,7	12	15,0	29	36,2	17	21,2	13	16,2	2	2,5	80	100,0
Toplam	3	1,1	39	14,0	37	13,2	70	25,0	71	25,4	30	10,7	30	10,7	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Babalarının Meslekleri: Okullara göre araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının mesleğine ilişkin dağılım Çizelge 32’de verilmiştir. Buna göre, ankete katılan öğrencilerin % 61,1’i (n=171) babalarının orta veya yüksek gelir getiren mesleklerde (memur, öğretmen, polis, subay, doktor, mühendis ve genel müdür vb.) çalıştığını belirtmişlerdir. Geçici işçi olanların ya da işsiz olanların oranı % 11 civarındadır.

Orta veya üst gelir getiren mesleklerde çalışan öğrenci babalarının oranı görece ayrıcalıklı kamu ve üst sosyo-ekonomik düzey ailelerin çocuklarının gittiği okullarda (B ve E Liseleri) sırasıyla % 77 ve % 73,6 iken, bu oran alt sosyo-ekonomik düzey ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda (A ve C Liseleri) sırasıyla % 45 ve % 46,9 şeklindedir. Buradan anlaşılıyor ki; iyi gelir getiren ve sosyal statüsü yüksek meslekleri yapan babaların çocukları görece ayrıcalıklı kamu okullarında öğrenim görüyorken, düşük gelir getiren ve sosyal statüsü düşük meslekleri olan babaların çocukları ise evlerine en yakın, vasat kamu okullarına devam etmektedir. Bu durum sınıfsal olarak okulların ayrıldığını ve öğrencilerin sınıfsal gerçekliklerine göre okullara gitmekte olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Geliri

Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin aylık toplam gelirine bakıldığında; ailelerin % 32,1’ini (n=90) oluşturan büyük bir çoğunluğun 1001 ile 2000 TL arasında aylık geliri olduğu görülmektedir. Ailelerin % 24,3’ünün aylık geliri ise 2001 ile 3000 TL aralığında değişmektedir (Çizelge 33).

Türk-İş’in 2009 yılı Haziran ayı “Açlık ve Yoksulluk Sınırı” çalışmasına göre dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı 2 bin 389 TL’dir (Türk-İş,2009). Bu durumda ankete katılan öğrencilerin % 40’ından fazlasının ailesi yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Çizelge 33).

Aylık toplam geliri 4001 TL’nin üzerinde olan öğrenci aileleri % 16 iken, düzenli bir geliri olmayan ya da aylık toplam geliri 1001 TL’nin altında olanlar ise % 14,7’lik bir dilimi oluşturmaktadır (Çizelge 33).

Çizelge 33. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Toplam Gelirine Göre Dağılımı

Aylık Gelir Miktarı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Düzenli ve sabit bir geliri yok	19	6,8
1 TL–1.000 TL	22	7,9
1.001 TL–2.000 TL	90	32,1
2.001 TL–3.000 TL	68	24,3
3.001 TL–4.000 TL	36	12,9
4.001 TL'den fazla	45	16,0
Toplam	280	100,0

Çizelge 34. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelirlerinin Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Düzenli ve sabit bir geliri yok		1 – 1.000 TL		1.001 – 2.000 TL		2.001 – 3.000 TL		3.001 TL'den fazla		Toplam	
	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%	f	%
A	5	12,5	10	25,0	20	50,0	4	10,0	1	2,5	40	100,0
B	3	6,2	0	0,0	4	8,3	14	29,2	27	56,3	48	100,0
C	6	12,2	9	18,3	19	38,8	11	22,4	4	8,3	49	100,0
D	2	3,2	3	4,8	33	52,4	15	23,8	10	15,8	63	100,0
E	3	3,8	0	0,0	14	17,5	24	30,0	39	48,7	80	100,0
Toplam	19	6,8	22	7,9	90	32,1	68	24,3	81	28,9	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumu: Liselere göre öğrencilerin ailelerinin aylık gelir dağılımı Çizelge 34'de verilmiştir. Çizelgeye göre, ailesinin aylık geliri en fazla 1000 TL olan öğrencilerin % 45,5'i (n= 10) A, % 40,9'u (n= 9) C ve % 13,6'sı (n=3) ise D Lisesi öğrencisidir. B ve E Liselerinde ailesinin aylık geliri 1001 TL'nin altında hiçbir öğrenci bulunmamaktadır. A Lisesine devam eden öğrencilerin % 50'sinin (n= 20) ailesinin aylık geliri 1001 ile 2000 TL arasındadır, bu

oran E Lisesinde % 17,5 (n=14) ve B Lisesinde ise sadece % 8,3 (n=4)'dür. A Lisesinde ailesinin aylık geliri 2001 TL'den fazla olan öğrencilerin oranı % 12,5 (n=5) iken, bu oran C Lisesinde % 30,7 (n=15), D Lisesinde % 39,6 (n=25), E Lisesinde % 78,7 (n=63) ve B Lisesinde ise en yüksek oran olan % 85,5' (n=41) dir. B Lisesi öğrencileri içerisinde aylık aile geliri 3001 TL'nin üzerinde olanların oranı % 56'3 iken; bu oran E Lisesi için % 48,7 (n=39), D Lisesi için % 15,8 (n=10), C ve A Liseleri için de sırasıyla % 8,3 (n=4) ve % 2,5 (n=1) olarak görülmektedir.

Çizelge 30, 32 ve Çizelge 34 birlikte incelendiğinde, liselere göre öğrencilerin ebeveynlerinin meslekleri ve ailelerin aylık toplam gelirleri arasındaki fark net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Buna göre; görece ayrıcalıklı devlet okulları olarak nitelendirebileceğimiz B ve E Liseleri, daha yüksek geliri ve sosyal statüsü yüksek meslekleri olan ailelerin çocuklarının devam ettiği okullar iken; A ve C Liseleri ise, düzenli bir geliri olmayan ya da düşük gelirlili ailelerin çocuklarının devam ettiği okullar konumundadır. D lisesi öğrencileri ise, görece yüksek geliri olan ailelerden daha düşük ve fakat düşük gelirlili ailelerden daha yüksek gelire sahip ailelerin çocuklarıdır. Son tahlilde denilebilir ki; okullar sınıfsal olarak ayrılmakta ve herkes kendi sosyal gerçekliğine uygun kamusal hizmet almaktadır.

Öğrencilerin Ailelerinin Sosyal Güvence Türü

Ankete katılan öğrencilerin % 89,6 (n=251) gibi büyük bir çoğunluğu SGK (SSK, Bağkur, Emekli Sandığı) kapsamında sağlık güvencesine sahipken, % 4,3'ü (n=12) özel sağlık sigortasına sahiptir. % 2,5 oranında bir grubun (n=7) hiçbir sağlık güvencesi bulunmazken, % 1,1 (n=3) oranında öğrenci ise hem SGK kapsamında sağlık güvencesine sahipken, hem de özel sağlık sigortasına sahiptir (Çizelge 39).

Çizelge 35. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Sosyal Güvence Türüne Göre Dağılımı

Sosyal Güvence Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
SGK (SSK, Bağkur, Emekli Sandığı)	251	89,6
Özel Sağlık Sigortası	12	4,3
Yeşil Kart	7	2,5
Yok	7	2,5
SGK ve Özel Sağlık Sigortası	3	1,1
Toplam	280	100,0

Çizelge 36. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyal Güvence Türlerinin Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	SGK (SSK, Bağkur, Emekli Sandığı)		Özel Sağlık Sigortası		Yeşil Kart		SGK ve Özel Sağlık Sigortası		Yok		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	34	85,0	1	2,5	3	7,5	0	0,0	2	5,0	40	100,0
B	42	87,5	2	4,2	0	0,0	3	6,3	1	2,1	48	100,0
C	44	89,8	0	0,0	4	8,2	0	0,0	1	2,0	49	100,0
D	60	95,2	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	4,8	63	100,0
E	71	88,8	9	11,2	0	0,0	0	0,0	0	0,0	80	100,0
Toplam	251	89,6	12	4,3	7	2,5	3	1,1	7	2,5	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Ailelerinin Sosyal Güvence Durumu: Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin büyük bir çoğunluğu sağlık güvencesine sahiptir. Öğrenci ailelerinin tamamına bakıldığında hiçbir sağlık güvencesi olmayan ve sadece muhtaç durumda olduğunu kanıtlayabilen ailelere verilen yeşil kartı kullananlar A ve C liselerine devam eden öğrencilerin aileleridir. Hiçbir sağlık güvencesi olmayan ise yine benzer bir dağılım göstermektedir. A lisesine devam eden öğrencilerin ailelerinin

% 12,5'i ve C lisesine devam eden öğrencilerin ailelerinin % 10,2'si ya hiçbir sağlık güvencesine sahip değildir ya da yeşil kart sahibidir. B ve E liselerine devam eden öğrencilerin ailelerinin neredeyse tamamı SGK (SSK, Bağkur, Emekli Sandığı) ya da özel sağlık sigortası kapsamında sağlık güvencesine sahiptir (Çizelge 36).

Herhangi sağlık sorunu yaşadığında nitelikli sağlık hizmetlerine kolayca ulaşabilenlerin yaşam kalitesi yüksektir. Bununla birlikte hiçbir sağlık güvencesi olmayan ya da yeşil kartlı ailelerin çocuklarının yaşam kalitesinin düşük, kaygı düzeyinin yüksek olacağı rahatlıkla söylenebilir. Bu bağlamda ayrıcalıklı devlet okullarına devam eden varıl ailelerin çocuklarının, görece kötü şartlara sahip okullara devam eden yoksul ailelerin çocuklarına göre daha avantajlı olduğu ortadadır.

Öğrencilerin Okul Başarılarına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında ankete katılan öğrencilerin sınıf tekrarı ile lise notlarına göre başarı durumlarına ilişkin konular hakkında bilgiler verilmektedir.

Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumu

Ankete katılan öğrencilerin % 88,9'luk (n=249) büyük bir kısmı ilköğretim ve lisede sınıf tekrarı yapmamıştır. Lisede sınıf tekrarı yapanların oranı ise % 10,4 (n=29) civarındadır. Bu durum Çizelge 37'de gösterilmiştir.

Çizelge 37. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Yapıp Yapmadıklarına Göre Dağılımı

Sınıf Tekrarı Yapma Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
İlköğretimde yapan	2	0,7
Lisede yapan	29	10,4
Sınıf tekrarı yapmayan	249	88,9
Toplam	280	100,0

Ankete katılan öğrencilerden sınıf tekrarı yapanların önemli bir kısmı sınıf tekrarını halen devam ettikleri lisede yapmıştır. Neredeyse her on öğrenciden biri

mezun durumda olabilmesine neredeyse iki öğretim yılı varken sınıf tekrarıyla tanışmıştır. Yapılan kimi araştırma bulgularına göre ise; başarısız olup sınıf tekrarı yapan ve sınıf arkadaşlarıyla yaş farkı bulunan öğrenciler, okullarında şiddet ve disiplinsizlik olaylarına daha çok karışmaktadır.

Çizelge 38. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumunun Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Sınıf Tekrarı Yapma Durumu							
	İlköğretimde İken Sınıf Tekrarı Yapan		Lisede Sınıf Tekrarı Yapan		Sınıf Tekrarı Yapmayan		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
A	0	0,0	5	12,5	35	87,5	40	100,0
B	1	2,1	0	0,0	47	97,9	48	100,0
C	0	0,0	10	20,4	39	79,6	49	100,0
D	1	1,6	3	4,8	59	93,7	63	100,0
E	0	0,0	11	13,8	69	86,2	80	100,0
Toplam	2	0,7	29	10,4	249	88,9	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Sınıf Tekrarı Durumu: Liselere göre sınıf tekrarı yapma durumunun dağılımı Çizelge 38’de verilmiştir. Buna göre ilköğretimde sınıf tekrarı yapan iki öğrencinin biri B Lisesinde iken, diğeri ise halen D Lisesindedir. B Lisesi öğrencilerinin hiçbiri lisede sınıf tekrarı yapmamışken, C Lisesi öğrencilerinin % 20,4’ü (n=10) ve A Lisesi öğrencilerinin ise % 12,5’i (n=5) lisede sınıf tekrarı yapmıştır. Gelir düzeyi yüksek ailelerin çocukları olup aynı zamanda ayrıcalıklı devlet okullarında, burada B lisesi bu kategoriye girmektedir, okuyan öğrencilerin sınıf tekrarı yapma oranının düşük olması, görece ayrıcalıklı devlet okullarında nitelikli eğitim yapıldığını gösterir. Aynı zamanda bu tip okullara devam eden öğrencilerin, okul derslerinin dışında takviye dersler (etüt, özel ders ve dersane desteği gibi) alarak başarılarını yükselttikleri ve böylelikle sınıf tekrarı yapmadan başarıyla derslerini verdikleri görülmektedir.

Öğrencilerin Lise Notlarına Göre Başarı Durumu

Ankete katılan öğrencilerin lisedeki notlarına göre başarı durumlarına yönelik yaptıkları değerlendirmede % 45' i (n=126) iyi, % 27,9'u (n=78) orta, % 21,4'ü (n=60) çok iyi ve % 5,7'si (n=16) de durumunu zayıf olarak ifade etmiştir. Bu duruma ilişkin veriler Çizelge 39'da gösterilmiştir.

Çizelge 39. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Lise Notlarına Göre Başarı Durumları

Lisedeki Başarı Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çok iyi	60	21,4
İyi	126	45,0
Orta	78	27,9
Zayıf	16	5,7
Toplam	280	100,0

Ankete katılan öğrencilerin lisedeki başarı durumlarına yönelik yaptıkları değerlendirmeye göre, öğrencilerin kişisel başarı durumlarına yönelik iyimser bir tavır içinde oldukları görülmektedir.

Çizelge 40. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okuldaki Başarı Durumunun Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Okuldaki Başarı Durumu									
	Çok iyi		İyi		Orta		Zayıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	4	10,0	16	40,0	14	35,0	6	15,0	40	100,0
B	24	50,0	22	45,8	0	0,0	2	4,2	48	100,0
C	11	22,4	17	34,7	17	34,7	4	8,2	49	100,0
D	11	17,5	38	60,3	12	19,0	2	3,2	63	100,0
E	10	12,5	33	41,2	35	43,8	2	2,5	80	100,0
Toplam	60	21,4	126	45,0	78	27,9	16	5,7	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Okuldaki Başarı Durumu: Liselere göre öğrencilerin okuldaki başarı durumlarının dağılımı Çizelge 40'da verilmiştir. Buna göre lisedeki başarı durumunu orta ya da iyi görenler; E Lisesinde % 85,0 (n=68), D Lisesinde % 79,3 (n=50), A Lisesinde % 75, 0 (n=30) ve C Lisesinde ise 69,4 (n=34) iken, B Lisesine giden öğrenciler için bu oran diğerlerine göre oldukça düşüktür (%45,8 ve n=22). B Lisesi öğrencilerinin neredeyse tamamı (% 95,8 ve n=46) lisedeki başarıları durumlarını iyi ya da çok iyi olarak belirtmiştir. Diğer liselerde başarı durumunu iyi ya da çok iyi olarak belirtenler % 50 civarındadır. Görece ayrıcalıklı kamu okullarına giden öğrenciler (B Lisesi öğrencileri), okuldaki derslerinde oldukça başarılıdır. Aynı zamanda bu okullara giden öğrencilerin özgüven düzeyleri de oldukça yüksektir. Buradan anlaşılan şudur ki, “okulda başarılı olmak ve başarıyı içselleştirmek” oldukça sınıfsaldır ve bireyin sınıfsal aidiyetine işaret eder. Öğrenci başarısı üzerinde öğrencinin derse duyduğu ilgi ya da okulun kaynakları, aktiviteleri ve ders içi öğrenme metotları değil, sosyoekonomik ve kültürel durum ve kendine güven belirleyici olmaktadır.

Öğrencilerin Dershaneye Gidip Gitmeme Durumu Ve Gidilen Dershanelerin Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, öncelikle araştırmaya katılan öğrencilerin dershaneye gitme durumları ile gidilen dershane dışında ikinci bir dershaneye-kursa gitme ya da özel ders alma durumları ele alınmıştır. Daha sonra ise öğrencilerin dershaneye toplam gitme süresi ile halen devam ettikleri dershanenin özellikleri (öğrenci sayısı, sınıf mevcudu, bulunduğu semt, öğrenciden aldığı ücret vb.) ve ÖSS başarıları bakımından dershaneler arasındaki farkların nedenlerine ilişkin öğrencilerin görüşlerinin frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları verilmiştir.

Öğrencilerin Daha Önce Dershaneye Gitme Durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 90,4 (n=253) gibi oldukça büyük bir kısmı daha önce dershane sisteminin içine girmiştir. Bunun yanında sadece % 9,6'lık (n=27) bir kısmı ise daha önce herhangi bir dershaneye gitmemiştir. Bu durum

öğrencilerin dersane sisteminin içine girmekten kaçamadığını göstermektedir (Çizelge 41).

Çizelge 41. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Daha Önce Dershaneye Gidip Gitmeme Durumunun Liselere Göre Dağılımı

Daha Önce Dershaneye Gitme Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	253	90,4
Hayır	27	9,6
Toplam	280	100,0

Öğrencilerin Halen Bir Dershaneye Gitme Durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 81,1'i (n=227) gibi çok büyük bir kısmı halen bir dershaneye devam etmektedir. Dershaneye devam etmeyenler ise sadece % 18,9'luk (n=53) bir oranı oluşturmaktadır (Çizelge 42).

Çizelge 42. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Halen Bir Dershaneye Devam Edip Etmeme Durumuna Göre Dağılımı

Halen Bir dershaneye Devam Etme Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	227	81,1
Hayır	53	18,9
Toplam	280	100,0

Çizelge 43. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Halen Bir Dershaneye Devam Edip Etmeme Durumunun Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Halen bir dershaneye gidiyor musunuz?					
	Evet		Hayır		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
A	11	27,5	29	72,5	40	100,0
B	48	100,0	0	0,0	48	100,0
C	31	63,3	18	36,7	49	100,0
D	57	90,5	6	9,5	63	100,0
E	80	100,0	0	0,0	80	100,0
Toplam	227	81,1	53	18,9	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Halen Bir Dershaneye Gidip Gitmeme Durumu:

Liselere göre öğrencilerin halen bir dershaneye gidip gitmeme durumlarının dağılımı Çizelge 43'de verilmiştir. Buna göre, B ve E Liselerine devam eden öğrencilerin tamamı (% 100) dershaneye halen devam etmektedir. D Lisesi öğrencilerinin yine oldukça büyük bir kısmı (% 90,5 ve n=57) dershaneye gitmektedir. Diğer taraftan C Lisesi öğrencilerinin % 63,3'ü (n=31) ve A Lisesi öğrencilerinin sadece % 27,5'i (n=11) halen bir dershaneye gitmektedir.

Görece ayrıcalıklı okullara devam eden ve daha yüksek gelire sahip ailelerin çocuklarının tamamı okul eğitiminin yanında dershane öğretimine de başvurmaktadır. Diğer taraftan yoksul ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda dershaneye gidenlerin oranı, diğer okullara göre oldukça düşük kalmaktadır. Bununla birlikte varsıl olarak nitelendiremeyeceğimiz aileler (C ve D okullarına devam edenlerin aileleri) dershanelerin yüksek maliyetine katlanmayı göze alarak çocuklarını bu yarıştan geri kalmamaları için kendi bütçelerine uygun dershanelere göndermektedir. Dershaneye giden öğrencilerin sayısının büyüklüğü, karşımızda ne kadar da büyük bir pazarın/sektörün olduğunu göstermektedir. Dershane sarmalının gittikçe büyüyen ve öğrencileri içine hapseden yapısı, sosyal statüsü yüksek, varlıklı ailelerin çocuklarının sınava dayalı eğitim sistemimizde daha avantajlı hale gelmesine yardım etmektedir.

Ortaöğretimde sınavla öğrenci alan ayrıcalıklı devlet okullarına (bu araştırma için örneklem grubuna dâhil edilen B Lisesi böyle bir okuldur) devam edenlerle, görece varsıl ailelerin çocuklarının (E Lisesinin öğrencileri) tamamının dershaneye gidiyor olması oldukça manidardır. Parası olan aileler çocuklarını dershanelere göndererek ve özel derslerle takviye ederek merkezi sınavlara daha iyi hazırlanmaktadır. Son tahlilde denilebilir ki, sınav dershane ilişkisi seçkin eğitimi pekiştirici bir işlev görmektedir.

Öğrencilerin Para Ödeyerek Özel Ders Alma Durumu

Ankete katılan öğrencilerin % 40,7 (n=114) gibi azımsanmayacak bir kısmı para ödeyerek özel ders almaktadır (Çizelge 44).

Çizelge 44. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Para Ödeyerek Özel Ders Alıp Almama Durumuna Göre Dağılımı

Özel Ders Alma Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	114	40,7
Hayır	166	59,3
Toplam	280	100,0

Rekabet ve merkezi sınavlarda alınan başarı puanlarına göre bireylerin geleceğinin şekillendiği Türkiye eğitim sisteminde öğrenciler, gittikleri dershane yetmezmiş gibi ikinci bir dershaneye, kursa giderek ya da özel ders alarak bu acımasız rekabet ortamında bir adım öne geçmeye çalışmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 40,7'si (n=117) para ödeyerek özel ders almaktadır. Veliler ise çocuğunun geleceğine yatırım yaptığını düşünerek tüm ekonomik imkânlarını seferber etmekte herhangi bir sakınca görmemekte ve bu yarışın gönüllü katılımcıları olarak dershane sistemine eklemlenmektedir.

Çizelge 45. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Özel Ders Alma Durumunun Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Özel ders alıyor musunuz?					
	Evet		Hayır		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
A	5	12,5	35	87,5	40	100,0
B	23	47,9	25	52,1	48	100,0
C	16	32,7	33	67,3	49	100,0
D	25	39,7	38	60,3	63	100,0
E	45	56,2	35	43,8	80	100,0
Toplam	114	40,7	166	59,3	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Özel Ders Alma Durumu: Liselere göre öğrencilerin özel ders alma durumlarının dağılımı Çizelge 45’de verilmiştir. Buna göre, ankete katılan öğrencilerin % 40,7’si (n=114) özel ders almaktadır. Yoksul ailelerin çocuklarının gittiği A Lisesinin % 12,5’i (n=5) özel ders alırken, bu oran varlıklı ailelerin çocuklarının gittiği E Lisesi için % 56,2 (n=45) ve görece ayrıcalıklı devlet okulu olarak nitelendirebileceğimiz B Lisesi için ise % 47,9 (n=23) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ailelerin gelir düzeyleri yükseldikçe eğitim maliyetine katlanma oranı artmaktadır. B ve E Lisesi öğrencileri yüksek geliri olan ailelere sahip olduklarından, özel ders gibi yüksek maliyetli destek alma yolunu da sıklıkla seçmektedirler.

Öğrencilerin Dershaneye Gitme Süresi

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 34,3’ü dershaneye üç yıl ve üzerinde, % 28,9’u iki yıl ve % 27,7’si ise bir yıl devam etmiştir. Bu durum Çizelge 46’da gösterilmiştir.

Çizelge 46. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershaneye Gitme Süresinin Dağılımı

Dershaneye Gitme Süresi	Frekans (f)	Yüzde (%)
1 yıldan az	23	9,1
1 yıl	70	27,7
2 yıl	73	28,9
3 yıl ve üzeri	87	34,3
Toplam	253	100,0

Ankete katılan öğrencilerin dershaneye devam etme süreleri incelendiğinde dershaneye iki yıl ve üzerinde gidenlerin % 63,2 (n=160) gibi oldukça büyük bir orana denk geldiği görülmektedir (Çizelge 46). Bu durum öğrencilerin MEB'e bağlı okullara devam eder gibi dershanelere de yıllarca devam ettiğini göstermektedir. Yıllar yılı dershaneye devam eden öğrenciler neredeyse okula gider gibi dershaneye gitmektedir. Dershaneye bu denli uzun süreli devam eden öğrencilerin merkezi sınavlara hazırlanmada anahtar unsur olarak dershaneleri gördükleri anlaşılmaktadır. Dershaneye bu kadar uzun süre devam eden öğrencinin dershane tarafından verilecek bir diplomayı da hak ettiği (!) akıllara (soru işaretleriyle birlikte) gelmektedir. Bunun yanı sıra bu kadar uzun süreli dershane öğretiminin hangi ekonomik maliyetlere katlanmayı gerektireceği konusu, önemle üzerinde durulması gereken bir diğer konuyu işaret etmektedir.

Çizelge 47. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershaneye Gitme Süresinin Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Dershaneye Toplam Gitme Süresi									
	1 yıldan az		1 yıl		2 yıl		3 yıl ve üzeri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	5	22,7	11	50,0	5	22,7	1	4,5	22	100,0
B	0	0,0	4	8,3	12	25,0	32	66,7	48	100,0
C	8	19,5	20	48,8	9	22,0	4	9,8	41	100,0
D	5	8,1	18	29,0	19	30,6	20	32,3	62	100,0
E	5	6,2	17	21,2	28	35,0	30	37,5	80	100,0
Toplam	23	9,1	70	27,7	73	28,9	87	34,4	253	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Dershaneye Gitme Sürelerinin Durumu: Liselere göre ankete katılan öğrencilerin dershaneye gitme sürelerinin dağılımı Çizelge 47’de verilmiştir. Buna göre, ankete katılan öğrencilerin % 63,3’ü (n= 160) iki yıl ve üzerinde dershaneye gitmiştir. Bu oran üç yıl ve üzerinde dershaneye gidenler için % 34,4 (n=87) olarak görünmektedir. Üç yıl ve üzerinde dershaneye gidenler sıralamasında B ve E Liseleri öğrencileri ilk iki sıradayken, son iki sırada ise A ve C Liseleri yer almaktadır. Dershaneye gitme süresinin ailelerin ekonomik gücüyle orantılı olduğu bilgisinin yanında, Çizelge 38 ve Çizelge 47’deki verilerden hareketle denilebilir ki; ekonomik geliri yüksek ailelerin çocuklarının gittiği okullarda dershaneye gitme süresi de yüksektir.

Öğrencilerin Gittikleri Dershanenin Bulunduğu Semt

Araştırmaya katılan ve halen bir dershaneye devam eden öğrencilerin % 95,6 (n=217) gibi oldukça büyük bir kısmı Çankaya ilçesine bağlı Kızılay bölgesindeki dershanelere gitmektedir. Bu durum Çizelge 48’de gösterilmektedir.

Çizelge 48. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Halen Gittikleri Dershanelerin Bulunduğu Semtlere Göre Dağılımı

Dershanenin Bulunduğu Semt	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kızılay	217	95,6
Keçiören	3	1,3
Yenimahalle	2	0,9
Mamak	2	0,9
Diğer (Etimesgut, Altındağ, Polatlı)	3	1,3
Toplam	227	100,0

Duru’ya (2007) göre, merkezi iş sahası olan Kızılay’daki dershanelerin fark edilebilir olması (böylece reklam için daha fazla para harcamak zorunda kalınmayacaktır), güvenli bir ortamda olması ve yürüyerek/araçla kolay ulaşılabilir olması Kızılay’daki dershanelerin daha çok tercih edilmesine neden olmaktadır. Yine Duru’ya (2007) göre, Kızılay’daki dershane enflasyonu beraberinde rekabet ortamını doğurmaktadır. Bu durum fiyatları geriye çekme politikasını tetiklemekte ve

dershanelerin ucuz işgücüyle kalitesiz hizmet verme yönünde hızla ilerlemelerine ve en nihayetinde de iflas bayrağını çekmelerine neden olmaktadır.

Öğrencilerin Gittikleri Dershanenin Öğrenci Sayısı

Araştırmaya katılan ve halen bir dershaneye devam eden öğrencilerin % 46,7'si (n=106) en fazla 400 öğrencisi olan dershanelere giderken, % 26,8'i (n=61) 401 ile 800 arasında öğrencisi olan dershanelere ve % 19,4'ü (n=44) ise öğrenci sayısı 800'den fazla dershanelere gitmektedir (Çizelge 49).

Çizelge 49. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Halen Gittikleri Dershanelerin Toplam Öğrenci Sayılarına Göre Dağılımı

Dershanedeki Toplam Öğrenci Sayısı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Bilmiyor	16	7,0
1-200	55	24,2
201-400	51	22,5
401 -600	38	16,7
601-800	23	10,1
801-1000	19	8,4
1001 ve üzeri	25	11,0
Toplam	227	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin gittikleri dershanelerin toplam öğrenci sayıları incelendiğinde, ankete katılanların daha çok kitle tipi dershaneleri tercih ettiği görülmektedir. Her türlü okuldan çok sayıda öğrencinin gittiği kitle dershanelerinin tercih edilmesinin iki nedeni olabilir. Bunlardan biri, kitle dershanelerinin büro ya da butik tipi dershanelere göre daha ucuz olması yani ekonomik boyutu diğer neden ise kitle dershanelerinin büyük çoğunluğunun cemaat zincir dershaneleri olması ve bu dershanelerin elinde büyük reklâm olanaklarının bulunmasıdır.

Çizelge 50. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Halen Gittikleri Dershanelerin Toplam Öğrenci Sayılarının Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Dershanedeki Toplam Öğrenci Sayısı														Toplam	
	Bilmiyor		1–200		201–400		401–600		601–800		801–1000		1001 ve üzeri			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	0	0,0	1	9,1	1	9,1	3	27,3	4	36,4	2	18,2	0	0,0	11	100,0
B	8	16,7	15	31,3	6	12,5	9	18,8	3	6,3	4	8,3	3	6,3	48	100,0
C	6	19,4	5	16,1	8	25,8	3	9,7	0	0,0	1	3,2	8	25,8	31	100,0
D	2	3,5	15	26,3	15	26,3	7	12,3	9	15,8	2	3,5	7	12,3	57	100,0
E	0	0,0	19	23,8	21	26,3	16	20,0	7	8,8	10	12,5	7	8,8	80	100,0
Toplam	16	7,0	55	24,2	51	22,5	38	16,7	23	10,1	19	8,4	25	11,0	227	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Halen Gittikleri Dershanelerin Toplam Öğrenci Sayılarının Durumu: Liselere göre öğrencilerin halen gittikleri dershanelerin toplam öğrenci sayılarının dağılımı Çizelge 50’de verilmiştir. Buna göre, A Lisesine devam eden ve halen bir dershaneye giden öğrencilerin yaklaşık % 55’i (n=6) öğrenci sayısı 600’den fazla olan dershanelere giderken; bu oran B Lisesine giden öğrenciler için % 21 (n=10) ve E Lisesine giden öğrenciler için ise % 30 (n=24) civarındadır. Aynı karşılaştırma C ve D Liseleri için yapıldığında karşımıza sırasıyla % 29 (n= 9) ve 32 (n=18) oranları çıkmaktadır.

B ve E Liselerine devam eden öğrencilerin gittikleri dershanelerin toplam öğrenci sayıları diğer liselere göre görece daha azdır. Büro ya da butik tipi dershanelerin öğrenci sayıları kitle tipi dershanelere göre daha az ve fiyatları çok daha yüksektir. Bu bağlamda varsıl aileler, yüksek dersane maliyetlerine katlanabildikleri için çocuklarını genellikle öğrenci sayısı az dershanelere (büro ya da butik tipi) gönderme yolunu seçmektedir. A ve C Liselerine giden öğrenciler ise görece yoksul ailelerin çocukları oldukları için, dersane tercihlerini kalabalık öğrenci sayısına sahip kitle dershanelerinden yana kullanmaktadırlar.

Öğrencilerin Gittikleri Dershanedeki Sınıf Mevcudu

Araştırmaya katılan ve halen bir dershaneye devam eden öğrencilerin % 42,3'ü (n=96) 16 ile 20 arası sınıf mevcudu olan dershanelere giderken, % 29,5'i (n=67) 11 ile 15 arası ve % 25'i (n=57) de 1 ile 10 arası sınıf mevcudu olan dershanelere gitmektedir (Çizelge 51).

Çizelge 51. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Gittiği Dershanelerin Sınıf Mevcudu

Dershanedeki Sınıf Mevcudu	Frekans (f)	Yüzde (%)
1–10	57	25,1
11–15	67	29,5
16–20	96	42,3
21 ve üzeri	7	3,0
Toplam	227	100,0

Halen bir dershaneye devam eden öğrencilerin dershane tercihlerini daha çok kitle tipi dershanelerden yana kullandıkları bilgisini doğrulayan bir başka veri de, gidilen dershanelerdeki sınıf mevcutlarıdır. Öyle ki sınıf mevcutları 16 ile 20 kişi olan dershanelere devam eden öğrenciler, ankete katılıp da halen bir dershaneye devam edenlerin neredeyse yarısına (% 42,3) denk gelmektedir.

Diğer taraftan son zamanlarda dershaneler arasında yaşanan inanılmaz rekabet, yeni arayışları da beraberinde getirmiştir. “Maliyeti oldukça yüksek olan 'butik' dershaneler çocuklarına iyi bir gelecek hazırlamak isteyen gelir düzeyi yüksek veliler tarafından son zamanlarda daha çok tercih edilir olmuştur. Bir OKS ya da encisi için ödenen miktar 8.000–10.000 TL ve bir ÖSS öğrencisi için ise 10.000–15.000 TL aralığında değişmektedir” (Doğu, 2007). Butik dershaneler en az üç en çok da dokuz kişilik sınıflarda ders gören öğrencilerin gittiği dershaneler olarak bilinmektedir ki, Çizelge 39'a bakıldığında ankete katılan öğrencilerin % 25,1'i (n=57) butik tipi dershane öğrencisidir. Parası olanların çocuklarını gönderdikleri bu tip dershaneler, merkezi sınavlarda başarılı olma yarışında çocuklarla beraber velilerin nasıl bir rekabet ortamına itildiğinin bir göstergesidir.

Öğrencilerin Dershaneleriyle Ortaöğretim Alanları İçin Yaptıkları Anlaşma

Araştırmaya katılan ve halen bir dershaneyle devam eden öğrencilerin % 78,9'u (n=179) gittiği dershaneyle ortaöğretim alanının (TM, Sosyal, Fen gibi) tüm dersleri için anlaşma yapmışken, % 21,1 (n=227) gibi bir kısmı ise alanının tüm dersleri için anlaşma yapmamıştır. Bu durum Çizelge 52'de gösterilmiştir.

Çizelge 52. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershaneleriyle Ortaöğretim Alanlarının Tüm Dersleri İçin Anlaşma Yapıp Yapmama Durumuna Göre Dağılımı

Ortaöğretim Alanının Tüm Dersleri İçin Anlaşma Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	179	78,9
Hayır	48	21,1
Toplam	227	100,0

Ankete katılan ve halen bir dershaneyle devam eden öğrencilerin % 21,1 gibi görmezden gelinemeyecek bir kısmının dershaneyle ortaöğretim alanının tüm dersleri için anlaşmamış olması, bu öğrencilerin dershaneyle alan derslerinin bir kısmı ya da farklı bir alanın dersleri için anlaşmış olabileceğini gösteriyor. Bu durum dershanelerin daha fazla kâr güdüsüyle öğrencileri dershaneyle çekmede farklı pazarlama stratejileri kullanabildiğini göstermektedir. Öğrencinin ortaöğretim alanının tüm derslerini almaya ekonomik olarak gücü yetmiyorsa bile, dershaneler piyasa mantığıyla işleyen bir sektöre yakışacak şekilde müşteriye (öğrenciye) çeşitli paketler sunarak kapılarına gelen hiç kimseyi geri çevirmemektedir.

Öğrencilerin Dershaneyle Ödedikleri Yıllık Ücret

Ankete katılan ve halen bir dershaneyle devam eden öğrencilerin gittikleri dershanelere ödedikleri ücretlere dair vermiş oldukları yanıtlara göre % 37'si (n=84) 2001 ile 3000 TL arasında, % 29,1'i (n=66) 3000 TL'nin üzerinde ve % 23,3'ü (n=53) de 1001 ile 2000 TL arasında ödeme yapmaktadır. Bu durum Çizelge 53'de gösterilmiştir.

Çizelge 53. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershanelere Ödedikleri Yıllık Ücretlerin Miktarı

Dershaneye Ödenen Ücret	Frekans (f)	Yüzde (%)
Bilmiyor	8	3,5
Burslu	9	4,0
1–1000 TL	7	3,1
1001–2000 TL	53	23,3
2001–3000 TL	84	37,0
3001 ve üzeri	66	29,1
Toplam	227	100,0

Çizelge 54. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershanelere Ödedikleri Yıllık Ücretlerin Miktarlarının Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Dershaneye Ödenen Yıllık Ücret													
	Bilmiyor		Burslu		1–1000 TL		1001–2000 TL		2001–3000 TL		3001 ve üzeri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	0	0,0	1	9,1	1	9,1	8	72,7	1	9,1	0	0,0	11	100,0
B	5	10,4	3	6,2	6	12,5	5	10,4	14	29,2	15	31,2	48	100,0
C	3	9,7	2	6,5	0	0,0	11	35,5	10	32,3	5	16,1	31	100,0
D	0	0,0	2	3,5	0	0,0	13	22,8	25	43,9	17	29,9	57	100,0
E	0	0,0	1	1,2	0	0,0	16	20,0	34	42,5	29	36,2	80	100,0
Toplam	8	3,5	9	4,0	7	3,1	53	23,3	84	37,0	66	29,1	227	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Dershaneye Ödedikleri Yıllık Ücret Durumu: Liselere göre araştırmaya katılan ve halen bir dershaneye giden öğrencilerin dershaneye ödedikleri yıllık ücretlerin dağılımı ilişkin Çizelge 54’de verilmiştir. Buna göre, ankete katılan ve dershaneye giden öğrencilerin % 66’i (n= 150) dershaneye yıllık 2001 TL’den fazla para öderken, % 29’i (n=66) ise 3001 TL’den fazla ücret ödemektedir. Butik dershanelere giden öğrenciler için bu rakam yıllık 15000 TL’ye kadar çıkabilmektedir. E Lisesine devam eden öğrencilerin % 36,2’si (n=29) ve B Lisesine gidenlerin ise % 31,2’si(n=15) dershaneye yıllık 3001 TL’den fazla ücret ödemektedir.

A Lisesi gibi yoksul ailelerin çocuklarının devam ettiği bir okulda dershaneye öğrencilerin sadece % 27,5'i (n=11) gidebilmektedir (Çizelge 43). A Lisesine devam edip de halen dershaneye devam edenlerin büyük bir çoğunluğu (%72,7) dershaneye yıllık 1001 ile 2000 TL arası bir ücret ödemektedir. Bu okula devam eden öğrencilerin ailelerinin aylık gelir miktarları incelendiğinde, % 87,5'inin (n=35) aylık en fazla 2000 TL geliri olduğu görülmektedir. Bu veriler, ailelerin gelirlerinin oldukça önemli bir kısmını dershanelerle paylaşmak zorunda bırakıldığının göstergesidir. Toplumun büyük bir bölümünün açlık ya da yoksulluk sınırının altında bir gelirle yaşamını sürdürmeye çalıştığı bir zamanda, dershanelere ödenen bu miktarlar; eğitimin piyasalaştığını ve giderek ancak varsılların yararlanacağı bir meta haline dönüştüğünü göstermektedir.

Dershane bedellerinin yüksek olması yoksul ve dar gelirlinin hayati önemdeki merkezi sınavlara (SBS ve ÖSS gibi) yeterince hazırlanamaması ve sınavlarda başarılı olamaması gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Dershaneye odaklı ve sınava dayalı eğitim öğretim süreçleri, parası olanlara nitelikli okulların kapısını açarken; yoksulları elemekte, temel bir insan hakkı olan eğitimi gerçek bağlamından koparmaktadır.

ÖSS Başarıları Bakımından Dershaneler Arasında Büyük Fark Var mıdır?

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 70 (n= 196) gibi oldukça önemli bir kısmı, ÖSS başarıları bakımından dershaneler arasında büyük farklılıklar olduğunu düşünmektedir (Çizelge 55). Böylece liselerin farklı dinamiklere göre birbirlerinden ayrışmasına benzer şekilde dershanelerin de farklılaştığı öğrenciler tarafından gözlemlenebilmektedir.

Çizelge 55. ÖSS Başarıları Bakımından Dershaneler Arasında Büyük Farklılıkların Olup Olmamasına İlişkin Görüşler

ÖSS başarıları bakımından dershaneler arasında büyük farklılıklar var mıdır?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	196	70,0
Hayır	84	30,0
Toplam	280	100,0

ÖSS Başarıları Bakımından Dershaneler Arasındaki Farkın Nedenleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 32,5'i (n=91) ÖSS başarıları bakımından dershaneler arasındaki farkın sebebini; dershanelerin çalıştırdığı öğretmenlerin deneyim/uzmanlık durumuna ve öğrenciye sunulan birtakım olanaklara (etüt imkânı, kaynak çeşitliliği, kalabalık olmayan sınıflar vb.) bağlamaktadır. Bunun yanı sıra bu soruya, “İş öğrencide biter, dershaneler arasında çok büyük fark yoktur” yanıtını verenler % 12,1'lik (n=34) bir oranı temsil etmektedir. Dershanelerin ÖSS başarıları arasındaki farkın sebebini; her dershanenin öğrencilere farklı ilgi göstermesi şeklinde açıklayan grup ise toplamda % 11,8'lik (n=33) bir orana denk gelmektedir (Çizelge 56).

Çizelge 56. ÖSS Başarıları Bakımından Dershaneler Arasındaki Farkın Nedenleri

ÖSS Başarıları Bakımından Dershaneler Arasındaki Farkın Nedenleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yanıt vermeyenler	106	37,8
“İş öğrencide biter, dershaneler arasında çok büyük fark yoktur” diyenler	34	12,1
Öğretmenlerin deneyimli/uzman olması, etüt verilmesi, öğrenci sayısı, kaynak çeşitliliği	91	32,5
Her dershanenin öğrencilere farklı ilgi göstermesi	33	11,8
“Cemaat dershaneleri çok baskıcı, diğerleri özgür bırakıyor” diyenler	1	0,4
Büyük/tanınmış dershanelerin daha başarılı olması	10	3,6
“Hiçbir fark yok” diyenler	2	0,7
Diğer	3	1,1
Toplam	280	100,0

“ÖSS başarıları bakımından dershaneler arasındaki farkın nedenleri” için araştırmaya katılan öğrencilerin verdiği cevaplarda daha çok dersane öğretmenlerinin uzmanlığı ve dershanelerin sunduğu olanaklar ön plana çıkmaktadır. Öğrenciler için sınavda çıkması muhtemel sorulara yönelik pratik ve hızlı çözüm yollarının öğrenilmesi esastır. Bu bağlamda dershanelerin test çözme tekniğini geliştirmesi, istenildiğinde etüt dersi sağlaması ve pratik ezber bilgiler sunabilmesi öğrencilerin gözünde o dershaneyi oldukça nitelikli kılmaktadır.

Öğrencilerin Dershane Öğretimine Yönelme Nedenlerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında araştırmaya katılan öğrencilerin dershaneye gitme nedenlerine ilişkin görüşlerinin frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları verilmiştir.

Öğrencilerin Daha Önce Dershaneye Gitme Nedenleri

Ankete katılan öğrencilerin % 58,5'i (n=148) dershaneye daha önce merkezi sınavlara (OKS, ALS, ÖSS gibi) hazırlanmak ve test tekniği öğrenmek için gittiğini belirtmektedir (Çizelge 57).

Çizelge 57. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Daha Önce Dershaneye Gitme Nedenleri

Daha Önce Dershaneye Gitme Nedenleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Sınavlara hazırlanmak ve test tekniği öğrenmek	148	58,5
Okuldaki derslere takviye yapmak	41	16,2
Arkadaşlık ilişkilerini devam ettirmek	7	2,8
Yabancı dil öğrenmek	1	0,4
Sınavlara hazırlanmak, test tekniği öğrenmek ve aynı zamanda okuldaki derslere takviye yapmak	55	21,7
Diğer	1	0,4
Toplam	253	100,0

Merkezi sınavlara hazırlanmak amacıyla dershanelere giden öğrenciler, MEB'e bağlı eğitim kurumlarında/okullarında merkezi sınavlara hazırlanmanın mümkün olmadığını düşünmektedir. Bu durum, merkezi sınavlarda başarılı olmanın önemli ayrıntılarından biri kabul edilen test tekniğini öğrenmede dershanelere başvurulduğunu göstermektedir.

Ankete katılan öğrencilerin % 21,8'i (n=55), sınavlara hazırlanmanın yanında okuldaki derslere takviye yapmak amaçlı daha önce herhangi bir dershaneye gitmiştir (Çizelge 57). Öğrencilere göre merkezi sınavlara hazırlanmada tercih edilen yer olarak işaret edilen dershaneler, aynı zamanda okuldaki dersleri takviye etme görevini de üstlenmektedir.

Halen Dershaneye Giden Öğrencilerin Dershaneye Gitme Nedenleri

Ankete katılan ve halen bir dershaneye devam eden öğrencilerin % 70,5 (n=160) gibi oldukça önemli bir kısmı, üniversite giriş sınavında (ÖSS) başarısını yükselteceğini düşündüğü için dershaneye gitmektedir. % 23,3 (n=53) oranında öğrenci ise, dershaneye gitmeden üniversiteyi kazanamayacağını düşündüğü için dershaneye gitmektedir (Çizelge 58).

Çizelge 58. Halen Dershaneye Giden Öğrencilerin Dershaneye Gitme Nedenleri

Dershaneye Gitme Nedeni	Frekans (f)	Yüzde (%)
'Dershaneye gitmeden üniversite kazanılmaz' diye düşündüğüm için gidiyorum.	53	23,3
Üniversiteye giriş sınavında başarımı yükselteceğini düşündüğüm için gidiyorum.	160	70,5
Ailem dershaneye gitmeden üniversite sınavını kazanamayacağımı düşündüğüm için gidiyorum.	5	2,2
Okuldaki arkadaşlarımın büyük bir kısmı dershaneye gittiği için ben de gidiyorum.	2	0,9
Okuldaki öğretmenlerim dershaneye gitmemi istediği için ben de gidiyorum.	3	1,3
Dershaneye gitmeye içinde bulunduğum grup/cemaat zorluyor.	1	0,4
Diğer	3	1,3
Toplam	227	100,0

Cenk (2005) tarafından dershanelerle ilgili yapılan araştırmanın sonuçlarına göre; araştırmaya katılan öğrencilerin % 69,9'u dershaneye gitmenin üniversite sınavını kazanmaya yardım ettiğini belirtmişlerdir.

Her iki araştırma bulgularına göre, dershaneye gitme nedenine ilişkin verilen yanıtların paralellik gösterdiği rahatlıkla söylenebilir. Buradan hareketle denilebilir ki; öğrenciler dershaneye gitmeden üniversite sınavını kazanamayacaklarını ve okullarda verilen eğitimin üniversite sınavını kazandıracak yeterlikte olmadığını düşünmektedirler.

Dershane Öğretimi İle Meb'e Bağlı Okullarda Yapılan Öğretim Arasındaki Temel Farklara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında dershane öğretimi okuldan ayıran temel özellikler, dershanelerin okuldan farklı olarak sunduğu olanaklar, dershanelerin olumsuz özellikleri/yönleri ve dershane ya da okuldan hangisine daha istekli gidildiğine ilişkin öğrencilerin görüşlerinin frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları verilmiştir.

Dershane Öğretimi Okuldan Ayıran Temel Özellikler

Araştırmaya katılan öğrencilerin dershane öğretimi okuldan ayıran temel özelliklere ilişkin değerlendirmeleri Çizelge 59'da verilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 72,5'i (n=203) dershanede sınav tekniğine yönelik bilgiler verildiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanında araştırmaya katılanların % 51,4'ü (n=144) dershane öğretmenlerinin dersleri sınav tekniğine uygun işlediğini, % 45,4'ü (n=127) dershanede sınıf mevcudunun az olduğunu, % 41,4'ü (n=116) dershane öğretmenlerinin öğrencilerin ihtiyaç ve sorunlarıyla daha ilgili olduğunu ve % 36,4'ü (n=102) ise dershanede rekabet ortamının var olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 59. Dershane Öğretimi Okuldan Ayıran Temel Özellikler

Dershane Öğretimi Okuldan Ayıran Temel Özellikler	Evet		Toplam	
	f	%	f	%
Dershanede sınav tekniğine yönelik bilgiler veriliyor.	203	72,5	280	100,0
Dershane öğretmenleri dersleri sınav tekniğine uygun işliyor.	144	51,4	280	100,0
Dershane öğretmenleri öğrencilerin ihtiyaç ve sorunlarıyla daha ilgililer.	116	41,4	280	100,0
Dershanede öğretmen değiştirme imkânı var.	36	12,9	280	100,0
Dershanede sınıf değiştirme imkânı var.	34	12,1	280	100,0
Dershanede rekabet ortamı var.	102	36,4	280	100,0
Dershanede sınıf mevcudu az.	127	45,4	280	100,0
Dershanede sosyal etkinlikler daha fazla.	39	13,9	280	100,0
Diğer	15	5,4	280	100,0

Sınavın bilgiyi, öğretimin “etkinliğini” ölçmenin bir aracı olarak kabul edildiği eğitim sistemimizde, sınavın asal işlevlerinden birisi haline gelen “ayıklama” işlevi genellikle gözlerden kaçmaktadır. Üniversitede okumak üzere lise diploması alan öğrencilerin büyük bir kısmı, üniversiteye girebilmek için hummalı bir çalışma dönemine girmekte ve sınavda “ayıklanmamak” için yoğun bir çaba sarf etmektedir. Sınava hazırlık döneminde öğrencilerin öğrenme-bilgilenme eylemi bütünüyle sınava kilitlenirken, belki de daha sonra hiçbir zaman kullanmayacak bilgiler sınavda çıkabilir diye sınav tekniğine uygun bir biçimde ezberlenir. Öğrenciye okuma, düşünme, gündelik hayatla bağdaşım kurma ve de sosyalleşme imkânı tanımayan bu kuru, ezbere dayalı öğrenme-bilgilenme eylemi öğrencilere dersanelerde verilmektedir. Öğrenciler test çözme başarısı kazandırdığı için dersane öğretimine önem vermekte, okulları ise salt diploma veren değersiz kurumlar olarak görmektedir.

Dersanelerin Okuldan Farklı Olarak Sunduğu Olanaklar

Araştırmaya katılan öğrencilerin dersanelerin okuldan farklı olarak sunduğu olanaklara ilişkin değerlendirmeleri Çizelge 60’da gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 84,6’sı (n=237) gibi oldukça büyük bir kısmı dershanede eksik olduğu konularda etüt alabildiğini belirtmiştir. Ayrıca araştırmaya katılanların % 60’ı (n=168) dershanede yapılan deneme sınavlarıyla başarısının sürekli izlenmesini ve aldığı sınav sonuçlarına yönelik dönüt verilmesini önemli bulmaktadır. Yine araştırmaya katılanların % 47,5’i (n=133) dershanenin verdiği kitap, dergi, CD vb. gibi materyallerden faydalandıklarını belirtmişlerdir.

Dershanenin okuldan farklı olarak sunduğu olanaklar arasında en fazla kabul gören seçeneğin “dersanelerin öğrencilere yetersiz oldukları konularda etüt imkânı tanınması” olmasının altında yatan nedenleri irdelemek gerekir. Bu bağlamda okullarda konuların yeterince pekiştirilmediği, her öğrenciye eşit düzeyde ulaşılamadığı ve öğrencilerin farklılıklarını dikkate alan öğretim yöntemlerinin yeterince kullanılmadığı söylenebilir. Gerek kalabalık sınıflar gerekse de okuldaki öğretmenlerin tutumu bu sorunu gittikçe körüklemektedir. Dersanelerin “deneme sınavları” yoluyla başarı takibi yapması, öğrencilere göre dersanelerin sunduğu önemli imkânlardan bir diğeridir. Öğrenciler, veliler ve öğretmenlerin önemli bir kısmı başarıyı salt sınavlarda alınan puanla ya da yapılan netlerle ilişkilendirmektedir. Böylece sınavda “başarılı” olmak isteyen öğrenci, çeşitli deneme sınavlarıyla

başarısının izlenmesini ve kendisine dönütler verilmesini oldukça önemser hale gelmektedir.

Çizelge 60. Dershanelerin Okuldan Farklı Olarak Sunduğu Olanaklar

Okuldan Farklı Olarak Dershanelerin Sunduğu Olanaklar	Evet		Toplam	
	f	%	f	%
Dershanelerde eksik olduğum konularda etüt alabiliyorum.	237	84,6	280	100
İyi işleyen bir rehberlik hizmeti nedeniyle kendime güvenim artıyor.	74	26,4	280	100
Dershane yapılan deneme sınavlarıyla başarımla sürekli izleniyor ve sonuçlara yönelik dönüt alabiliyorum.	168	60,0	280	100
Dershanelerin verdiği kitap, dergi, CD vb. gibi materyallerden faydalanıyorum.	133	47,5	280	100
Ders dışı konularda da bilgiler veriliyor	65	23,2	280	100
Diğer	8	2,9	280	100

Dershanelerin Olumsuz Özellikleri/Yönleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin dershanelerin olumsuz özelliklerine/ yönlerine ilişkin değerlendirmeleri Çizelge 61'de gösterilmiştir. Buna göre ankete katılan öğrencilerin % 41,8'i (n=117) dershanelerin ticari bir faaliyet alanı olduğunu sık sık hissettiğini, % 33,6'sı (n=94) dershanelerdeki yüksek başarı ve rekabet baskısının kendisini rahatsız ettiğini, % 30,4'ü (n=85) dershanelere kayıt yaptırılırken verilen sözlerin tutulmadığını ve % 29,3'ü (n=82) ise dershanelerde ezberci öğretim yapıldığını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrencilerin % 23,2'si (n=65) dershane öğretmenlerinin başarı, sosyal statü ve ekonomik durum vb. nedenlerden dolayı öğrenciler arasında ayırım yaptığını vurgulamışlardır.

Çizelge 61. Dershanelerin Olumsuz Özellikleri/Yönleri

Dershanelerin Olumsuz Özellikleri (Yönleri)	Evet		Toplam	
	f	%	f	%
Dershane öğretmenlerinin konuları detaylı işlememesi, konuların yüzeysel kalması.	51	18,2	280	100
Dershane öğretmenleri verdiğimiz soruları çözemiyor.	13	4,6	280	100
Dershane öğretmenleri öğrencilere iyi davranmıyor.	11	3,9	280	100
Dershane öğretmenleri öğrenciler arasında ayırım yapıyor (Başarı, sosyal statü ve ekonomik durum vb. nedenlerden dolayı).	65	23,2	280	100
Dershane öğretmenleri bizleri (öğrencileri) özel ders almaya zorluyor.	14	5,0	280	100
Dershanede ezberci öğretim yapılıyor.	82	29,3	280	100
Dershaneye kayıt yaptırılırken verilen sözler tutulmuyor.	85	30,4	280	100
Dershanenin ticari bir faaliyet alanı olduğunu sık sık hissediyorum.	117	41,8	280	100
Dershanedeki yüksek başarı ve rekabet baskısı beni rahatsız ediyor.	94	33,6	280	100
Rehberlik servisi üniversite tercihleri yapılırken baskıcı olabiliyor.	27	9,6	280	100
Diğer	47	16,8	280	100

Her yıl elekten geçirilerek seçilmeye çalışılan öğrencileriyle eğitim sistemimiz bir sınav cehennemine teslim olmuş durumdadır. Yıllardır öğrencilerin maruz bırakıldığı bu yarışçı, rekabetçi mantık nedeniyle eğitim sisteminin asal kurumları olan okullara rağbet azalmış ve dershanecilik sektörü de bir ticari müessese mantığı ile fırsat kollayıcı tacirlerin elinde büyük bir endüstriye dönüşmüştür. Araştırmada katılan öğrencilerin önemli bir kısmı da, “daha çok kâr” hırsıyla yanıp tutuşan dershanelerin, piyasacı mantığa eklemlenmiş ticari faaliyetlerinden rahatsızdır.

Ortaöğretim düzeyinde öğrenmenin odağı, öğretim programları ve temel yetkinliklerden, üniversite sınavına kaymış durumdadır. Bu durumda öğrenme ve bilgilenme eylemi bütünüyle sınava endekslenen öğrenci, test çözmek üzere ezberlemeye başlar. Bir taraftan konuları ezberleyen öğrenci diğer taraftan rakiplerini

kollamak zorundadır. Çünkü bireysel performansın iyi olabilmesi ancak diğerlerinin bu yarışta kötü olmasına bağlıdır. Özünde elemeye/ayıklamaya yönelik olan üniversite giriş sınavı, bireyler (öğrenciler, veliler ve öğretmenler) arasında amansız bir yarışa neden olmaktadır. Dershaneler de bu amansız yarışta üzerlerine düşeni fazlasıyla yaparak bireyleri yoğun bir rekabet ve başarı baskısıyla karşı karşıya bırakmakta, güya sınavlara hazırlamaktadır. Yoğun bir rekabet ve başarı baskısına maruz kalan öğrencilerin, söz konusu durumdan son derece rahatsız olduklarını yukarıdaki araştırma sorusuna verilen yanıtlar doğrular niteliktedir.

Öğrencilerin Dershane Ya Da Okula İstekli Gitme Durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 33,6'sı (n=94) dershaneye daha istekli gittiğini, % 24,6'sı (n= 69) ne dershaneye ne de okula istekli gittiğini, % 22,9'u ise okula daha istekli gittiğini belirtmişlerdir. Her iki yere de istekli gidenler % 18,9'luk (n=53) bir dilini oluşturmaktadır (Çizelge 62).

Araştırmaya katılan öğrencilerin üçte birinin (% 33,6) okul yerine dershaneye daha istekle gitmesi oldukça manidardır. Okulların cazibesini yitirerek, dershanelerin okullara oranla daha ilgi çekici yerler haline gelmesi, öğrencilerin okul algısını ve okuldan beklentilerini de değiştirmiştir. Öyle ki okullar, sadece bir üst öğretim kurumuna gidebilmek için gerekli giriş koşullarının karşılandığı kurumlara tahvil edilmişlerdir.

Çizelge 62. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershane Ya Da Okula İstekli Gitme Durumu

Daha İstekli Gidilen Yer	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okul	64	22,9
Dershane	94	33,6
Her ikisine de istekli gidiyorum.	53	18,9
Hiçbirine (ikisine de) istekli gitmiyorum	69	24,6
Toplam	280	100,0

Çizelge 63. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Dershane Ya Da Okula İstekli Gitme Durumunun Liselere Göre Dağılımı

Devam Edilen Okul	Dershane ya da Okuldan Hangisine Daha İstekli Gidildiği									
	Okul		Dershane		Her ikisine de istekli gidiyorum.		Hiçbirine istekli gitmiyorum.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
A	16	40,0	5	12,5	8	20,0	11	27,5	40	100,0
B	3	6,3	18	37,5	8	16,7	19	39,6	48	100,0
C	21	42,9	9	18,4	13	26,5	6	12,2	49	100,0
D	12	19,0	27	42,9	13	20,6	11	17,5	63	100,0
E	12	15,0	35	43,8	11	13,8	22	27,5	80	100,0
Toplam	64	22,9	94	33,6	53	18,9	69	24,6	280	100,0

Liselere Göre Öğrencilerin Dershane ya da Okula Daha İstekli Gitme Durumu:

Liselere göre araştırmaya katılan öğrencilerin dershane ya da okuldan hangisine daha istekli devam ettiğine dair dağılım Çizelge 63'de verilmiştir. Buna göre, ankete katılan öğrencilerden C Lisesine devam edenlerin % 42,9'u (n=21) ve A Lisesine devam edenlerin ise % 40'ı (n=16) okula daha istekli gittiklerini belirtmişlerdir. Oysaki D ve E liseleri için okula daha istekli gitme oranı sırasıyla % 19 ve % 15 iken, B Lisesinde sadece % 6,3 civarındadır. Dershaneye daha istekli gidenlerin oranı D ve E Liselerinde ortalama % 43 iken, B Lisesi için bu oran % 37,5 (n=18) civarındadır. C ve A Liselerinde ise dershaneye daha istekli gidenlerin oranı (sırasıyla % 18,4 ve % 12,5) diğer okullara kıyasla oldukça düşük durumdadır. Görece ayrıcalıklı kamu okulu olan B Lisesine devam edenlerin % 39,6'sının (n=19) ne okula ne de dershaneye istekli gitmesi ise, üzerinde düşünölmeye muhtaç bir duruma işaret etmektedir.

Dershanelerin Eğitim Eşitliği Bağlamında Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında dershanelerin eğitimdeki eşitsizlikleri artırmadaki/azaltmadaki rolü, dershane sisteminin hiç olmamasının öğrencilerin okul başarısı üzerine olası etkileri, üniversiteye girme olasılığı düşük/yüksek öğrencilere dershanelerin katkısı ve

dershanelerin son yıllarda çevre semtlere yayılmasına ilişkin öğrencilerin görüşlerinin frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları verilmiştir.

Dershanelerin Eğitimdeki Eşitsizlikleri Ortadan Kaldırması

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 60,4 (n=169) gibi oldukça önemli bir kısmı, “dershanelerin öğrencilere nitelikli bir eğitim sunarak eğitimdeki eşitsizlikleri ortadan kaldırdığı” fikrine katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında % 39,6 (n=111) oranında öğrenci ise, eğitim sistemindeki eşitsizlikleri ortadan kaldırmada dershanelerin önemli bir fonksiyonu olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 64).

Çizelge 64. Dershanelerin Eğitimdeki Eşitsizlikleri Ortadan Kaldırıp Kaldırmadığına İlişkin Görüşler

Dershaneler Eğitimdeki Eşitsizlikleri Ortadan Kaldırıyor mu?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	111	39,6
Hayır	169	60,4
Toplam	280	100,0

Dershanelerin Eğitimdeki Eşitsizliklerin Giderilmesindeki Rolü

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Dershanelerin nitelikli bir eğitim sunarak, eğitim sistemindeki eşitsizliklerin ortadan kaldırmasında herhangi bir etkisinin olup olmadığına” ilişkin değerlendirmeleri Çizelge 65’de gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 15,4’ü (n=43) dershanelerin eğitimdeki eşitsizlikleri ortadan kaldırmadığını aksine her öğrenci dershaneye gidemediği için eğitimdeki eşitsizlikleri körüklediğini yani dershanelerin eğitimdeki eşitsizlikleri yeniden üreten bir işlevinin olduğunu belirtmişlerdir. Aslında bu soruya yanıt vermeyenler hesaplama dışında tutulduğunda, yanıt verenler arasında “dershanelerin eğitimdeki eşitsizlikleri ortadan

kaldıran değil ve fakat yeniden üreten bir sektör” olduğuna inananların oranı daha da yükselmektedir.

Çizelge 65. Dershanelerin Eğitimdeki Eşitsizlikler Bağlamındaki Rolüne İlişkin Görüşler

Dershanelerin Eğitim Sistemindeki Eşitsizliklerin Giderilmesinde Herhangi Bir Etkisi Var mı?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yanıt vermeyenler	123	43,9
Evet, çünkü dershane az öğrencinin olması etüt ve kaynak imkânı sağlanması	23	8,2
Hayır, çünkü her dershane aynı nitelikte öğretim yapılmıyor.	8	2,9
Hayır, çünkü ticari kaygılarla başarılı öğrencilerle daha çok ilgileniliyor.	25	8,9
Hayır, her öğrenci dershaneye gidemediği için eşitsizlik artıyor.	43	15,4
Evet, çünkü okulda dershanedeki gibi ÖSS için nitelikli öğretim yapılmıyor.	19	6,8
Evet, dershane herkese eşit davranılıyor.	6	2,1
Hayır, çünkü sorun eğitim sisteminde ve sistemin değişmesi lazım.	20	7,1
Diğer	13	4,6
Toplam	280	100,0

Ankete katılan öğrencilerden bu soruya “hayır” yanıtını verenlerin % 8,9’u (n=25) dershanelerin ticari kaygılarla başarılı öğrencilerle daha çok ilgilendiğini ve % 7,1’i (n=20) ise sorunun aslında milli eğitim sisteminde olduğunu ve sistemin değişmesi (reformlar yapılması) gerektiğini belirtmişlerdir (Çizelge 65). Buradan hareketle denilebilir ki, ticari kuruluşlar olan dershanelerin kârlarını maksimize edip, cirolarını yükseltmek için üniversiteye girme olasılığı yüksek, başarılı öğrencilerle daha çok ilgilendikleri öğrenciler tarafından ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra araştırma bulguları, dershanelerin bu kadar palazlanıp, büyümesinde milli eğitim politikalarının oldukça etkili olduğunu desteklemektedir. Milli eğitim sisteminin eğitimdeki eşitsizlikleri yeniden üreten dershaneler konusunda çok acil çözüm önerilerine/reformlara ihtiyaç duyduğu öğrenciler tarafından da dillendirilmektedir.

Dershanelerin eğitimdeki eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasında olumlu bir fonksiyonu olduğunu düşünenlerden % 8,2’si (n= 23) dershane az öğrencinin olmasını, etüt ve kaynak imkânı sağlanmasını öne çıkarırken, % 6,8’i (n=19) ise

dershanedekinin aksine okulda ÖSS için nitelikli öğretim yapılmadığını ifade etmektedir (Çizelge 65). İfade edilen bu iki oran, soruya “evet” yanıtını verenlerin en yüksek olanlarını temsil etmektedir. Dershanelerdeki sınıf mevcutlarının MEB’e bağlı okullardaki sınıflara kıyasla oldukça düşük olması, ÖSS ve SBS gibi merkezi sınavlara hazırlanmada bol kaynak ve etüt imkânının sağlanması, iyi işleyen bir rehberlik anlayışı vb. gibi etkenler öğrencilerin merkezi sınavlara hazırlanmada dershaneleri eşsiz kurumlar gibi görmelerine neden olmakta ve yukarıda ifade edildiği gibi “**dershanelerin ÖSS için nitelikli öğretim yaptığı**” yanılması ortaya çıkmaktadır.

Dershanelerin Paralı Olmasının Eğitimdeki Eşitsizlikleri Artırmadaki Rolü

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 76,1’i (n=213) gibi oldukça önemli kısmı dershanelerin paralı oldukları için eğitimdeki eşitsizlikleri artırdığını belirtmişlerdir (Çizelge 66).

Çizelge 66. Dershanelerin Paralı Olmasının Eğitimdeki Eşitsizlikleri Artırıp Artırmadığına İlişkin Görüşler

Dershanelerin Paralı Olduğu İçin Eğitimdeki Eşitsizlikleri Artırıyor mu?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	213	76,1
Hayır	67	23,9
Toplam	280	100,0

Çizelge 65’de öğrencilerin % 15,4’ü (n=43) tarafından ifade edilen “her öğrenci dershaneye gidemediği için, dershaneler eğitimdeki eşitsizlikleri artırır” vurgusu, Çizelge 66’da ifade edilen “dershaneler paralı oldukları için eğitimdeki eşitsizliği artırmaktadır” bulgusunu desteklemektedir. Bu bağlamda ailenin geliri bireyin dersane sürecine dâhil olup olmamasında oldukça önemlidir.

Üniversite eğitimi toplumsal hareketlilik açısından oldukça belirleyici ve üniversiteye erişim bu kadar rekabetçi olduğu sürece, ailenin geliri yükseköğretime

erişim için belirleyici olmaya devam edecek, bu da eğitimde eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını engelleyecektir.

Dershaneçiliğın Olmadığı Bir Sistemde Öğrencilerin Eğitimdeki Başarısı

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 33,9'u (n=95) dershane sistemi hiç olmasaydı eğitimdeki başarısının düşeceğini yani daha başarısız olacağını, % 22,9'u (n=64) başarı durumunun değişmeyeceğini, % 21,1'i başarı durumu açısından fark eden bir şey olmayacağını ama daha fazla vakti olacağını ve % 18,2'si (n=51) ise daha başarılı olacağını belirtmişlerdir (Çizelge 67).

Çizelge 67. Dershaneçiliğın Olmadığı Bir Sistemde Öğrencilerin Eğitimdeki Başarısının Bu Durumdan Nasıl Etkileneceğine İlişkin Görüşler

Dershane sistemi hiç olmasaydı, eğitimdeki başarınız bu durumdan nasıl etkilenirdi?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Daha başarılı olurdum.	51	18,2
Başarı durumum açısından fark etmezdi ama daha fazla vaktim olurdu.	59	21,1
Başarı durumum değişmezdi.	64	22,9
Daha başarısız olurdum.	95	33,9
Diğer	11	3,9
Toplam	280	100,0

Ankete katılanların % 44'ü (n=123) dershane sisteminin olmaması halinde, eğitimdeki başarı durumunun değişmeyeceğini ve bunun yanında dershaneye harcadığı zamanın kendisine kalacağı için daha fazla vakti olacağını belirtmiştir. Buradan hareketle dershanelerin olmaması; öğrencilerin eğitimdeki başarı durumunu değiştirmeyeceği gibi, öğrenciler daha fazla boş zamanları olacağı için farklı ilgi alanlarına yönelebilecek, belki de bireysel yeteneklerini ortaya çıkarıp yaşadığı toplumla ve en önemlisi de kendileriyle daha barışık bireyler olabileceklerdir.

Ankete katılanların % 33,9'unun dershane sisteminin olmaması durumunda eğitimde daha başarısız olacağını ifade etmesi, bu öğrencilerin eğitimde başarılı olmayı dershane sistemine bağladıklarını göstermektedir. Bu durum öğrencilerin

eğitimde başarılı olmanın yolunun dershaneden geçtiğine inandıklarını gösterir ki, bu da dershanelerin kamu okullarının derslerdeki açıklarını kapatan, okul başarısı düşük olanların imdadına yetişen can simidi kurumlar haline geldiklerini gösterir.

Dershanelerin Üniversiteye Girme Olasılığı Düşük Öğrencilere Katkısı

Araştırmada görüşlerine başvurulmuş öğrencilere, akademik başarısı düşük ve üniversiteye girme olasılığı olmayan öğrencilere dershanelerin ek bir şans yaratıp yaratmadığı konusunda ne düşündükleri sorulmuş ve yanıtlar Çizelge 68’de gösterilmiştir.

Çizelge 68. Dershanelerin Üniversiteye Girme Olasılığı Düşük Öğrencilere Ek Bir Şans Yaratıp Yaratmadığına İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Dershaneler üniversiteye girme olasılığı düşük öğrencilere ek bir şans yaratıyor mu?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	170	60,7
Hayır	110	39,3
Toplam	280	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 60,7’si (n=170) akademik başarısı düşük ve üniversiteye girme olasılığı olmayan öğrencilere dershanelerin ek bir şans yarattığına inandıklarını, % 39,3’ü ise akademik başarısı düşük öğrencilere dershanelerin böyle bir şans yarattığına inanmadıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 68).

Yukarıdaki bulgulara göre öğrenciler, dershanelerin akademik başarısı oldukça düşük öğrencilere bile üniversite kapılarını açabileceğine inanmaktadırlar. Dershaneler üniversiteye girmek isteyenlerin aşındırdığı umut kapısı olarak kalmaya devam etmemelidir. Çünkü bu kurumlar eğitimi özelleştirerek onu bir kamu hizmeti olmaktan çıkarmaktadır. Diğer taraftan dershaneler, üniversiteye giren öğrenci sayısını artırmadığı gibi, özellikle kamu okullarını değersizleştirerek eğitim sisteminde büyük tahribatlara neden olmaktadır.

Dershanelerin Üniversiteyi Kazanma Olasılığı Yüksek Öğrencilere Katkısı

Araştırmada görüşlerine başvuru alan öğrencilere, dershanelerin sadece üniversiteye girme olasılığı yüksek öğrencilere mi katkı sağladığı konusunda ne düşündükleri sorulmuş ve yanıtlar Çizelge 69'da gösterilmiştir.

Çizelge 69. Dershanelerin Sadece Üniversiteyi Kazanma Olasılığı Yüksek Olanlara Katkı Sağlayıp Sağlamadığına İlişkin Görüşler

Dershaneler sadece üniversiteyi kazanma olasılığı yüksek olanlara mı katkı sağlıyor?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	134	47,9
Hayır	146	52,1
Toplam	280	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 52,1'i (n=146), dershanelerin sadece akademik başarısı iyi ve üniversiteyi kazanma olasılığı yüksek öğrencilere katkı sağladığı fikrine katılmadığını; % 47,9'u (n=134) ise bu fikre katıldığını ifade etmiştir (Çizelge 69). Çağ nüfusunun hızla büyüyor olması karşısında yükseköğretim programlarının kontenjan sayıları son dönemde oldukça küçük miktarlarda değişti. Bu durum ne yazık ki gelecekte daha fazla gencin üniversite kapısında bekleyeceğini ve umutla dershane yollarını aşındıracağını göstermektedir. Oysaki farklı bir yaşam ve eğitim tahayyülü her zaman için vardır ve gençliğin tek seçeneğinin üniversitede okumak olmadığı konusu artık üzerinde durulması gereken konuların başında gelmelidir.

Dershanelerin Son Yıllarda Çevre Semtlere Kadar Yayılması

Araştırmaya katılan öğrencilerin, dershanelerin son yıllarda çevre semtlere kadar yayılması konusuna ilişkin değerlendirmeleri Çizelge 70'de gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 42,9'u (n=120) dershanelerin son zamanlarda çevre semtlere kadar yayılmasını eğitim kalitesini düşürdüğü için oldukça kötü bulmaktadır. Bunun yanında öğrencilerin % 27,5'i (n=77) zamanının büyük bir bölümünü yolda

geçirmekten kurtulduğu için bu durumu iyi bulmaktadır. % 19,6'lık (n=55) bir öğrenci grubu ise, dersaneler arasındaki rekabetin artmasının fiyatları düşürdüğünü ve dolayısıyla dersanelerin çevre semtlere yayılmasını çok iyi bulduğunu belirtmiştir.

Çizelge 70. Dersanelerin Çevre Semtlere Yayılması Hakkındaki Görüşler

Yayılmayı Nasıl Karşılıyorsunuz?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çok iyi çünkü rekabet oluyor ve fiyatlar düşüyor.	55	19,6
İyi çünkü zamanımın büyük bölümünü yolda geçirmiyorum.	77	27,5
Kötü çünkü farklı etkinliklerde bulunmamı engelliyor.	16	5,7
Çok kötü çünkü eğitim kalitesi düşüyor.	120	42,9
Diğer (fark etmez vb.)	12	4,3
Toplam	280	100,0

Duru (2007) tarafından yapılan “Ankara Şehrinde Dersanelerin Dağılışı” isimli araştırmaya katılanlara yöneltilen “*Dersanelerin son yıllarda merkez dışına yayılması konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna karşılık elde edilen bulgular, öğrencilerin dersanelerin çevre semtlere yayılmasını genelde olumlu karşıladıklarını göstermektedir. Adı geçen araştırmada öğrencilerin zamanlarını yolda harcamak istememeleri, yayılmayı olumlu karşılamalarındaki esas etken olarak gösterilmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerden elde edilen verilere göre; dersanelerin çevre semtlere yayılması olumsuz karşılanmaktadır. Bu bulgu, Duru'nun (2007) dersanelerin çevre semtlere yayılması konusunda ulaştığı bulguyu desteklememektedir. Ancak her iki çalışmada da “öğrencilerin zamanlarını yollarda harcamak istemediğini belirtmesi” altı çizilmesi gereken önemli bir konuya işaret etmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın amacına paralel olarak ulaşılan sonuçlara ve geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Dershanelere devam eden öğrencilerin sosyal ve ekonomik özelliklerine ilişkin sonuçlar

Türk-İş 2009 verilerine (yoksulluk sınırı aylık 2 bin 389 TL) göre, öğrencilerin % 40'ından fazlasının ailesi yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Herhangi sağlık sorunu yaşadığında nitelikli sağlık hizmetlerine kolayca ulaşabilenlerin, görece ayrıcalıklı kamu okullarına giden varsıl ailelerin çocukları oldukları görülmektedir. Bununla birlikte hiçbir sağlık güvencesi olmayan ya da yeşil kartlı ailelerin çocukları evlerine en yakın okullara gitmektedir. Bu çocukların (dolayısıyla ailesinin) yaşam kalitesinin düşük, kaygı düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir.

Nüfusu imkânlarından daha hızlı artan kentler, göçlerle kente gelen nüfusun barınma gereksinimlerini meşru yollarla karşılayamayınca “gecekondulaşma” kentsel mekânda boy göstermeye başlar. Öğrencilerin bir kısmının (% 10) gecekondu denen sağlıklı konutlarda yaşadığı ve yoksul ya da dar gelirli ailelerin çocukları oldukları görülmektedir.

Hangi gelir grubunda olursa olsun aileler, çocuklarının bireysel bir çalışma odasına sahip olmasını oldukça önemsemektedir. Kişisel çalışma odasına sahip bir öğrenci sağlıklı bir kişilik geliştirip, derslerinde daha başarılı olabilecek ve zamanını daha etkin ve verimli kullanabilecektir.

Görece ayrıcalıklı kamu okullarında ulaşımını servis ya da özel araçla sağlayanların oranı diğer okullara oranla oldukça yüksektir. Ekonomik olarak güçlü ailelerin çocuklarını, servis ya da özel araç maliyetine katlanılarak, kentin farklı yaşam alanlarındaki ayrıcalıklı kamu okullarına taşımaktadır. Diğer taraftan servis ya

da özel araç maliyetini kaldıramayan düşük gelirlili ailelerin çocukları ise, ya yürüyerek ya da toplu taşıma araçlarını kullanarak okula ulaşımını sağlamaktadırlar.

Hem varsıl hem de yoksul ailelerin çocuklarının gittiği okullarda babaların öğrenim düzeyi annelerden daha yüksektir. Bu durum, Türkiye’de eğitime ulaşmada kadınların erkeklere oranla büyük dezavantajlara sahip olduğu bilgisini doğrulamaktadır.

Görece ayrıcalıklı kamu okullarında öğrenim gören öğrencilerin anneleri diğer okullarda öğrenim gören öğrencilerin annelerine göre sosyal statüsü daha yüksek ve iyi gelir getiren mesleklere sahiptir. Yoksulluk içinde yaşayan kadınların sayısı son yıllarda, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, erkeklerin sayısı ile karşılaştırıldığında kadınların erkeklere oranla yoksulluktan daha fazla etkilendiği görünmektedir. Yoksulluğun kadınla özdeşleşmesi, politik, ekonomik ve sosyal dönüşümün kısa dönemdeki sonucu olarak ekonomileri geçiş sürecinde olan Türkiye gibi ülkelerde son zamanlarda önemli bir sorun haline gelmiştir. Ekonomik unsurlara ek olarak, cinsiyet rollerinin katılığı ve kadınların yetki ve karar alma mekanizmaları ile eğitim, öğrenim ve üretim kaynaklarına kısıtlı ulaşımı bu durumun sorumlusu olan unsurlar olarak ifade edilebilir. Yukarıdaki verilerin ışığında denilebilir ki; eğitim ve öğrenime kısıtlı ulaşabilen kadınların çocukları da bu süreçten olumsuz etkilenmektedir.

Ayrıcalıklı kamu okullarında öğrenim gören öğrencilerin anne ve babaları, diğer okullarda öğrenim gören öğrencilerin anne ve babalarına göre daha yüksek öğrenim düzeyine sahiptir. Öğrenim düzeyi yüksek anne ve babaların çocukları iyi bir çevreye sahip nitelikli eğitim verdikleri düşünülen okullara devam ederken; eve yakın olmak dışında hiçbir özelliği olmayan, sıradan kamu okullarına yoksul aile çocukları devam etmektedir.

İyi gelir getiren ve sosyal statüsü yüksek meslekleri yapan babaların çocukları görece ayrıcalıklı kamu okullarında öğrenim görürken, düşük gelir getiren ve sosyal statüsü düşük meslekleri olan babaların çocukları ise evlerine en yakın kamu okullarına devam etmektedir. Bu durum sınıfsal olarak okulların ayrıldığını ve öğrencilerin sınıfsal gerçekliklerine göre okullara gitmekte olduğunu göstermektedir.

Dershanelere devam eden öğrencilerin okul başarılarına ilişkin sonuçlar

Öğrencilerden sınıf tekrarı yapanların önemli bir kısmı sınıf tekrarını halen devam ettiği lisede (ilköğretimde değil) yapmıştır. Neredeyse her on öğrenciden biri mezun durumda olabilmesine neredeyse iki öğretim yılı varken sınıf tekrarıyla tanışmıştır. Başarısız olup sınıf tekrarı yapan ve sınıf arkadaşlarıyla yaş farkı bulunan öğrenciler, okullarında şiddet ve disiplinsizlik olaylarına daha çok karışmaktadır.

Gelir düzeyi yüksek ailelerin çocukları olup aynı zamanda ayrıcalıklı devlet okullarında okuyan öğrencilerin sınıf tekrarı yapma oranı oldukça düşüktür, bu durum görece ayrıcalıklı devlet okullarında nitelikli eğitim yapıldığını gösterir. Aynı zamanda ayrıcalıklı kamu okullarına devam eden öğrencilerin, okul derslerinin dışında takviye dersler (etüt, özel ders ve dersane desteği gibi) alarak başarılarını yükselttikleri ve böylelikle sınıf tekrarı yapmadan başarıyla derslerini verdikleri görülmektedir.

Öğrencilerin lisedeki başarı durumlarına yönelik yaptıkları değerlendirmeye göre, öğrencilerin oldukça büyük bir kısmının kişisel başarı durumlarına yönelik iyimser bir tavır içinde oldukları görülmektedir.

Görece ayrıcalıklı kamu okullarına giden öğrenciler, okuldaki derslerinde oldukça başarılıdırlar. Aynı zamanda bu okullara giden öğrencilerin özgüven düzeyleri de oldukça yüksektir. Buradan anlaşılan şudur ki, “okulda başarılı olmak ve başarıyı içselleştirmek” oldukça sınıfsaldır ve bireyin sınıfsal aidiyetine işaret eder. Öğrenci başarısı üzerinde öğrencinin derse duyduğu ilgi ya da okulun kaynakları, aktiviteleri ve ders içi öğrenme metotları değil, sosyoekonomik ve kültürel durum ve kendine güven belirleyici olmaktadır.

Öğrencilerin dershaneye gidip gitmeme durumu ve gidilen dershanelerin özelliklerine ilişkin sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin oldukça büyük bir kısmı daha önce dershaneye gitmiştir ve bu öğrencilerin tamamına yakını ise halen bir dershaneye devam etmektedir. Bu durum öğrencilerin dersane sisteminin içine girmekten kaçamadığını göstermektedir.

Görece ayrıcalıklı okullara devam eden ve daha yüksek gelire sahip ailelerin çocuklarının tamamı okul eğitiminin yanında dershane öğretimine de başvurmaktadır. Parası olan aileler çocuklarını dershanelere göndererek ve özel derslerle takviye ederek merkezi sınavlara daha iyi hazırlanmaktadır. Bu durum sosyal statüsü yüksek, varlıklı ailelerin çocuklarının sınava dayalı eğitim sistemimizde daha avantajlı hale gelmesine yardım etmektedir. Diğer taraftan yoksul ailelerin çocuklarının devam ettiği okullarda dershaneye gidenlerin oranı, diğer okullara göre oldukça düşük kalmaktadır. Sınav dershane ilişkisi seçkin eğitimi pekiştirici bir işlev görmektedir.

Ailelerin gelir düzeyleri yükseldikçe eğitim maliyetine katlanma oranı artmaktadır. Yüksek geliri olan ailelerin çocukları, özel ders gibi yüksek maliyetli destek alma yoluna sıklıkla başvurmaktadır. Öğrenciler gittikleri dershane dışında ikinci bir dershaneye, kursa giderek ya da özel ders alarak, rekabet ortamında bir adım öne geçmeye çalışmaktadır.

Ekonomik geliri yüksek ailelerin çocuklarının gittiği okullarda dershaneye gitme süresi de yüksektir.

Merkezi iş sahası olan Kızılay'daki dershanelerin fark edilebilir olması, güvenli bir ortamda olması ve yürüyerek/araçla kolay ulaşılabilir olması Kızılay'daki dershanelerin daha çok tercih edilmesine neden olmaktadır.

Liselerin farklı dinamiklere göre birbirlerinden ayrışmasına benzer şekilde dershanelerin de farklılaştığı öğrenciler tarafından gözlemlenebilmektedir. Dershane öğretilerinin uzmanlığı ve dershanelerin sunduğu olanaklar bu ayrışmada ön plana çıkmaktadır. Öğrenciler için sınavda çıkması muhtemel sorulara yönelik pratik ve hızlı çözüm yollarının öğrenilmesi esastır. Bu bağlamda dershanelerin test çözme tekniğini geliştirmesi, istenildiğinde etüt dersi sağlaması ve pratik ezber bilgiler sunabilmesi öğrencilerin gözünde o dershaneyi oldukça nitelikli kılmaktadır.

Öğrencilerin büyük bir kısmı kitle tipi dershaneleri tercih etmektedir. Her türlü okuldan çok sayıda öğrencinin gittiği kitle dershanelerinin tercih edilmesinin iki nedeni olabilir. Bunlardan biri, kitle dershanelerinin büro ya da butik tipi dershanelere göre daha ucuz olması yani ekonomik boyutu diğer neden ise kitle dershanelerinin büyük

çoğunluğunun cemaat zincir dersaneleri olması ve bu dersanelerin elinde büyük reklâm olanaklarının bulunmasıdır.

Varsıl ailelerin, yüksek dersane maliyetlerine katlanabildikleri için çocuklarını genellikle öğrenci sayısı az dersanelere (büro ya da butik tipi) gönderme yolunu seçtikleri görülmektedir. Buna karşın görece yoksul ailelerin çocuklarının ise, tercihlerini kalabalık öğrenci sayısına sahip kitle dersanelerinden yana kullandıkları görülmektedir.

Öğrencilerin % 66'sı dershaneye yıllık 2001 TL'den fazla para öderken, % 29'u ise 3001 TL'den fazla ücret ödemektedir. Butik dersanelere giden öğrenciler için bu rakam yıllık 15000 TL'ye kadar çıkabilmektedir. Bu rakamlar ailelerin gelirlerinin oldukça önemli bir kısmını dersanelerle paylaşmak zorunda bırakıldığının göstergesidir. Toplumun büyük bir bölümünün açlık ya da yoksulluk sınırının altında bir gelire yaşamını sürdürmeye çalıştığı bir zamanda, dersanelere ödenen bu miktarlar; eğitimin piyasalaştığını ve giderek ancak varsılların yararlanacağı bir meta haline dönüştüğünü göstermektedir.

Öğrencilerin 1/5'i halen devam ettiği dershaneye ortaöğretim alanının (Fen Bilimleri, Türkçe-Matematik, Sosyal Bilimler gibi) tüm dersleri için anlamamıştır. Bu durum dersanelerin daha fazla kâr güdüsüyle, öğrencileri dershaneye çekmede farklı pazarlama stratejileri kullanabildiğini göstermektedir. Bu bağlamda dersaneler piyasa mantığına eklenmiş kurumlar olduğu için, önemli olan bireyin sınavda başarı kazanması değil ve fakat dershanenin (para) kazanmasıdır.

Dersane bedellerinin yüksek olması yoksul ve dar gelirlinin hayati önemdeki merkezi sınavlara (SBS ve ÖSS gibi) yeterince hazırlanamaması ve sınavlarda başarılı olamaması gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Dershaneye odaklı ve sınava dayalı eğitim öğretim süreçleri, parası olanlara nitelikli okulların kapısını açarken; yoksulları elemekte, temel bir insan hakkı olan eğitimi gerçek bağlamından koparmaktadır.

Öğrenci görüşlerine göre dersane öğretimine yönelimin temel nedenlerine ilişkin sonuçlar

Öğrenciler MEB'e bağlı öğretim kurumlarında/okullarda Üniversite Giriş Sınavı'na (ÖSS) yönelik nitelikli bir öğretimin yapılmadığını ve üniversite giriş sınavında başarılı olmak için gerekli olan pratik bilgiler ile test tekniğinin okullarda kazandırılmadığını, test tekniğini öğrenmek için dershaneye gidilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Öğrencilere göre merkezi sınavlara hazırlanmada tercih edilen yer olarak işaret edilen dershaneler, aynı zamanda okulda öğrenilemeyen dersleri takviye etme görevini de üstlenmektedir.

Öğrenciler dershaneye gitmeden üniversite sınavını kazanamayacaklarını ve okullarda verilen eğitimin üniversite sınavını kazandıracak yeterlikte olmadığını düşünmektedirler.

Dershane öğretimi ile MEB'e bağlı eğitim kurumlarında yapılan öğretim arasındaki temel farklılıklara ilişkin sonuçlar

Öğrenciler dershane öğretimini okuldan ayıran temel özellikler arasında; dershanede sınav tekniğine yönelik pratik bilgilerin verilmesi ve derslerin sınav tekniğine uygun işlenmesi konularını öne çıkarmışlardır. Bunun yanında dershane sınıflarındaki mevcudun az olması, öğretmenlerin öğrencilerin ihtiyaç ve sorunlarıyla daha yakından ilgilenmesi ve de dershanede rekabet ortamının olması öğrenciler için dershane öğretimini okuldan ayıran diğer temel farkları oluşturmaktadır.

Öğrenciler, dershanelerin okuldan farklı olarak ihtiyaç duyulan konularda etüt imkânı sağlamasını, yapılan deneme sınavlarıyla başarının sürekli izlenmesini ve alınan sınav sonuçlarına yönelik dönüt verilmesini önemli bulduklarını belirtmişlerdir. Yine öğrencilere göre dershanenin verdiği kitap, dergi, CD vb. gibi materyaller de dershanenin okuldan farklı olarak sunduğu imkânlar arasında önemli bir yere sahiptir.

Dershanenin okuldan farklı olarak sunduğu olanaklar arasında en fazla kabul gören seçeneğin "dershanelerin öğrencilere yetersiz oldukları konularda etüt imkânı tanınması" olmasının altında yatan nedenleri irdelemek gerekmektedir. Bu bağlamda okullarda konuların yeterince pekiştirilmediği, her öğrenciye eşit düzeyde ulaşılamadığı ve öğrencilerin farklılıklarını dikkate alan öğretim yöntemlerinin

yeterince kullanılmadığı görülmektedir. Gerek kalabalık sınıf mevcutları, gerekse de uygulamadaki mevcut diğer aksaklıklar bu sorunun gittikçe büyümesine neden olmaktadır.

Öğrenciler, dershanelerin bir öğretim kurumu olmaktan çok, ticari bir faaliyet alanı olduğunu ve kendilerini de müşteri gibi hissettiklerini belirtmişlerdir. Dershanedeki yüksek başarı ve rekabet baskısının kendilerini oldukça rahatsız ettiğini belirten öğrenciler, dershaneye kayıt yaptırılırken dersane tarafından verilen sözlerin tutulmadığını ifade etmişlerdir. Dershanede ezberci öğretim yapıldığının vurgulayan öğrenciler, aynı zamanda dersane öğretmenleri tarafından daha çok başarı nedeni olmak üzere başarı, sosyal statü, ekonomik durum vb. gibi nedenlerden dolayı ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Sosyal statüsü yüksek ve varlıklı ailelerin çocukları dershaneye daha istekli giderken, yoksul ailelerin çocukları ise okula daha istekli gitmektedir. İlköğretimden sonra sınavla girilen görece ayrıcalıklı kamu okuluna devam eden öğrenciler ise, ne okula ne de dershaneye istekli gitmektedir.

Öğrenciler okula oranla dershaneye daha istekli gitmektedirler. Okulların cazibesini yitirerek, dershanelerin okullara oranla daha ilgi çekici yerler haline gelmesi, öğrencilerin okul algısını ve okuldan beklentilerini de değiştirmiştir. Bu durum okulların, neredeyse sadece bir üst öğretim kurumuna gidebilmek için gerekli giriş koşullarının karşılandığı kurumlara dönüştüğünü göstermektedir.

Öğrenci görüşlerine göre dershanelerin eğitim eşitliği bağlamındaki rolüne ilişkin sonuçlar

Öğrencilere göre dershaneler paralı oldukları için eğitimdeki eşitsizliği artırmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 60,4'ü dershanelerin eğitimdeki eşitsizlikleri ortadan kaldırmadığını aksine her öğrenci dershaneye gidemediği için eğitimdeki eşitsizlikleri körüklediğini yani dershanelerin eğitimdeki eşitsizlikleri yeniden üreten bir işlevinin olduğunu belirtmişlerdir.

Ticari kuruluşlar olan dershanelerin kârlarını maksimize edip, cirolarını yükseltmek için üniversiteye girme olasılığı yüksek, başarılı öğrencilerle daha çok ilgilendikleri öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Dershanelerin bu kadar palazlanıp büyümesinde milli eğitim politikalarının oldukça etkili olduğu ve eğitimdeki eşitsizlikleri yeniden üreten dershaneler konusunda çok acil çözüm önerilerine/reformlara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Dershanelerdeki sınıf mevcutlarının MEB'e bağlı okullardaki sınıflara kıyasla oldukça düşük olması, ÖSS ve SBS gibi merkezi sınavlara hazırlanmada bol kaynak ve etüt imkânının sağlanması, iyi işleyen bir rehberlik anlayışı vb. gibi etkenler öğrencilerin (ve de velilerin) merkezi sınavlara hazırlanmada dershaneleri eşsiz kurumlar gibi görmelerine neden olmakta ve bu durum dershanelerin ÖSS için nitelikli öğretim yaptığı yanılsaması ortaya çıkarmaktadır.

Öğrenciler tarafından dillendirilen “her öğrenci dershaneye gidemediği için, dershaneler eğitimdeki eşitsizlikleri artırır” vurgusu, “dershaneler paralı oldukları için eğitimdeki eşitsizliği artırmaktadır” bulgusunu desteklemektedir. Bu bağlamda ailenin geliri bireyin dershane sürecine dâhil olup olmamasında oldukça etkili olmaktadır.

Üniversite eğitimi toplumsal hareketlilik açısından oldukça belirleyici ve üniversiteye erişim bu kadar rekabetçi olduğu sürece, ailenin geliri yükseköğretime erişim için belirleyici olmaya devam edecek, bu da eğitimde eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını engelleyecektir.

Öğrencilerin % 44'ü dershaneciliğin olmadığı bir sistemde eğitimdeki başarı durumlarının değişmeyeceğini ve bunun yanında dershaneye harcadıkları zamanın kendilerine kalması vesilesiyle daha fazla boş vakitleri olacağını belirtmişlerdir. Buradan hareketle dershanelerin olmaması; öğrencilerin eğitimdeki başarı durumunu değiştirmeyeceği gibi, öğrenciler daha fazla boş zamanları olacağı için farklı ilgi alanlarına yönelebilecek, belki de bireysel yeteneklerini ortaya çıkarıp yaşadığı toplumla ve en önemlisi de kendileriyle daha barışık bireyler olabileceklerdir.

Diğer taraftan ankete katılan öğrencilerin % 34'ü dershane sisteminin olmaması durumunda eğitimde daha başarısız olacağını ifade etmiştir, bu bulgu öğrencilerin bir kısmının eğitimde başarılı olmayı dershane sistemine bağladıklarını göstermektedir.

Öğrenciler, dershanelerin sadece akademik başarısı iyi öğrencilere değil ve fakat akademik başarısı oldukça düşük öğrencilere bile üniversite kapılarını açabileceğine inanmaktadırlar.

Öğrenciler dershanelerin son yıllarda çevre semtlere kadar yayılmasını olumsuz karşılamaktadır. Ancak öğrencilerin zamanlarının çoğunu yolda harcamak istememeleri, yayılmayı bir nebze olsun olumlu karşılamalarına neden olmaktadır.

Öneriler

Yarışmacı ve sınav odaklı bir eğitim anlayışına tahvil edilmiş olan günümüz eğitim sistemi; çağdaş insanın eğitim gereksinimlerini karşılamaktan uzak, toplumun

tamamının eğitim istemini göz ardı ederek, sınırlı sayıdaki bireyin egemenlerin kurgusuna uygun yetiştirilmesini sağlar. Yarışmacı eğitim anlayışından beslenen her düzeydeki eğitim uygulaması, eleyici/seçkinci bir yaklaşımın ürünü olacaktır. Sınav odaklı olan günümüz eğitim sistemi; farklı bir yaşam algısı ve eğitim tahayyülü yokmuş gibi, gençliğin tek seçeneğinin üniversitede okumak, bunun için üniversite sınavını aşmak ve yarışma sürecinde rakiplere fark atmak olduğu yanılgısını beslemektedir. Bu yanılgı, öğrencilerin dershanelere ve kurslara yüklenmesine yol açmaktadır.

Eğitime bütçeden yeterli kaynak ayrılmaması, okullarda nitelikli eğitim verilmemesi ve bireylerin merkezi sınavlara yaşamsal önem atfetmesi gibi nedenler dersane sisteminin her geçen gün büyümesine ve dershanelerin artık neredeyse okullara alternatif kurumlar olarak düşünülmesine zemin hazırlamıştır. Dershanelerin eğitim sistemindeki yükselişinin önüne geçebilmek için, merkezi sınavların eğitim sistemindeki hâkimiyetinin önüne geçilmeli, bir üst öğretim kurumuna geçişte sınava değil sürece dayalı bir değerlendirme yapılmalıdır.

Dershaneler üniversiteye girmek isteyenlerin aşındırdığı umut kapısı olarak kalmaya devam etmemelidir. Çünkü bu kurumlar eğitimi özelleştirerek onu bir kamu hizmeti olmaktan çıkarmaktadır. Diğer taraftan dershaneler, üniversiteye giren öğrenci sayısını artırmadığı gibi, özellikle kamu okullarını değersizleştirerek, okulların en temel işlevlerini bile yerine getiremez duruma gelmelerine neden olmaktadır.

Bu araştırma çalışması ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin görüşlerine dayalı bir çalışmadır. Benzer bir araştırma ilköğretim okullarında ya da farklı kentlerde yürütülebilir. Dershanelerin öğretmen istihdam etme politikaları ve dersane öğretmenlerinin çalışma koşulları ile dershanelerin kamu eğitim sistemine yönelik etkileri üzerine araştırmalar yapılabilir. Bunun yanı sıra, dersane sisteminin işleyişine ilişkin olarak öğretmen, idareci ya da veliler üzerine araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

Aksoy, H. H. (2005). "Üniversiteye Giriş Sorunu Bağlamında 'Toplumsal Yeniden Üretim Mekanizması Olarak' Mesleki-Teknik Eğitim". **Abece ve Ekin Dergisi**. 226,18–20.

Aksöz, Z.(2001). *Yeniden Üretim Kuramı Açısından Dershanelerdeki Farklılaşmalar*. Yayınlanmamış. Y.Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Akyüz, Y.(1989). **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)**. Ankara: A.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.

----- (1996). **Anaokullarının Türkiye'de Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi**. I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara: MEB Yayınları.

----- (2004). **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S. 2004**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Balcı, A. (1995). **Sosyal Bilimlerde Araştırma**. Ankara: 72 TDFO Bilgisayar-Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.

----- A. (2001). **Sosyal Bilimlerde Araştırma**. Ankara: PegemA Yayıncılık

BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 26. Madde (10 Aralık 1948). Web: http://tr.wikisource.org/wiki/%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Evrensel_Beyannamesi (18 Kasım 2008 tarihinde erişildi).

Cenk, E.(2005). *Öğrencilerin Özel Dershanelere Gitme Nedenleri İle Özel Dershanelerde Aldıkları Eğitime İlişkin Görüşleri(Ankara İli Sincan İlçesi Örneği)*. Yayınlanmamış. Y.Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Coşkun, G. (2005). *Özel Dershanelerin Ortaöğretimde Verimliliğe ve İstihdama Etkisi*. Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cüceloğlu, D.(1993). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Çolak, N. (2006). *Eğitim Sosyolojisi Bakımından Dershaneler ve Eğitim: Üniversite Sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel Durum*

Analizleri: Bursa Örneği. Yayımlanmamış. Y.Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dershaneler Mercek Altında! (2008, Haziran 19). Milliyet Gazetesi, 13.

Doğu, N. (2007, Aralık 21). **Velilerin Yeni Tercihi Butik Dershane.** Radikal Gazetesi, 12.

DPT. **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000).** Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.

-----**Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005).** Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.

-----**Kalkınma Planları (1-9).** Web: <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan.asp>. (19 Eylül 2008 tarihinde erişildi).

Duru, Ü.(2007). *Ankara Şehrinde Dershanelerin Dağılışı.* Yayımlanmamış. Y.Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eğitim-Sen, (2004). 4. Demokratik Eğitim Kurultayı. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.

----- (2008a). **Sınavlara Dayalı Sistem, Eğitimi İkinci Plana Atıyor!** Web: <http://www.egitimsen.org.tr/index.php?yazi=1579> (16 Ekim 2008 tarihinde erişildi).

----- (2008b). **Sınava Endekli Eğitim Öğrencilere Değil Dershanelere Fayda Sağlıyor.** Web: <http://www.egitimsen.org.tr/index.php?yazi=1530> (16 Ekim 2008 tarihinde erişildi).

----- (2008c). **Dershane Sistemi Paralı Eğitime Açılan Kapıdır!** Web: <http://www.egitimsen.org.tr/index.php?yazi=1579> (16 Ekim 2008 tarihinde erişildi).

Ergin, O.N.(1977). **Türk Maarif Tarihi.** İstanbul: Eser Neşriyat.

Farrel, J. (1992). “ **Conceptualizing Education and the Drive for Social Equity**”. In **Emergent Issues in Education: Comparative Perspectives**, edited by Robert F. Arnove, Philip G. Altbach, Gail P. Kelly. Suny, 1992.

Gök, F. (2004). **Eğitim Hakkı: Türkiye Gerçeği**, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sunulan bildiri. İnönü Üniversitesi, Malatya, Turkey, 6-9 Temmuz 2004.

----- (2005). "Üniversiteye Girişte Umut Pazarı: Özel Dershaneler". **Eğitim Bilim Toplum**. 11, 102–109.

Gücük, D. (2009). Hümanist Eğitim Anlayışı, Hediyelik Çocuklar. **Eleştirel Pedagoji, Politik Eğitim Dergisi**. 2, 73-75.

İnal, K. (1996). **Eğitimde İdeolojik Boyut** (1996). Ankara: Doruk Yayınevi.

----- (2008). **Eğitim ve İdeoloji**. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Karasar, N. (1994). **Bilimsel Araştırma Yöntemi (5. Basım)**. Ankara: 3A Araştırma Eğitim ve Danışmanlık.

----- (2002). **Bilimsel Araştırma Yöntemi (11. Baskı)**. Ankara: Nobel Yayınları.

Keleş, R. (1998). **Kentbilim Terimleri Sözlüğü (2. Baskı)**. Ankara: İmge Yayınevi.

Koçer, H.A. (1991). "Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)" **Araştırma ve İnceleme Dizisi**. İstanbul: , MEB Yayınları.

Kurul, N. (2002). **Eğitim Finansmanı**. Ankara: Anı Yayıncılık.

----- (2009). Kapitalizmin Son Krizi ve Eğitim Alanına Yansımaları. **Eleştirel Pedagoji, Politik Eğitim Dergisi**. 3, 32–36.

----- (2009). Neo-liberalizm, Kent ve Okul Üzerine Düşünceler. **Yeniden İnce Dergisi**. 23, 8–11.

MEB. (2001). **Milli Eğitim Sayısal Veriler**. Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

----- (2002). **Milli Eğitim Sayısal Veriler**. Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

----- (2003). **Milli Eğitim Sayısal Veriler**. Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

----- (2004). **Milli Eğitim Sayısal Veriler**. Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

----- (2005). **Milli Eğitim Sayısal Veriler**. Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

----- (2006). **Milli Eğitim Sayısal Veriler**. Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

----- (2007). **Milli Eğitim Sayısal Veriler**. Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

----- (2008). **Milli Eğitim Sayısal Veriler**. Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

----- (2009). **Milli Eğitim Sayısal Veriler**. Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

----- (2009). **2008–2009 İstatistik Verileri(Ön Hazırlık Raporu)**. Ankara: Çankaya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

MEB. (2009) **Milli Eğitim İstatistikleri**.
Web:<http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/index.htm> (8 Mayıs 2009 tarihinde erişildi).

MEB Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 26434, Resmi Gazete (2007). Web:
http://ookgm.meb.gov.tr/Mevzuat_htm/5580.htm (12 Kasım 2008 tarihinde erişildi).

Milli Eğitim Bakanlığı 2008 OKS / DPY -B /SBS Sınavları ile Genelge. Web:
http://egitek.meb.gov.tr/sinavlar/duyurular/2008/genelge_2008/genelge_2008.htm (2 Ekim 2008 tarihinde erişildi).

Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği, 26810 Resmi Gazete (2007) Web: http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26434_0.html (12 Kasım 2008 tarihinde erişildi).

Mutlu, N. (2007). Dershaneleri Nasıl Bilirsiniz?. **Öğretmen Dünyası Dergisi**. 335, 5–9.

OECD (2008). **Bir Bakışta Eğitim 2008: OECD Göstergeleri**. Web: <http://www.oecd.org/dataoecd/16/37/41262320.pdf> (10 Aralık 2008'de erişildi).

Okçabol, R. (2006). **Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)**. Ankara: Ütopya Yayınevi.

----- (2007, Haziran 4). **Eğitim Hakkı**. Sol, Günlük Siyasi Gazete,6.

ÖSYM, (2008). **2008 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS): Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu**. Web: <http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA91171E62F0FF153CF3213DD9A45F616> (20 Ekim 2008 tarihinde erişilmiştir).

Öz-De-Bir, (2005). **20. Yılında Öz-De-Bir**. Ankara: Öz-De-Bir Yayınları.

----- (2008). **Yıllara Göre Dershane-Öğrenci ve Öğretmen Sayıları**. Ankara: Öz-De-Bir Yayınları.

Özdamar, K. (1997). **Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özsoy, M. (2003). *Özel Öğretim Kurumları Olarak Dershaneler ve Sorunları (Denizli İli Uygulaması)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özsoy, S. (2004). "Eğitim Hakkı: Kendi Dilini Bulamamış Bir Söylem". **Eğitim Bilim Toplum**. 6, 58–83.

Öztürk, A. (2001). *Üniversite Sınavını Kazanamayan Özel Dershane Öğrencilerinin Ortak Özellikleri ve Özel Dershanelerin Bu Öğrencilere ÖSS'deki Puan*

Getirisi (Kayseri Örneğinde). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SBS’de Sınıf Puanlarının Hesaplanmasında Davranış Puanları Değerlendirme Dışı... **T.C. Danıştay Sekizinci Daire 2008/10580 Esas No’lu Kararı**. Web: http://www.danistay.gov.tr/e2008_10580.htm (10 Mayıs 2009 tarihinde erişildi).

Spring, J.(1991). **Özgür Eğitim**. Çev.A. Ekmekçi. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

Tanilli, S.(2004). **Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?**. İstanbul: Adam Yayınları.

Tansel, A. (2004). **Education and Labor Market Outcomes in Turkey. Background Study to Education Sector Study**. Web: http://siteresources.Worldbank.org/INTURKEY/Resources/3616161142415001082/Education_Labor_by_Tansel.pdf (24 Şubat 2009 tarihinde erişilmiştir).

T.B.M.M. (1983). 8.6.1965 Tarih ve 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bu Kanuna İki Madde ve Bir Geçici 2. Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu. **Danışma Meclisi Tutanak Dergisi**.17, 531–555.

T.B.M.M. (1984). 8.6.1965 Tarih ve 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bu Kanuna İki Madde ve Bir Geçici 2. Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim Komisyonu Raporu. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**.5, 101–122.

TED, (2005). **Hayat=180dk.? Türkiye’de Üniversiteye Giriş Sistemi Araştırması ve Çözüm Önerileri**. Ankara: TED Yayını.

Tonak, A.(2008). **Sınavda Kazanmak ve Kaybetmek**. Web: <http://www2.bianet.org/diger/makale2822.htm> (18 Mart 2008 tarihinde erişilmiştir).

Türk-İş, (2009). **Haziran 2009 Açlık Ve Yoksulluk Sınırı**.Web: <http://www.turkis.org.tr/> (13 Temmuz 2009 tarihinde erişilmiştir).

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun. (2004). Web: <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/yenilira/5335.htm> (7 Kasım 2008 tarihinde erişildi).

Ural, A. (2009). ...KPSS Üniversitesi'ne Doğru. **Eleştirel Pedagoji, Politik Eğitim Dergisi. 2**, 76–77.

Ünal, L.I. ve Özsoy, S. (1999). “**Modern Türkiye'nin Sisyphos Miti: Eğitimde Fırsat Eşitliği**”. 75 Yılda Eğitim. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Yıldız, C. (2005). *1980'lerin Eğitim Politikalarının Özel Dershanelere Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yolcu, H. (2007). *Türkiye'de İlköğretim Finansmanının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

EK-1

ANKET SORULARI

Sevgili Öğrenci,

Bu anket, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programında yapılmakta olan bir araştırmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır.

Bu araştırmanın amacını, belli tarihsel ve toplumsal koşulların ürünü olan dershanelerin eğitim eşitliği bağlamında bir değerlendirmesini yaparak, dershanelerin anlam ve değerine ilişkin bir çözümlmeyi ortaya koymak oluşturmaktadır.

Anket üç ayrı soru türünden oluşmaktadır. Birinci türdeki soruları cevaplarken size göre uygun olan seçeneğin yanındaki parantezin içine (X) işaretini koyunuz. İkinci türdeki soruların cevapları size göre "Evet" ise evet seçeneğinin yanındaki, "Hayır" ise hayır seçeneğinin yanındaki boş parantezin içine (X) işareti koyunuz. Üçüncü türdeki soruları da kendi özgün ifadelerinizle doldurunuz.

Bu ankette toplanan bilgiler topluca değerlendirilecek ve sadece bu araştırma için kullanılacak olup başka bir kurum ya da kimseye verilmeyecektir. Bu nedenle ankete isminizi yazmanıza gerek yoktur. Anketteki sorulara vereceğiniz samimi cevaplar araştırmaya çok önemli katkılar sağlayacaktır. Lütfen cevapsız soru bırakmayınız. Sizlerin anketi özenle ve sabırla dolduracağınıza olan inancımı belirtir, katkılarınız için teşekkür ederim.

Mehmet M. AKGÜNDÜZ

BÖLÜM I KİŞİSEL BİLGİLER

1) Cinsiyetiniz : () Kız () Erkek

2) Okulunuz :..... LİSESİ

3) Kendiniz dâhil ailenizdeki birey sayısı kaçtır?

1. () 1-3
2. () 4-6
3. () 7-9
4. () 10 ve üzeri

4) Sizden başka okula devam eden kaç kardeşiniz var? Devam ettikleri öğrenim düzeylerine göre sayıları belirtiniz.

<u>Öğrenim Düzeyi</u>	<u>Kardeş Sayısı</u>
1. () Okul öncesi eğitimde
2. () İlköğretimde
3. () Lisede
4. () Üniversiteye hazırlanan
5. () Üniversitede okuyan
6. () Okumayan

6) Oturduğunuz ev kendinizin mi?

1. () Evet 2. () Hayır

7) Oturduğunuz ev aşağıdakilerden hangisidir?

1. () Apartman dairesi, kaloriferli ya da kombili
 2. () Apartman dairesi, sobalı
 3. () Müstakil ev (dubleks ya da tripleks)
 4. () Müstakil ev (gecekondu)
 5. () Diğer (Lütfen Yazınız).....

8) Kendinize ait bir çalışma odanız var mı?

1. () Evet 2. () Hayır

9) Okula ulaşımınızı ne ile sağlıyorsunuz?

1. () Servisle
 2. () Özel araçla, ailem okula getiriyor
 3. () Toplu taşıma aracıyla (Otobüs, metro, dolmuş vb.)
 4. () Yürüyerek
 5. () Diğer (Lütfen Yazınız).....

10) Annenizin öğrenim durumu nedir?

1. () Okur-yazar değil
 2. () Okur-yazar (ama herhangi bir okulu bitirmemiş)
 3. () İlkokul mezunu
 4. () Ortaokul ve dengi okul mezunu
 5. () Lise ve dengi okul mezunu
 6. () Üniversite ya da yüksek okul mezunu
 7. () Lisansüstü öğrenim görmüş (yüksek lisans ya da doktora yapmış)

11) Babanızın öğrenim durumu nedir?

1. () Okur-yazar değil
 2. () Okur-yazar (ama herhangi bir okulu bitirmemiş)
 3. () İlkokul mezunu
 4. () Ortaokul ve dengi okul mezunu
 5. () Lise ve dengi okul mezunu
 6. () Üniversite ya da yüksek okul mezunu
 7. () Lisansüstü öğrenim görmüş (yüksek lisans ya da doktora yapmış)

12) Annenizin mesleği nedir? (Emekli veya şu anda çalışmıyorsa ya da hayatta değilse önceden yaptığı işi yazınız)

1. () Çiftçi
 2. () Meslek edinmiş işçi (kalifiye işçi)
 3. () Mesleği olmadan herhangi bir işte çalışan işçi (Tarım işçisi, düz işçi, hizmetli vb.)
 4. () Küçük esnaf, zanaatkâr vb. serbest meslek (Tüccar, müteahhit, sanayici)
 5. () Serbest meslek (doktor, avukat, müşavir, mühendis, mimar, veteriner, eczacı vb.).
 6. () Kamu kurumunda memur, öğretmen, hemşire, şoför tekniker, polis, astsubay subay (albaya kadar)
 7. () Kamu kurumunda yüksek düzeyde memur, müsteşar, vali, genel müdür, yüksek rütbeli subay vb.
 8. () Diğer (Lütfen Yazınız).....

13) Babanızın mesleği nedir? (Emekli veya şu anda çalışmıyorsa ya da hayatta değilse önceden yaptığı işi yazınız)

1. () Çiftçi
2. () Meslek edinmiş işçi (kalifiye işçi)
3. () Mesleği olmadan herhangi bir işte çalışan işçi (Tarım işçisi, düz işçi, hizmetli vb.)
4. () Küçük esnaf, zanaatkâr vb. serbest meslek (Tüccar, müteahhit, sanayici)
5. () Serbest meslek (doktor, avukat, müşavir, mühendis, mimar, veteriner, eczacı vb.).
6. () Kamu kurumunda memur, öğretmen, hemşire, şoför tekniker, polis, astsubay subay (albaya kadar)
7. () Kamu kurumunda yüksek düzeyde memur, müsteşar, vali, genel müdür, yüksek rütbeli subay vb.
8. () Diğer (Lütfen Yazınız).....

14) Sosyal güvenceniz aşağıdaki seçeneklerden hangisine uymaktadır?

1. () SGK (SSK, Bağkur, Emekli Sandığı)
2. () Özel Sağlık Sigortası
3. () Yeşil Kart
4. () Yok
5. () Diğer (Lütfen Yazınız).....

15) Ailenizin aylık gelir durumu aşağıdakilerden hangisine uymaktadır? (Ailenizde gelir getiren bütün bireyleri de katarak, toplam gelire göre işaretleyiniz)

1. () Düzenli ve sabit bir gelirimiz yok
2. () 527 TL'den az
3. () 527 TL –1.000 TL
4. () 1.001 TL – 2.000 TL
5. () 2.001 TL – 3.000 TL
6. () 3.001 TL – 4.000 TL
7. () 4.001 TL – 5.000 TL
8. () 5.001 TL – 6.000 TL
9. () 6.001 TL'den fazla

16) Mezun olduğunuz ilköğretim okulunun yeri aşağıdakilerden hangisidir?

1. () Köy
2. () Kasaba
3. () İlçe
4. () Şehir
5. () Yurtdışı

17) Okulda hiç sınıf tekrarı yaptınız mı?

1. () İlköğretimde yaptım 2. () Lisede yaptım 3. () Sınıf tekrarı yapmadım

18) Lisedeki notlarınıza göre başarı durumunuz nasıldır?

1. () Çok iyi 2. () İyi 3. () Orta 4. () Zayıf

19) Daha önce herhangi bir dershaneye gittiniz mi? (Cevabınız "Hayır" ise lütfen 22. soruya geçiniz)

1. () Evet 2. () Hayır

20) Yukarıdaki soruyu (19. Soru) “Evet” olarak cevapladıysanız, dershaneye gitme nedeniniz neydi? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

1. () Sınavlara hazırlanmak ve test tekniği öğrenmek
2. () Okuldaki derslere takviye yapmak
3. () Yabancı dil öğrenmek
4. () Diğer (Lütfen Yazınız).....

21) Daha önce dershaneye gittiyseniz, dershaneye gitme süreniz aşağıdakilerden hangisidir?

1. () 1 yıldan az
2. () 1 yıl
3. () 2 yıl
4. () 3 yıl ve üzeri

22) Halen bir dershaneye devam ediyor musunuz? (Cevabınız “Hayır” ise lütfen 29. soruya geçiniz)

1. () Evet
2. () Hayır

23) Gittiğiniz dershane hangi semttedir? (Lütfen Yazınız)

.....

24) Halen devam ettiğiniz dershanede toplam öğrenci sayısı kaçtır? (Lütfen Yazınız)

.....

25) Dershanedeki sınıfta öğrenci sayısı kaçtır? (Lütfen Yazınız)

.....

26) Dershanenizle ortaöğretim alanınızın (TM, Fen ya da Sosyal Bilimler gibi) tüm dersleri için mi anlaştınız?

1. () Evet
2. () Hayır

27) Dershaneye yıllık ne kadar ücret ödüyorsunuz? (Lütfen Yazınız)

.....

BÖLÜM II DERSHANEDE SUNULAN ÖĞRETİMİN NİTELİĞİ

28) Dershaneye niçin gidiyorsunuz? (Lütfen tek bir seçenek işaretleyiniz)

1. () Dershaneye gitmeden üniversiteyi kazanamam ya da kazanabileceğimi düşünmüyorum.
2. () Üniversiteye giriş sınavında başarıyı yükselteceğimi düşündüğüm için gidiyorum.
3. () Ailem dershaneye gitmeden üniversite sınavını kazanamayacağımı düşündüğü için gidiyorum.
4. () Okuldaki arkadaşlarımın büyük bir kısmı dershaneye gittiği için ben de gidiyorum.
5. () Okuldaki öğretmenlerim dershaneye gitmemi önerdikleri için gidiyorum.
6. () Diğer (Lütfen Yazınız).....

29) Size göre dersane öğretimini okuldan ayıran temel özellikler nelerdir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

1. () Dershanede sınav tekniğine yönelik bilgiler veriliyor.
2. () Dershane öğretmenleri dersleri sınav tekniğine uygun işliyor.
3. () Dershane öğretmenleri öğrencilerin ihtiyaç ve sorunlarıyla daha ilgililer
4. () Dershanede öğretmen değiştirme imkânı var.
5. () Dershanede sınıf değiştirme imkânı var.
6. () Dershanede rekabet ortamı var.
7. () Dershanede sınıf mevcudu az.
8. () Dershanede sosyal etkinlikler daha fazla.
9. () Diğer (Lütfen Yazınız).....

30) Okuldan farklı olarak dersane sizlere ne tür olanaklar sunuyor? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

1. () Dershanede eksik olduğum konularda etüt alabiliyorum.
2. () İyi işleyen bir rehberlik hizmeti nedeniyle kendime güvenim artıyor.
3. () Dershanede yapılan deneme sınavlarıyla başarımla sürekli izleniyor ve sonuçlara yönelik dönüt alabiliyorum.
4. () Dershanelerin verdiği kitap, dergi, CD vb. gibi materyallerinden faydalanıyorum.
5. () Diğer (Lütfen Yazınız).....

31) Size göre dershanelerin en olumsuz özellikleri (yönleri) nelerdir? (Önem sırasına göre 1, 2 ve 3 değerlerini vererek üç nedeni işaretleyiniz)

1. () Dershane öğretmenlerinin konuları detaylı işlememesi, konuların yüzeysel kalması
2. () Dershane öğretmenleri verdiğimiz soruları çözemiyor.
3. () Dershane öğretmenleri öğrencilere iyi davranmıyor.
4. () Dershane öğretmenleri öğrenciler arasında ayırım yapıyor (Başarı, sosyal statü ve ekonomik durum vb. nedenlerden dolayı).
5. () Dershane öğretmenleri bizleri (öğrencileri) özel ders almaya zorluyor.
6. () Dershanede ezberci öğretim yapılıyor.
7. () Dershaneye kayıt yaptırılırken verilen sözler tutulmuyor.
8. () Dershanenin ticari bir faaliyet alanı olduğunu sık sık hissediyorum.
9. () Dershanedeki yüksek başarı ve rekabet baskısı beni rahatsız ediyor.
10. () Rehberlik servisi üniversite tercihleri yapılırken baskıcı olabiliyor.
11. () Diğer (Lütfen Yazınız).....

32) ÖSS başarıları bakımından dershaneler arasında büyük farklılıklar olduğunu düşünüyor musunuz?

1. () Evet
2. () Hayır

33) Sizce ÖSS başarıları bakımından dershaneler arasındaki farklılıklar neden kaynaklanmaktadır?

.....

EK-2

İzin Belgeleri

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM : Strateji Geliştirme
SAYI : B.B.08.4.MEM.4.06.00.04-312/ 43214
KONU : Araştırma izni
Mehmet MAKGÜNDÜZ

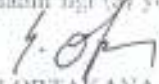
20/05/2009

ÇANKAYA KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

İlgi: a) M.E.B. Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine
Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) 18.05.2009 tarih ve 42519 sayılı Valilik Oluru.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim
Dalı/Eğitim Ekonomisi ve Planlaması tezli yüksek lisans öğrencisi Mehmet
MAKGÜNDÜZ'ün "Dershanelerin Anlam ve Değerine İlişkin Bir Çözümleme :Ankara
İli Çankaya İlçesi Örneği;" konulu tez çalışması ile ilgili anketi, ek listedeki ilçemiz
okullarında uygulama isteği ilgi (b) Valilik oluru ile uygun görülmüştür.

Mühürlü anket örnekleri (6 sayfadan oluşur.) araştırmacıya ulaştırılmış olup,
uygulama yapılacak sayıda araştırmacı tarafından çoğaltılarak, araştırmacının ilgi (a) yönerge
çerçevesinde gönüllülük esasına göre uygulanmasını rica ederim.

Erol ORTAKAYA
Vali a.
Müdür Yardımcısı

EKLER :

- 1-Valilik Oluru (1 sayfa)
- 2- Okul Listesi (1 Sayfa)

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM : Strateji Geliştirme
SAYI : B.B.08.4.MEM.4.06.00.04-312/ 42579
KONU : Araştırma İzin
Mehmet MAKGÜNDÜZ

18.05/2009

VALİLİK MAKAMINA

- İLGİ: a) M.E.B. Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 08.05.2009 tarih ve 2102 sayılı Yazısı.

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı/Eğitim Ekonomisi ve Planlaması tezli yüksek lisans öğrencisi Mehmet MAKGÜNDÜZ'ün "Dershanelerin Anlam ve Değerine İlişkin Bir Çözümleme:Ankara İli Çankaya İlçesi Örneği" konulu tez ile ilgili uygulama yapma isteği ilgi (a) yönerge doğrultusunda Müdürlüğümüz Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiş olup, (6 sayfadan oluşan) anketlerin ek listedeki ilimiz okullarında, gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Kamil COŞGUN
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
18.05.2009
Uluk SEÇİLMİŞ
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER

- 1- Anket (6 sayfa)
- 2- Okul listesi (1 sayfa)

İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Beşevler
Strateji Geliştirme Bölümü
Bilgi İçin: Kamil COŞGUN

Tel: 215 15 43-413 36 66- 212 66 40/110
Fax: 215 15 43
e-mail : strateji06@mcb.gov.tr

EK-3**Anketinin Uygulandığı Okullar**

1. İncesu Lisesi
2. Milli Piyango Anadolu Lisesi
3. Dikmen Lisesi
4. 50. Yıl Lisesi
5. Ayrancı Lisesi